

1167 HES
BUDAPEST 04
01 50

Čabiansky Kalendár na rok 1995

*Ked' si zasadnete spolu k štedrovečernému stolu,
nech vám všetkým srdcia vedno bijú,
ako srdce jedno, v ktorom jedna túžba rastie:
láska, pokoj, radosť, šťastie.*

Na Vianoce a v roku novom, vinšujeme Vám nastokrát,
teplé slnko nad domov, dobré skutky s dobrým slovom,
zdravia, šťastia akurát, aby vás mal každý rád.

Redakcia

Čabiansky kalendár redigovali:

Helena Somogyiová

Dr. Alica Vnuková

Ján Chlebniczký

Lektorovala:

Dr. Alica Vnuková

Zodpovedná redaktorka:

Helena Somogyiová

Vydavateľ:

Mestská samospráva Békéšskej Čaby

Podporovatelia:

Nadácia “Pre národné a etnické menšiny”

Čabianska organizácia Slovákov

Vytlačila tlačiareň INTERTECHNIKA KFT.

Tlačiarskú prácu viedli:

Ondrej Zelenyánszky

Ondrej Bacsa

Počet strán: 136

Náklad: 2000 výtlačkov

HU ISSN 0866–1219

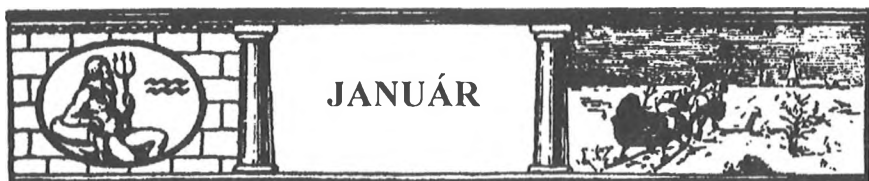

ČABIAŇSKY KALENDÁR

na rok
1995

Ročník
tridsiaty tretí

1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 N Nový rok	7.32	16.03	
2 P Ábel	7.32	16.04	
3 U Daniela	7.32	16.05	
4 S Eugen	7.32	16.06	
5 Š Simeon	7.32	16.07	
6 P Baltazár	7.32	16.08	
7 S Lucian	7.31	16.09	
8 N Severín	7.31	16.10	
9 P Marcel	7.31	16.12	
10 U Dalimír	7.30	16.13	
11 S Malvína	7.30	16.14	
12 Š Ernest	7.30	16.15	
13 P Rastislav	7.29	16.17	
14 S Radovan	7.28	16.18	
15 N Vladimír	7.28	16.19	
16 P Dobroslav	7.27	16.21	
17 U Anton	7.26	16.22	
18 S Bohdana	7.26	16.23	
19 Š Drahomíra	7.25	16.25	
20 P Sebastian	7.24	16.26	
21 S Agneša	7.23	16.28	
22 N Vincent	7.22	16.29	
23 P Miloš	7.21	16.31	
24 U Timotej	7.20	16.32	
25 S Pavol	7.19	16.34	
26 Š Tamara	7.18	16.35	
27 P Bohuš	7.17	16.37	
28 S Karol	7.16	16.38	
29 N Gašpar	7.15	16.40	
30 P Ema	7.14	16.41	
31 U Emil	7.13	16.43	

Kto do tridsiateho roku nezmúdie, do štyridsiateho nezbohatne,
potom už nikdy viac.

Čomu za mladá privykneš, tomu na starosť neodvykneš.

Starý strom je nie dobre presádzať.

Staroba, hotová choroba.

Ranný dážď, ženský plač, panská láska a aprílová chvíľa – to všetko na zajačom chvoste.

Panna na päť p:poctivá, pekná, pracovitá, peňažitá, pobožná.

S dievčaťom sa do desiateho roku teš, do pätnásteho češ,
do dvadsiateho strež a po dvadsiatom dolož tomu,

kto ti vezme starost' z domu, až jej pozbudeš.

Nevyberaj ženu v tanci, ale v poli medzi ženci.

Kto sa žení pre statky, dovedú ho na zmätky.

Pri studenej kuchyni horúca láska chladne.

JANUÁR

[illegible]

1995	Slnko		<i>Záznamy</i>
	vých.	záp.	
1 S Ignác	7.11	16.44	
2 Š Mária, Hromnice	7.10	16.46	
3 P Blažej	7.09	16.47	
4 S Veronika	7.07	16.49	
5 N Agáta	7.06	16.51	
6 P Dorota	7.05	16.52	
7 U Richard	7.03	16.54	
8 S Prokop	7.02	16.55	
9 Š Zdenko	7.00	16.57	
10 P Gabriela	6.59	16.58	
11 S Libuša	6.57	17.00	
12 N Perla	6.56	17.02	
13 P Arpád	6.54	17.03	
14 U Valentín	6.52	17.05	
15 S Pravoslav	6.51	17.06	
16 Š Juliana	6.49	17.08	
17 P Miloslav	6.47	17.09	
18 S Jaromír	6.46	17.11	
19 N Zuzana, Vlasta	6.44	17.12	
20 P Livia, Aladár	6.42	17.14	
21 U Eleonóra	6.41	17.16	
22 S Veleslav	6.39	17.17	
23 Š Roman, Romana	6.37	17.19	
24 P Matej	6.35	17.20	
25 S Viktor	6.33	17.22	
26 N Alexander	6.32	17.23	
27 P Gabriel	6.30	17.25	
28 U Zlatica	6.28	17.26	

Blank lined paper for writing.

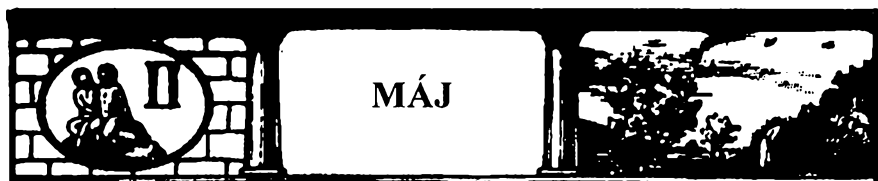
1995	Slnko		<i>Záznamy</i>
	vých.	záp.	
1 S Albín	6.26	17.28	
2 Š Lujza, Amália	6.24	17.29	
3 P Bogumil, Božumil	6.22	17.31	
4 S Kazimír	6.20	17.32	
5 N Fridrich	6.18	17.34	
6 P Radoslav	6.16	17.35	
7 U Tomáš	6.14	17.37	
8 S Zoltán	6.12	17.38	
9 Š Františka	6.10	17.40	
10 P Branislav	6.09	17.41	
11 S Angela, Angelika	6.07	17.43	
12 N Gregor	6.05	17.44	
13 P Vlastimil	6.03	17.45	
14 U Matilda	6.01	17.47	
15 S Št. sviatok	5.59	17.48	
16 Š Boleslav	5.57	17.50	
17 P Ľubica, Gertrúda	5.55	17.51	
18 S Alexander, Eduard	5.53	17.53	
19 N Jozef	5.51	17.54	
20 P Vít'azoslav	5.48	17.56	
21 U Beňadik	5.46	17.57	
22 S Oktavian	5.44	17.58	
23 Š Adrián	5.42	18.00	
24 P Gabriel	5.40	18.01	
25 S Marián	5.38	18.03	
26 N Emanuel	5.36	18.04	
27 P Alena	5.34	18.06	
28 U Soňa	5.32	18.07	
29 S Miroslav	5.30	18.08	
30 Š Vicroslava	5.28	18.10	
31 P Benjamín	5.26	18.11	

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

1995	Slnko		<i>Záznamy</i>
	vých.	záp.	
1 S Hugo	5.24	18.13	
2 N Zita	5.22	18.14	
3 P Richard	5.20	18.15	
4 U Izidor	5.18	18.17	
5 S Vincent	5.16	18.18	
6 Š Irena	5.14	18.20	
7 P Herman	5.12	18.21	
8 S Albert	5.10	18.22	
9 N Demeter	5.08	18.24	
10 P Igor	5.06	18.25	
11 U Estera	5.04	18.27	
12 S Július	5.03	18.28	
13 Š Aleš	5.01	18.29	
14 P Justína, Hrdoš	4.59	18.31	
15 S Fedor	4.57	18.32	
16 N Veľkonočná nedeľa	4.55	18.34	
17 P Veľkonočný pond.	4.53	18.35	
18 U Andrea, Valér	4.51	18.36	
19 S Jela	4.49	18.38	
20 Š Marcel	4.47	18.39	
21 P Ervín	4.46	18.41	
22 S Jelena	4.44	18.42	
23 N Vojtech	4.42	18.44	
24 P Juraj	4.40	18.45	
25 U Marek	4.38	18.46	
26 S Jaroslava	4.37	18.48	
27 Š Jaroslav	4.35	18.49	
28 P Jarmila	4.33	18.50	
29 S Dobrotka, Lea	4.32	18.52	
30 N Miroslava	4.30	18.53	

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

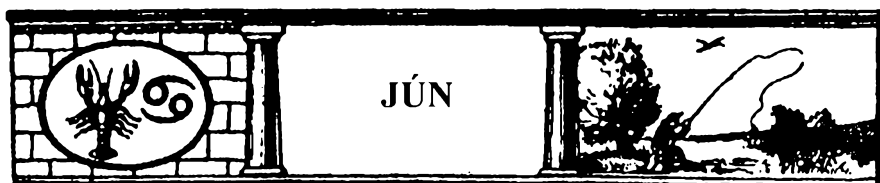
1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 P Sviatok práce	4.28	18.55	
2 U Žigmund	4.27	18.56	
3 S Galina, Irma	4.25	18.56	
4 Š Florián	4.24	18.59	
5 P Kvetoslav	4.22	19.00	
6 S Hermína	4.20	19.02	
7 N Stanislav, Monika	4.19	19.03	
8 P Ingrida	4.17	19.04	
9 U Gregor	4.16	19.06	
10 S Viktória	4.15	19.07	
11 Š Blažena	4.13	19.08	
12 P Pankrác	4.12	19.10	
13 S Servác	4.10	19.11	
14 N Bonifác	4.09	19.12	
15 P Žofia	4.08	19.13	
16 U Svetozár	4.07	19.15	
17 S Gizela	4.05	19.16	
18 Š Viola	4.04	19.17	
19 P Gertrúda	4.03	19.18	
20 S Bernard	4.02	19.20	
21 N Felix	4.01	19.21	
22 P Júlia, Julianna	4.00	19.22	
23 U Želmíra	3.59	19.23	
24 S Johana, Ela	3.58	19.24	
25 Š Urban	3.57	19.25	
26 P Dušan	3.56	19.27	
27 S Iveta	3.55	19.28	
28 N Viliam	3.54	19.29	
29 P Vilma	3.53	19.30	
30 U Ferdinand	3.53	19.31	
31 S Petronela	3.52	19.32	

III. Pomery spoločenské (Pokračovanie)

Kto sa hanbí, nekladie za gamby.
Keď ti dávajú, ber, keď ťa bijú, utekaj!
Aby ti voz nevŕzgal, pomasť mu kolesá.
Zlatým a strieborným kľúčom akýkoľvek zámok otvoríš.
Medzi mnohými babami i dieťa sa stratí.
Dva kohúty na jednom smetisku sa neznesú.
Od hlavy ryba smrdí.
Čo pán rozkáže, sluha dokáže.
Zlý to pohonič, ktorý si pustí z ruky bič.
Kto sa nenaučil poslúchať, nebude vedieť ani rozkazovať.

MÁJ

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.

1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 Š Aleš	3.51	19.33	
2 P Xénia	3.51	19.34	
3 S Karolína	3.50	19.35	
4 N Turíce, Lenka	3.50	19.35	
5 P Turíce, Laura	3.49	19.36	
6 U Norbert	3.49	19.37	
7 S Robert	3.48	19.38	
8 Š Medard	3.48	19.39	
9 P Stanislava	3.47	19.39	
10 S Margaréta	3.47	19.40	
11 N Dobroslava	3.47	19.41	
12 P Zlatko	3.47	19.41	
13 U Anton	3.46	19.42	
14 S Vasil	3.46	19.42	
15 Š Vít	3.46	19.43	
16 P Blanka	3.46	19.43	
17 S Adolf	3.46	19.44	
18 N Vratislav	3.46	19.44	
19 P Alfréd, Johana	3.46	19.45	
20 U Valéria	3.46	19.45	
21 S Alojz	3.47	19.45	
22 Š Paulína	3.47	19.45	
23 P Sidónia	3.47	19.46	
24 S Ján	3.47	19.46	
25 N Tadeáš	3.48	19.46	
26 P Adriana	3.48	19.46	
27 U Vladislav	3.49	19.46	
28 S Irena	3.49	19.46	
29 Š Peter, Pavol	3.49	19.46	
30 P Melánia	3.50	19.46	

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 S Diana	3.51	19.45	
2 N Berta	3.51	19.45	
3 P Miloslav	3.52	19.45	
4 U Prokop	3.52	19.45	
5 S Cyril a Metod	3.53	19.44	
6 Š Patrícia, Patrik	3.54	19.44	
7 P Oliver	3.55	19.44	
8 S Ivan	3.55	19.43	
9 N Lujza	3.56	19.43	
10 P Amália	3.57	19.42	
11 U Milota	3.58	19.41	
12 S Henrich	3.59	19.41	
13 Š Margita	4.00	19.40	
14 P Kamil	4.01	19.39	
15 S Karolína	4.02	19.39	
16 N Drahomír	4.03	19.38	
17 P Bohuslav	4.04	19.37	
18 U Kamila	4.05	19.36	
19 S Vincent	4.06	19.35	
20 Š Eliáš	4.07	19.34	
21 P Daniel	4.08	19.33	
22 S Magdaléna	4.09	19.32	
23 N Vladimír	4.10	19.31	
24 P Božena	4.11	19.30	
25 U Krištof	4.13	19.29	
26 S Anna, Hana	4.14	19.28	
27 Š Oľga	4.15	19.27	
28 P Jakub	4.16	19.25	
29 S Marta	4.17	19.24	
30 N Judita, Libuša	4.19	19.23	
31 P Ignác	4.20	19.22	

Chudobný člověk, hotová opica.

[illegible]

1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 U Ľubomír	4.21	19.20	
2 S Gustáv	4.22	19.19	
3 Š August	4.22	19.17	
4 P Dominik	4.25	19.16	
5 S Jozefína	4.26	19.14	
6 N Hortenzia	4.28	19.13	
7 P Štefánia	4.29	19.11	
8 U Oskar	4.30	19.10	
9 S Ľubomíra	4.31	19.08	
10 Š Vavrínek	4.33	19.07	
11 P Zuzana	4.34	19.05	
12 S Darina, Klára	4.35	19.04	
13 N Ľubomír	4.37	19.02	
14 P Mojmír	4.38	19.00	
15 U Marcela	4.39	18.58	
16 S Leonard	4.41	18.57	
17 Š Milica	4.42	18.55	
18 P Elena, Helena	4.43	18.53	
19 S Vrástislava	4.45	18.51	
20 N Štátny sviatok	4.46	18.50	
21 P Jana	4.47	18.48	
22 U Tichomír	4.49	18.46	
23 S Filip	4.50	18.44	
24 Š Bartolomej	4.51	18.42	
25 P Ľudovít	4.53	18.41	
26 S Samuel	4.54	18.39	
27 N Ružena	4.55	18.37	
28 P Augustín	4.57	18.35	
29 U Ľuboslav	4.58	18.33	
30 S Benjamín	4.59	18.31	
31 Š Nóra	5.01	18.29	

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.

1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 P Drahoslava	5.02	18.27	
2 S Branislav	5.03	18.25	
3 N Belo	5.05	18.23	
4 P Rozália	5.06	18.21	
5 U Regína	5.07	18.19	
6 S Alica	5.09	18.17	
7 Š Marianna	5.10	18.15	
8 P Mária	5.11	18.13	
9 S Dobruša	5.13	18.11	
10 N Oleg	5.14	18.09	
11 P Bystrík	5.15	18.07	
12 U Mária	5.17	18.05	
13 S Ctibor	5.18	18.03	
14 Š Ľudomil	5.19	18.01	
15 P Jolana	5.21	17.59	
16 S Ľudmila	5.22	17.57	
17 N Olympia	5.23	17.55	
18 P Eugénia	5.25	17.53	
19 U Konštantín	5.26	17.51	
20 S Ľuboslav	5.27	17.49	
21 Š Matúš	5.29	17.47	
22 P Móric	5.30	17.45	
23 S Zdenka	5.31	17.42	
24 N Ľuboš	5.33	17.40	
25 P Vladislav	5.34	17.38	
26 U Edita	5.35	17.36	
27 S Cyprián	5.37	17.34	
28 Š Václav	5.38	17.32	
29 P Michal, Michala	5.40	17.30	
30 S Jaromír	5.41	17.28	

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 N Brigita	5.42	17.26	
2 P Levoslav	5.44	17.24	
3 U Stela	5.45	17.22	
4 S František	5.46	17.20	
5 Š Viera	5.48	17.18	
6 P Natália	5.49	17.16	
7 S Eliška	5.51	17.14	
8 N Eugénia	5.52	17.12	
9 P Dionýz	5.53	17.10	
10 U Slavomíra	5.55	17.08	
11 S Valentína	5.56	17.06	
12 Š Maximilián	5.58	17.04	
13 P Koloman	5.59	17.02	
14 S Boris	6.01	17.01	
15 N Terézia	6.02	16.59	
16 P Vladimíra	6.03	16.57	
17 U Hedviga	6.05	16.55	
18 S Lukáš	6.06	16.53	
19 Š Kristián	6.09	16.51	
20 P Vendelín	6.11	16.49	
21 S Uršula	6.12	16.48	
22 N Sergej	6.13	16.46	
23 P Národný sviatok	6.14	16.44	
24 U Kvetoslava	6.15	16.42	
25 S Aurel	6.17	16.40	
26 Š Demeter	6.18	16.39	
27 P Sabína	6.20	16.37	
28 S Šimon	6.21	16.35	
29 N Klára	6.23	16.34	
30 P Alfonz	6.24	16.32	
31 U Aurélia	6.26	16.30	

VII. Ľudský rozum

Koľko hláv, toľko rozumov.
Nemôže každý všetko vedieť.
Všetci ľudia všetko vedia.
Lepšie rozumom ako kolom.
Rozumného človeka každý má v poctivosti.
To ani voda nevezme ani oheň nespáli, čo sa človek naučí.
Aký učiteľ, taká škola.
Bez muky niet náuky.
Čím vyššie vyjdeš, tým ďalej dovidíš.
Dobry kňaz sa do smrti učí.

OKTÓBER

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.

1995	Slnko		<i>Záznamy</i>
	vých.	záp.	
1 S Marianna	6.27	16.29	
2 Š Pamiatka zosnulých	6.29	16.27	
3 P Ida	6.30	16.26	
4 S Karol	6.32	16.24	
5 N Imrich	6.33	16.23	
6 P Renáta	6.35	16.21	
7 U Denisa	6.36	16.20	
8 S Bohumír	6.38	16.18	
9 Š Teodor	6.39	16.17	
10 P Marián	6.41	16.16	
11 S Martin	6.42	16.14	
12 N Svätopluk	6.44	16.13	
13 P Stanislav	6.45	16.12	
14 U Irma	6.47	16.11	
15 S Leopold	6.48	16.10	
16 Š Agneša	6.50	16.08	
17 P Klaudia	6.51	16.07	
18 S Eugen	6.53	16.06	
19 N Alžbeta	6.54	16.05	
20 P Felix	6.55	16.04	
21 U Elvira	6.57	16.03	
22 S Cecília	6.58	16.02	
23 Š Klement	7.00	16.01	
24 P Emília	7.01	16.01	
25 S Katarína	7.02	16.00	
26 N Kornél	7.04	15.59	
27 P Milan	7.05	15.58	
28 U Henrieta	7.06	15.58	
29 S Vratko	7.08	15.57	
30 Š Ondrej, Andrej	7.09	15.57	

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

1995	Slnko		Záznamy
	vých.	záp.	
1 P Edmund	7.10	15.56	
2 S Bibiána	7.11	15.56	
3 N Slavomír	7.13	15.55	
4 P Barbora	7.14	15.55	
5 U Oto	7.15	15.54	
6 S Mikuláš	7.16	15.54	
7 Š Ambróz	7.17	15.54	
8 P Mária	7.18	15.54	
9 S Izabela	7.19	15.53	
10 N Judita	7.20	15.53	
11 P Hilda	7.21	15.53	
12 U Otília	7.22	15.53	
13 S Lucia	7.23	15.53	
14 Š Branislava	7.24	15.53	
15 P Ivica	7.25	15.54	
16 S Etela	7.26	15.54	
17 N Kornélia	7.27	15.54	
18 P Sláva, Slávka	7.28	15.54	
19 U Abrahám	7.28	15.55	
20 S Dagmar	7.28	15.55	
21 Š Bohdan	7.29	15.55	
22 P Adela	7.29	15.56	
23 S Viktória	7.30	15.56	
24 N Adam a Eva	7.30	15.57	
25 P Vianoce	7.31	15.57	
26 U Vianoce, Štefan	7.31	15.58	
27 S Ján	7.31	15.59	
28 Š Ivana	7.32	16.00	
29 P Tomáš, Milada	7.32	16.00	
30 S Dávid	7.32	16.00	
31 N Silvester	7.32	16.02	

VIII. Všeobecné pravidlá múdrosti a opatrnosti

(Pokračovanie)

Čo si si navaril, to jedz, a keď si si presolil, to je tvoja vec.

Ako kto robí, tak sa mu vodí.

Ako kto seje, tak žne.

Neopúšť'aj cestu pre chodník.

Kto na dva stolce sadá, najskôr na zem padá.

Kde ti je dobre, tam čuš!

Ešte vlka nezabili, už na jeho kožu pili.

Lepší vrabec v hrsti, ako zajac v chrasti.

Nestavaj nádej na piesku.

Nie toho je zajac, kto ho zastrelí, ale kto ho zje.

DECEMBER

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are approximately 20 lines visible. The paper appears to be a standard notebook page.

Jozef Cíger Hronský:

Lepšie zažať svetielko, ako preklínať tmu

J. C. Hronský sa narodil 23. februára 1896 vo Zvolene. Zomrel 13. júla 1960 v Luján v Argentine.

Je jedným z najvýznamnejších slovenských prozaikov 20. storočia. Pseudonym Hronský si zvolil od rieky Hron, ktorá preteká cez jeho rodné mesto.

Pochádzal z mnohodesetnej mlynárskej rodiny. Stal sa učiteľom a pôsobil na viacerých miestach, medzi inými i v Martine, kde sa stal najprv tajomníkom, potom podpredsedom, nakoniec správcom Matice slovenskej, ktorú pozdvihol hospodársky i kultúrne. Z jeho pôsobenia sa Matica začala starať aj o zahraničných Slovákov.

Záslužnú prácu urobil aj ako redaktor detského časopisu *Slniečko*. V roku 1945 sa rozhodol emigrovať. Prechodne žil v Rakúsku, potom v Taliansku, kde skončil i maliarsku akadémiu. Potom odišiel do Argentíny, kde i zomrel.

Splniac jeho želanie, Matica slovenská previezla jeho telesné pozostatky na Slovensko. Od leta 1993 odpočívajú v rodnej zemi, na Národnom cintoríne v Turčianskom Svätom Martine.

Z rozsiahlej Hronského tvorby venujeme do pozornosti čitateľov Čabianskeho kalendára román *Chlieb*, ktorý je akousi "poéziou biedy", a predovšetkým dielo Jozef Mak, ktorý nám zasa v tejto "biede" dodáva silu. "Trp, Jozef Mak. Človek – milión si, nuž vydržíš všetko, keďže nie je pravda, že najtvrdší je kameň, najmocnejšia je oceľ, ale pravda je, že najviac vydrží na svete obyčajný Jozef Mak."

Aby sme priblížili majstrovstvo J. C. Hronského čitateľovi, uvádzame jeho krátku spomienku na dávne Vianoce.

O Vianociach, o Štedrom dni myslím – ani niet tmy na svete. Aspoň nie v tom svete, v ktorom som rástol a ktorý sa mi hlboko vtisol do duše i do srdca.

Za detstva celý rok som čakával na utiereň, týždeň pred Štedrým večerom sme sa hádali medzi bratmi, kto ponesie lampáš, lebo to boli ešte krásne časy, keď hocikde pouličného svetla nebolo, ba veď dolu dolinami niet ho ani dnes. Mnohí o Vianociach – teda aj my – niesli sme lampáš, hoci na oblohe bolo plno hviezd a mesiac sa naširoko usmieval.

Ale to tak muselo byť.

Veď naširoko roztekala sa pieseň: Narodil sa Kristus Pán, veselme sa... radujme sa!

Akože mohlo byť ináč?!

Zdalo sa mi za oných čias, akoby hviezdy boli poschodili do našich dolín a tak sa tu dolu pohybujú ako na oblohe.

Myslím tma na um nikomu neprišla, tak ako by tmy na svete ani nebolo. Kostolné obloky žiarili, vo vnútri plno bolo svetla a ľudia mali v zraku mnoho veselosti...

Mnoho veselosti, mnoho svetielok sme mali aj na vianočnom stromčeku a chceli sme ich mať ešte viac.

Ale prešli roky a cez mnohé roky všelijaké Vianoce prišli. Veru dotisla sa neraz aj čierňava. Pamätám sa na veľkú metelicu, mokré chumáče snehu bičovali tvár, lenže jednak sme len šli na polnočnú, azda sme cítili, že treba sa nám nabrat' svetla čo najviac aj pre zajtrašok, aj pre ďalšie roky...

Tma je vždy na stráži. Hneď sa dotisne, len čo sa trochu pozabudneš myslieť na jas, pozabudneš zažať svetielko.

Raz o Vianociach chorý bol brat.

Raz o Vianociach chýbala nám matka...

Lebo míňali sa roky.

Raz na bojisku v zákopoch mali sme iba jednu sviečku o Štedrom večeri. Ktosi ju zachoval pre tento večer, tak sme ju v mokrom zákope pod plášťom zažali a jeden po druhom sme ju chodili pozerat'.

Roku 1944 tanky nám chodili popod obloky o Štedrom večeri, svetielka na vianočnej jedličke, lietadlá sa tmolili pod hviezdami, mnoho bolo čierňav, naoko mnoho úzkostí, mnohí sme už vedeli, že sú nám to posledné Vianoce na Slovensku, keďže boli už blízko i také svetlá, že horeli celé dediny...

A jednak sme sa premáhali tento večer i skusovali spievať: Radujme sa... vesel'me sa...

Lenže to nebola radosť toho večera, to nebola sila toho večera, to nebola sila toho Štedrého dňa, to bolo inšie.

To boli všetko svetielka v nás z predošlých Vianoc, to boli piesne, čo v našich dušiach usalašili sa za oných radostných dní, to boli Otčenáše, čo nám matky hlboko zaštepili do srdca, to bola viera vo Vykúpení, viera v Spasiteľovi, viera v Kristovi, to boli staré dávne svetielka, čo nás zachránili, aby nás nepridusila tma, to boli dávno zažaté nádeje, že prežijeme aj tieto úzkosti...

To boli najvzácnejšie dary, čo nám ostali po rodičoch a rád by teraz mal taký hlas, čo by som mohol volat' na všetky strany a na všetky matky, na všetkých otcov:

– Lepšie je zažínať svetielka včas!... Včas začínajte v dušiach vašich detí svetielka o Jezuliatku, o veľkom dare Betlehema, svetielka viery, svetielka lásky a nádejí, lebo na každého kdesi číha tma, ale kto bude nosiť v sebe svetlá, nebude ani ťažké chvíle preklínať'...

Už som dávno šedivý, ale tak sa mi neraz zdá, že držím v ruke onen vianočný lampáš z detstva a ten mi svieti, ukazuje cestu jasne i dnes, keď občas sám neviem, kade sa hnúť'.

Ján Hollý

(1785–1849)

Marec 1995 – neuveriteľných 210 rokov od narodenia Jána Hollého, veľkého syna slovenského národa, talentovaného básnika, génia Bernolákom uzákonenej podoby spisovnej slovenčiny, znalca slovenského dávneho, veľkého vzdelanca svojej doby.

Ján Hollý sa narodil v Borskom Mikuláši v roľníckej rodine. Študoval v Skalici, v Bratislave a v Trnave, kde získal filozofické a teologické vzdelanie. Po vysvätení za kňaza (1808) pôsobil v Pobeďime a v Hlohovci. Pri veľkom požiari prišiel o faru, kostol, osobný majetok a takmer oslepol. Posledných 6 rokov života prežil na Dobrej Vode u svojho bývalého spolužiaka, farára Martina Lackoviča. Na Dobrej Vode je aj pochovaný.

Ako básnik je Ján Hollý neopakovateľný a na svoju dobu geniálny. Už od študentských čias sa venoval štúdiu antických básnikov a všeobecným otázkam poézie, ale najmä prekladom z latinčiny a gréčtiny a písaniu latinských príležitostných básní. Svoje preklady vydal pod záštitou ostrihomského kanonika Juraja Palkoviča, svojho mecenáša, v dvoch knihách z rokov 1824 a 1828 (Rozličné básne..., Virgiliova Eneida.). Prekladateľská práca Jána Hollého bola uvedomelou prípravou na vlastnú tvorbu a výrazom básnikovej zodpovednosti k nej.

Potom sa doslova zahĺbil do štúdia slávnej histórie Slovákov, do štúdia reálií obdobia Veľkomoravskej ríše. Z jej dejín získal námety pre svoje vrcholné diela – národné eposy Svatopluk (1833), Cyrilo-Metodiáda (1835), Sláv (1839).

Svojimi eposmi chcel prebudiť v našom ľude národné povedomie, na čo mu poslúžila predovšetkým svätoplukovská téma apoštolskej misie solúnskych bratov.

V prvom, najznámejšom zo svojich eposov, predstavuje Hollý Svätopluka ako hrdinského, udatného zakladateľa slovanskej ríše. Veľkomoravské obdobie autor aktualizuje a slávnú minulosť využíva na pozdvihnutie národnej hrdosti Slovákov. V dvanástich spevoch eposu Svatopluk nájdeme, popri opise historických udalostí, aj veľa mytologických prvkov. Nechýba ani básnické vyjadrenie obrodeneckého názoru na charakter starých Slovanov ako národa pracovitého, mierumilovného, pohostinného, ktorý nechce cudzie, ale svoje si bráni, ktorý dáva prednosť hrdinskej a slávnej smrti pred životom v otroctve.

V epose Cyrilo-Metodiáda sa dej odohráva na Slovensku. Autor sleduje predovšetkým Metodovu apoštolskú misiu a vyzdvihuje Metodovo duchovné víťazstvo nad intrigami nemeckých biskupov. Epos Sláv nie je zakotvený

priamo v histórii, básnik sa opiera o svoju fantáziu. Sleduje svoje národnobuditeľské zámary ako prvoradé, dopúšťa sa viacerých historických nepresností, preto je tento epos menej presvedčivý.

Hollý písal aj menšie epické skladby, ktoré vyšli pod názvom Selanky. Týchto 21 idylických básní tvorí prechod medzi epikou a lyrikou básnika. Pre Hollého lyriku je charakteristická elégia (žalospev) a óda.

Celou svojou tvorbou je tento geniálny básnik spätý s národným obrozením, s bernolákovským hnutím. Bernolákovčinu povýšil na bohatý básnický jazyk, ktorému krása sa naplno prejavila v Selankách. Nimi uviedol do našej literatúry krásnu slovenskú prírodu a oslávil prostého slovenského človeka, neoddeliteľne spätého s prírodou. Slovenský ľud tu zobrazuje v zidealizovanej podobe, vysoko oceňuje jeho mravné vlastnosti. Selanky sú nielen poetické, ale je v nich vyjadrená životná radosť a optimizmus, očarenie krásou a velebou prírody. Pre názornosť uvádzame úryvok zo selanky Jaroslav, ktorá je jednou z najpoetickejších Hollého idylických básní. Oslava jarnej prírody, ako ju vníma pastier Jaroslav, je vyjadrená predovšetkým nádhernými básnickými prívlastkami, prekvapivými svojou originalnosťou. Úryvok uvádzame v súčasnej slovenčine (v preklade Jána Kostru):

Sotva čo dennici líca zbrneli červenou žiarou
a z neba začala hnať noc hustú i temravé tieň,
už pastier Jaroslav zastal pri háji s belasou čriedou.
Črieda sa po pastviskách i v širokom košiarí pásla,
trávičku zrosenú ešte si chrumkala s ohromnou chuťou.
A on si naproti sadol, tam pod dub s trojklaným kmeňom,
na hrču vystlanú mäkkou, ved' mach ju obrástol celú.
I hľadiac na svet vôkol, zrie krásu len čiru a rozkoš,
ktorá ho opája tak, že zo srdcaplného blaha
zaspieva takúto pieseň, nech zuní ňou rovina i háj:
Jak všetko dokonalé je vo svojej spanilej kráse!
A plné veselosti, a plné i radosti vrúcnej!

Ako sa širavou lúk už bujná usmieva tráva,
opitá rosičkou sladkou skláňa sa, kníše a vlní!
Otvárajú sa puky, von na svetlo lezú z nich kvety,
blyštia sa v očiach našich nádherou meňavých farieb.
Cez ne sa naháňajú sem i ta v šantivom letku
ľahunké vánky hravé a na vzdušných krídelkách nesú,
vejúce okolo nás, ich opojnú ľúbezňú vôňu.

Ó, ako žblnkocú riavy tou iskrivou vodičkou čistou!
Raz rovno bystrý prúd ženú, raz do malých zátočín skrútia,
raz tečú naširoko a od seba d'aleko bežia,
raz k sebe blížia sa zas, až napokon dovedna splynú.

...

Klaniam sa vašej kráse a vždycky z nej, obdivu plný,
t'ážič' chcem najsladšiu rozkoš i najsladšiu útechu ľudom...

PhDr. Elena Slobodníková

Pred 200 rokmi sa narodil Pavol Jozef Šafárik

(Kobeliarovo: 13. mája 1795 – Praha: 26. júna 1861)

Narodil sa v rodine evanjelického kazateľa a učiteľa. Základné vzdelanie získal v rodičovskom dome. Nižšie gymnázium vyštudoval v Rožňave a v Dobšinej. Potom odišiel na lýceum do Kežmarku, kde po skončení pôsobil ako domáci učiteľ. V roku 1815 sa odobral študovať na univerzitu do nemeckej Jeny. Tu navštevoval predovšetkým prednášky z histórie, filológie a prírodných vied. Po dokončení štúdií sa stal najkôr vychovávateľom v Bratislave, potom v roku 1819 nastúpil miesto riaditeľa a profesora na srbskom pravoslávnom gymnáziu v Novom Sade. Neskoršie pre konfesiónálne dôvody musel z funkcie riaditeľa odstúpiť a pôsobil tu len ako profesor. Z Nového Sadu v roku 1833 prešiel do Prahy, kde sa skôr

venoval redaktorskej činnosti, potom pracoval v pražskej Univerzitnej knižnici a v roku 1848 sa stal jej riaditeľom a mimoriadnym profesorom slovenskej filológie (vedy o národných jazykoch a literatúrach) na pražskej univerzite. Tiež v roku 1848 sa zúčastnil na Slovanskom zjazde v Prahe, začo aj na neho padlo podozrenie rakúskych úradov z protištátnej činnosti. Preto v čase bachovho absolutizmu venoval sa vedeckej práci, predovšetkým výskumu pamiatok staroslovienskej kultúry.

Pavol Jozef Šafárik je známy ako básnik. Vydal básnickú zbierku *Tatranská múza s lýrou slovenskou*. Významný je aj ako vedec, ktorý sa intenzívne zaujímal o ľudovú slovesnosť, ktorý študoval pramene a pamiatky slovanských literatúr, čoho výsledkom je rozsiahle dielo *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* – Dejiny slovanskej reči a literatúry všetkých nárečí. Ale Šafárika, ako vedca a národného buditeľa, najviac zaujala problematika najstaršej histórie slovanských národov. Svoje poznatky zhrnul do knihy *Slovanské starožitnosti*. V diele píše o pôvode Slovanov, o ich sídlach a rozvetvení, o historických udalostiach a načrtne i obraz ich práce, náboženstva, jazyka, písma a umenia. Dokazuje indoeurópsky pôvod Slovanov. Ďalším významným dielom Šafárika je i kniha *Slovanský národopis*, ktorá obsahuje základné údaje o slovanských národoch, o. i. etnické hranice i zemepisnú mapu, na ktorej sú Slovania zakreslení ako jeden národ s vyznačením jednotlivých celkov. Pavol Jozef Šafárik, básnik, vedec a národný buditeľ svojou bohatou činnosťou kliesnil cestu pre mladšie generácie, tak i pre štúrovcov.

V posledných rokoch života Šafárikov kritický zdravotný stav sa zhoršoval. Trpel totiž na nevyliciteľnú chorobu. O jeho smrti a pohrebe Tomáš Winkler vo svojom článku o Šafárikovi (*Žil iba vede*) píše nasledovné.

“Dňa 25. júna 1861 prišiel z Prahy do Viedne Jirečkovcom telegram (rodine Šafárikovej dcéry), že so Šafárikom je zle. Každý však dúfal, že aj tento stav prekoná, tak ako ho prekonal pred rokom. Pri obede 24. júna dostal krče a o dva dni, pol hodinou po dvanástej hodine, skonal. Zomrel v 66. roku svojho života, zomrel najvýznamnejší slovanský vedec svojich čias. Posledných dvanásť hodín života bol v bezvedomí, nič nehovoril, ani sa nehýbal. Jeho oči však boli stále otvorené, i keď nikoho nespoznával.

Zomrel človek s krásnym šľachetným srdcom. Kým žil, žil v skromnej prostote a láskavosti k všetkým svojim blízkym. Cisársko-kráľovská univerzita pražská stratu tohto veľkého muža dala vytlačiť v klasickej latinčine a parte rozposlala na všetky svetové slavistické pracoviská. V zahraničí mal veľa priateľov. Celý slavistický svet za ním smútil.

Dňa 28. júna za veľkej účasti obyvateľov Prahy a hostí ho pochovali na evanjelickom cintoríne v Karlíne. Roku 1900 jeho telesné pozostatky previezli na Olšanský cintorín.”

Pavel Jozef Šafárik: Slovánske starožitosti

(Úryvok)

Aby sme priblížili dielo Šafárika čitateľovi, vyberáme z neho úryvok, ktorý hovorí, o. i. o dejinách Slovákov, vlastne ich predkov, ešte pred utvorením uhorského štátu sem prišliými Maďarmi. Úryvok predstavujeme v pôvodnej forme, teda v českom jazyku, písaný síce latinským písmom, ale niektoré písmená sa čítajú odlišne od dnešných. Tak napr. “j” sa číta ako “i”, “g” ako “j” atď. Poznamenávame d’alej, že niektoré náhľady Šafárika moderná historiografia už prekonala.

ČLÁNEK IX.

O MORAWANECH A SLOWÁCJCH.

§. 41. *Přehled dějin Moravanůw a Slowákůw.*

1. Přiběhowé třj slowanských wětj, Morawanůw w nynějšj Morawě, Slowákůw w sewerozápadnjch Uhřjch, asi od řeky Torisy až pod Prešpurek a Wacow, a Slowanůw druhdy w okolj zadunagském, od okliky Dunage u Wyšehradu až za gezero Blatenské bydlewšjch, w tomto časowém okresu, w němž rozgjmánj naše zawřjno gest, neypřirozeněgi w gedem celek zahrnuti býti mohau. Kraginy od nich zaugaté, s obogj strany Dunage ležjcj, společné někdy měly gméno, t. weliká Morawa čili „wyšnj Morawě“, pro rozdjl od „nižnj“ č. bulharské Morawy ; přjbuzný co do nářečj a mrawů w nich obýwal národ, od korutanských a bulharských Slowanůw patrně rozdjlj, a přjbuzná, z gedneho kmene pošlá we všech třech panowala knjžata. Co do Slowákůw w Uhřjch, žeby země gegich w této době částkau byla weliké Morawy, o tom posawad mezi saudnými a nepředpogatými zpytateli děgin žádné pochyby nebylo. Oddjlj, s morawským welikoknjžecjm rodem pokrewnj knjžata měli swé sjdlo w Nitře, městě slowenském. Gméno, nářečj , tělesná i mrawnj powaha uherských Slowákůw, gmenowitě obywatelůw podkragj Wážského , od nepamětných časůw neyaužegi ge spogowala s bratry gegich Morawany, kterýchžto gihowýchodnj polowice, od stoku Dyge s Morawau až k Walachům se táhnaucj, až do dnes gméno Slowákůw sobě přikládá. Prawda sice gest, že nynějšjho času řeč Slowákůw uherských od řeči Morawanůw patrně se různj a zwláštj nářečj zakládá; saudě nicméně podlé rozdjlj mluwy obecného lidu w Morawě, kterázto s této strany řeky Morawy

čistě česká gest, s oné pak strany ke slowenské se blížj, mám za to, že někdy, před politickým oddělenjm Uher od Morawy, rozhranj obau nářečj, českého i slowenského, bylo někde we středu samé Morawy, nikoli w pohořj, dnešnj Uhry od Morawy dělčjm. Ohledem na okolj zadunagské hlasowé učených zpytatelůw posawad na různu se dělili, gešto ginj, a sice s lepšjm právem, ačkoli bez dokonalého věci swé provedenj, toto trjšlo země k weliké Morawě připogowali, ginj naproti ge od nj odlučowali, potahugjce ge bud' k windickým č. korutanským, bud' k chorwatským, bud' k giným Slowanům. Přistaupjmeli však myslj nepředpogatau k wyslyšenj neystaršjch swědectwj o slowanských obywatelch tohoto krage, přesvědčjme se, že oni nikam slušněgi, leč k Morawanům a Slowákům, přičtení býti nemohau. Přede wšjm zagisté gméno gedné i druhé kraginy bylo totěž, Morawa čili „wyšnj Morawě“ we dw. p., gakž to njž swětlegi dokážeme. Za druhé w obogj wyšnj Morawě, s této i s oné strany Dunage ležjcej, gedni a tjž panowali knjžata morawštj, nikoli korutanštj neb chorwatštj, neydržw Pribina, knjže Nitranské, potom syn geho Kocel, naposledy Swatopluk. Za třetj obywatelé tohoto okolj i podlé gazyka wykazugj se býti z rodu Morawanůw a Slowákůw. Zdaliž w oné wichřici welikého stěhowánj národůw, za času Hunůw, Gepidůw, Langobardůw, zde, w této někdy praslowanské vlasti (§. 11.), něgacj ostatkowé dřewnjho Slowanstwa se zachowali, snad nowými osadnjky z Tater rozmnožowáni gsauce, o tom owšem pochybowati možno. Po ustaupenj Langobardůw do Wlach [586] a zosazenj se Awarůw w Pannonii okolj zadunagské stalo se regdištěm tohoto diwokého národu, w němž oni, podobně gako w Rakusjch a Zátisj, gedno z hlawnjch swých stanowisk čili tak řečený kruh (hringus) zarazili. w této době Slowané korutanštj, pocházegjcej z okolj zatatranského, prawlasti Chorwatůw a Srbůw blžského (§. 36. č. 3.), od Awarůw wždy dále na západ puzenj, po celém dnešnjm Štyrsku, Korutansku a Kraginsku se rozšjřili, zůstawiwše podunagskau Pannonii za sebau w drženj Awarůw. Gestliže zde, w okolj Blatenském, gakž podobno, některé gegich osady se nalezaly, gisto gest, že nebyly ani hogné a mocné, ani stálé, gešto w historii nikdež o nich zmjnka se nečinj. Po skrocenj Awarůw w Pannonii od Karla W. [796] zalidnili zemi pustau, wšeho obywatelstwa práznau, Slowáci z Podtatřj a z Morawy, přirozeným během a pudem sem, od seweru na gih, z kraginy přelidněné do bezlidné, se hrnaucj, gakž to njž šjřegi oznámjme. Od této doby až do přitaženj Uhrůw a rozsápánj řjše morawské wyskýtagj se w okolj zadunagském Slowané knjžatům morawským, područnjkům, Němcůw, poddanj, stegného nářečj s Morawany a Slowáky užjwgjcej, gakž z některých šťastnau náhodau nás došlých slow právem zawjrati můžeme.

Pavol Dobšínský

V tomto roku si pripomíname 110. výročie úmrtia veľkého zberateľa slovenských ľudových rozprávok Pavla Dobšínského. Narodil sa 16. marca 1828 v Slavošovciach a zomrel 22. októbra 1885 v Drienčanoch. Pochádza z evanjelickej farárskej rodiny. Do školy začal chodiť v rodisku, potom študoval v Rožňave a v Miškovci. Lýceum navštevoval v Levoči. Levoča bola druhým centrom štúrovskej slovenskej mládeže. Neskoršie sa stal farárom a pôsobil aj ako kaplán u Jána Chalupku v Brezne. Bol i profesorom na lýceu v Banskej Štiavnici, kde redigoval časopis pre umenie a literatúru Sokol. Natrvalo sa usadil v Drienčanoch. Tu pôsobil ako evanjelický kňaz až do svojej smrti.

Svoju literárnu činnosť začal písaním básní v štúrovskom duchu. Neskoršie začal prekladať romantickú európsku literatúru. Potom sa venoval redaktorskej činnosti. Najznámejší je však ako znalec slovenskej ľudovej slovesnosti. V roku 1872 vydal knihu Úvahy o slovenských povestiach. Predtým i potom sústavne zbiera a zapisuje piesne, príslovia, porekadlá, hádanky, hry, obyčaje a poverý, ktoré i publikuje (Slovenské povesti, Prostonárodné slovenské povesti). Prvá zbierka obsahuje predovšetkým fantastické, druhá realistické rozprávky. Obidve sú základnými dielami slovenskej folkloristiky a dôležitým čítaním pre dospievajúcu mládež.

Na ukážku pre školskú mládež vybrali sme nasledujúcu Dobšínského rozprávku.

Pavol Dobšínský

SIROTA

Podal v zbierke Vážeckej neznámy nám pospolitý človek.

Vol'akedysi boli dvaja ľudia a nemali len jedného chlapca. Neza dlho umrela tomuto chlapcovi mat' a otec sa oženil a vzal mu macochu. Umrel potom aj otec a chlapec ostal po rodičoch samotný s macochou, a tá bola veľmi mrchavá. Drvila ho ako kyslú plánu a jest' mu nedávala. Raz piekla macocha chlieb, upiekla jeden posúšik; chlapec vzal ten posúšik a utiekol s ním preč do jednej puste hory.

Tam si sadol a plakal, že mu už inšie neostáva, ako ten posúšik zjest' a potom od hladu skapat'.

Naplakal sa neboráčik, dobre si oči nevyplakal, – potom vstal hore, šiel ďalej, prišiel tam k jednému pustému miestu na cintorín.

Sadol si, vzal ten posúšik a jedol.

Vtom sa otvoril hrob, vyskočil jeden umrlec, sadol si k nemu a pýtal si od neho, aby mu dal z toho, čo je. – A on mu dal.

Tu mu ten umrlec povie:

“Obzriže sa, syn môj, tamto na tú hrušku, čo tam vidíš, to je tvoje.”

Ako sa obzrel, videl tam jeden meč visieť. I vyškriabal sa hore a vzal si ten meč. Hrob za umrlcom sa zatvoril.

Po druhý raz si zase sadol a jedol. Vyšiel druhý z hrobu; i ten si pýtal z toho posúška; dal i tomu. Ten sa mu kázal zase na tú hrušku obzrieť, že čo tam vidí, to mu bude na dobrej pomoci.

Boli tam jedny husle, i tie si vzal, zatvoril sa i ten druhý hrob.

Po tretí raz si sadne a je. Tu sa otvorí i tretí hrob, vyskočí z neho umrlec a pýta si.

Chlapec mu dá posúška a ten mu tiež káže na tú hrušku sa obzrieť. Tam bol teraz kyj, vzal si i ten, aj tretí hrob sa zatvoril.

Náš šuhaj vstal hore a pomyslel si, že on ide skúsiť tie tri veci. Tak tomu meču rozkázal:

“Môj milý meč, tni a sekaj!”

V tom okamžení všetka tá hora bola zosekaná.

“No, to je,” povedá, “dobre!”

A meč si popratal.

Potom vzal husle. Ako začal na nich hrať, všetka zverina tancovala. I to si skryl. Naposledku vzal ten kyj a zapichol ho do zeme; hneď okolo toho kyja naširoko tráva narástla až vyše kolien. I to bolo dobre. A to mesto bolo tam i tie lesy všetko zakliato.

Ned'aleko bol salaš, šiel on ta a poklonil sa:

“Bože daj št'astia!”

“Bože daj i tebe!” odpovie bača. “Kdeže si sa tu vzal?”

Prišiel som, či by ste ma nevzali do služby?”

“A čím že by si chcel byť, vari až hen honelníkom?”

“Čo Boh dá,” odpovie šuhaj, “ta by som už ovce pozavracaľ.”

“Takže si len sadni, a tu máš čerpák urdy na závdavok!”

Prichodil večer. Všetci valasi hrnuli sa do koliby a ten chlapec sa veľmi čudoval, že tí idú dnu. Raz ti mu povie bača, aby si aj on ľahol spať.

“Ej,” povedá, “valasi pri košiarí spávajú a nie v izbe!”

“Hja, chlapče!” rečie bača, “čože nás ty máš učiť? Ja som chlap a pri košiarí sa bojím spať, len si ty ľahni!”

Šuhaj nedajbože poslúchnuť. Ľahol si medzi ovce a leží; ale nespál, dával pozor. Príde jedenásta hodina, vyjde spoza košiara drak o dvanástich hlavách.

“A čo ty tu chceš?” rečie drak.

“A čo sa ty máš stariet’ do toho, ja musím svoje ovce vartovať. Či sa azda chceš so mnou merať?”

“A čože by si ty mne bol, ty papľuch! Ani na malý prst!”

Tu šuhaj vytiahne meč a povie:

“Môj milý meč! Tomuto drakovi všetky hlavy i jeho na kusy podrob!” I hneď v tom okamžení sa tak stalo a z toho draka taká krv tiekla, čo by vo mlyne dva kamene utiahla. Ale šuhaj spal na pokoji až do rána.

Na svitaní, keď bolo treba ovce dojiť, postávali valasi a hovorili:

“Ba či ozaj po tom chlapcovi dáka pamiatka ostala?”

A tu chlapcovi nič, iba drak sa váľal v krvi pred nimi. Od toho času i to mesto tam neďaleko sa rozvidnilo, tak akoby ho bol rozviazal, a bača nášho šuhaja veľmirád videl. Vypravili ho potom s okruškom chleba ovce pásť. Tu on, ako si vypustil ovce, šiel s nimi na jednu lúku, ten kyj vopchal do zeme a tu hneď trávy nahučalo – ovce sa ani nepohli z miesta. On si sadol k nim, vzal si husle, začal hrať a ovce pred ním tancovali.

Prestal potom hrať, vzal si z kapsy okrušok chleba a jedol.

Príde k nemu jeden starý šedivý žobrák a pýta si. Dal mu kus chleba. Ešte si i druhý raz pýtal ten žobrák od neho, zas mu dal. I tretí raz si prosil, nemal už toho chleba, dal mu groš.

“No, syn môj,” povie žobrák, “viem, že si sirota, ale ja ti spomôžem. Vid’že, ten kráľ, čo je jeho salaš a čo sa mu to mesto rozvidnilo, dá od radosti hostinu robiť a bude svoju dcéru vydávať. Nepotrebuješ inšie, len tamto pod tým dubom hrabať, vyskočí ti tátoš a bude mať na sedle trojaké šaty: raz strieborné, raz zlaté a raz slniečkové, a aké kedy na seba oblečieš, takú bude mať aj srst’. Chod’ potom aj ty na tú hostinu, ale sa nedaj znat’!”

Potom šiel šuhaj s tými ovcami domov a jak ich začali dojiť, viacej mlieka mali za ten deň ako prv za tri. Bača sa nemohol predívať, že kde ten chlapec tie ovce tak napásol. Hneď poslal ku kráľovi hrudu syra, aby kráľ videl, že koľko im mlieka ovce dávajú. Tu tí, čo ten syr nosili, doniesli z mesta chýr, že sa tam strojí veľká hostina. Kráľ vraj dal vystaviť bránu veľmi utešenú, jeho dcéra bude sedieť v tej bráne, a kto k nej na koni doskočí a zlatô jablko z jej ruky dostane, ten si ju vezme za ženu. A to že už nazajtra všetci páni a králi majú skákať.

Náš valach, ako obyčajne, ráno vypustil ovce. Ale keď už prišiel na lúku, hrabal pod dubom a strieborný tátoš vyskočil. Tu zapichol kyj naprostred lúky, ovce sa okolo po nahúknutej tráve pásli a on sa obliekol do strieborných šiat, pod’ do mesta!

Tu páni a králi už skákali, ale žiaden nemohol doskočiť. Šuhaj sa na tátošovi rozbehol a hneď sa dotkol toho jablka a princeznej sa veľmi zapáčil. Popchol tátoša a bol zase na lúke. Vrátil sa s ovcami na košiar ako nie ten.

Na druhý raz, keď vyšiel s ovcami, zase ich nechal pásť sa okolo kyja a sám na zlatom tátošovi postavil sa v meste pred bránou. Prizeral sa, jak tam páni vyskakovali, ale žiaden čoby len do pol brány nedoskočil. Milý šuhaj popchne svojho tátoša a hneď mal jablko v hrsti; ale ho ešte ani teraz nevzal, len zmizol a ako ani nie ten prihnal ovce domov.

Lež kráľova dcéra od žiaľu za zlatým šuhajom ochorela. Nikto ju nemohol rozveseliť.

Až raz počul kráľ, že tento náš šuhaj veľmi pekne zná hrať na husliach. I poslal poňho a ten ako začal hrať, hneď tá princezná skočila z postele, tak tancovala, až sa dobre priam nepotrhala. Kráľ i kráľovná veľmi radi boli, že sa ich dcéra tak rozveselila; obdarovali šuhaja a dali ho naspäť už v koči zaviezť.

Po tretí raz sa strojila hostina. Kráľ už teraz prikázal streliť za tým, kto by k jablku doskočil a hneď tam nezastal. Šuhaj i po tretí raz sa tu ustanovil v slniečkových šatách. Ani nečakal, kým druhí budú skákať, ale vyskočil a jablko si vzal aj ručník, na ktorom boli kvety zlatom vysívané, aj meno, i rok, kedy sa to stalo. Vtom sa hmla spravila, takže ho nevideli; ale predsa vystrelili za ním a to mu kus nohu oškúlilo. On si nohu tým ručníkom okrútil. Vtom princezná veľmi zomdlievala za slniečkovým šuhajom. Kráľ si nevedel rady, poslal hneď po toho na ten salaš, aby sa razom ustanovil s tými husličkami.

Len čo dobehol šuhaj k ovciam, už ho volali. Nebolo sa preobliekať, nuž si len kabanicu cez slniečkové šaty zahodil, husličky vzal a tak šiel pred kráľa. Iba čo raz potiahol smykom, už princezná skočila z postele a tak skákala, dobre sa všetka nepotrhala. Kráľ sa začal smiať aj kráľovná od velikej radosti. Len tu ako prestane hrať, prizrie sa mu lepšie princezná a vidí mu na nohe koniec svojho ručníka.

“Ty,” povedá, “kde si ten ručník vzal?”

“A čo vás,” povedá, “do toho? Našiel som si na ceste.”

“Sem ho daj!”

“Nedám.”

Tu, ako ho chcela nasilu vziať a on sa bránil, odhodila sa voliako tá kabanica a slniečkové šaty sa zligotali. Priam ho poznali, kabanicu musel zhodiť zo seba a od tej hodiny boli svoji. Kráľ dal ešte väčšiu hostinu spraviť, a tak žili v radosti velikej a žiju až podnes, ak ešte žijú. Ak umreli, umreli.

Pán Boh má starosť i na siroty.

Rodina Mičátkovcov a slovenská kultúra

*(Pri príležitosti 120. výročia narodenia Dr. Ľudovíta Miloša
Mičátka, národného dejateľa dolnozemských Slovákov)*

Súčasťou našich národných dejín sú aj dejiny Slovákov žijúcich mimo hraníc našej vlasti. Tieto skutočnosti sa dajú veľmi markantne ilustrovať na životných osudoch príslušníkov rodiny Mičátkovcov, ktoré sú však dnes pomerne málo známe.

Prvým známym príslušníkom rodiny Mičátkovcov bol **Martin Mičátek st.** (pôvodne Mičátko), ovčiar, žijúci v Trenčíne v 18. stor. Jeho syn **Martin Mičátek ml.** sa vyučil kožušníctvu a stal sa cechovým majstrom. Zo šiestich detí Martina Mičátka ml. sú zaujímavé osudy **Mateja a Petra**.

Syn Mateja Mičátka, **Ľudovít Alexander Mičátek** (nar. 1837 v Trenčíne) sa zapísal výrazne do dejín nášho školstva a vzdelanosti ako lexikograf. Po štúdiách teológie a filozofie v Bratislave a Halle a klasickej filológie a slovanských jazykov na univerzite v Pešti r. 1863 pôsobil v Levoči na nemeckom gymnáziu ako profesor latinčiny, nemčiny a dejepisu, neskôr na prvom slovenskom gymnáziu v Revúcej a od roku 1870 ako profesor klasických jazykov na gymnáziu v ruskom Novgorode. V roku 1879 sa stal hlavným školským inšpektorom Petrohradskej gubernie. Odtiaľ udržiaval čulé kultúrne kontakty so svojou domovinou, najmä so vzdelancami z okruhu Matice slovenskej.

Ovládal štrnásť jazykov a ťažisko jeho práce spočívalo predovšetkým v slovanskej lexikografii. Je autorom viacerých slovníkov (Karmannyj rusko-slovenskij slovar, Diferencial'nyj slovensko-ruský slovník, Differencial'nyj serbsko-ruskij slovar, Differencial'nyj bolgarsko-ruskij slovar)...

Publikoval príležitostnú poéziu, prekladal diela A. S. Puškina. Za svoju činnosť bol vyznamenaný roku 1893 Radom sv. Vladimíra.

Druhý syn Martina Mičátka, **Peter Mičátek** (1801 Trenčín – 1858 Malé Stankovce, časť Trenčianskych Stankoviec) pôsobil ako učiteľ na cirkevnej škole v Malých Stankovciach. Do povedomia sa dostal aj ako ľudovýchovník pracovník a venoval sa aj v menšej miere básnickej tvorbe.

Z piatich detí Petra Mičátka zomreli zakrátko po narodení štyri. Svojho otca prežil iba syn **Ján Branislav Mičátek** (19. 11. 1837 Malé Stankovce – 24. 1. 1905 Kysáč, Vojvodina).

Ján Branislav Mičátek absolvoval školské vzdelanie v rodnej obci, potom v Trenčíne a Kostolnom a stredoškolské štúdium zakončil na

evanjelickom lýceu v Modre. Keďže cítil potrebu zúčastňovať sa na vzdelávaní slovenského ľudu na Dolnej zemi, odišiel za učiteľa do Lalite, kde pôsobil v rokoch 1857–1862, neskôr do Kysáča. Pre neohrozený postoj voči stupňujúcej sa maďarizácii ho predčasne penzionovali v roku 1894.

Učiteľ Ján Branislav Mičátek bol obdivovateľom a propagátorom ideí učiteľa národov J. A. Komenského. Udržiaval vzájomné kontakty s početnými srbskými a chorvátskymi vzdelancami svojej doby. Patril k zakladateľom Matice slovenskej na Dolnej zemi. Martinské vedenie Matice slovenskej ho poverilo oficiálne zastupovať Maticu na národnom pohrebe srbského básnika. A. M. Zmaja, s ktorým úzko spolupracoval. Je napríklad autorom návrhov slovenských národných symbolov (r. 1872).

Manželka J. B. Mičátka, **Alžbeta rod. Maršallová**, bola prvostupňovou tetou **Gustáva Maršalla-Petrovského** (1862–1916), spisovateľa, spoluzakladateľa Matice slovenskej v USA (1894), divadelného a kultúrneho dejateľa spolku Slávie, ktorý musel emigrovať do Ameriky pred prenasledovaním maďarizátorskými kruhmi.

V manželstve J. B. Mičátka a Alžbety, rod Maršallovej, sa narodilo 9 detí. Viaceré z nich zomreli v detskom veku, niektoré zo žijúcich vynikli ako národnobuditeľskí pracovníci a kultúrni dejatelia.

Najstarší **Ján Svätopluk Mičátek** (1. 10. 1864–21. 7. 1919 Kysáč) po skončení základnej školy v rodnom meste a gymnázia v Sarvaši študoval teológiu v Bratislave a po vylúčení pre panslavizmus pokračoval v štúdiu v Lipsku. Pred prenasledovaním maďarskou cirkevnou hierarchiou emigroval v roku 1890 do USA, kde pôsobil v misionárskom ústave v Dubuque. Neskôr pracoval (r. 1891–94) ako farár v Streatone, v roku 1895–1910 v Minneapolise a do roku 1914 v meste Lennsdorf. V USA vyvíjal verejnú a kultúrnu činnosť medzi Slovákami a svojimi článkami o sociálnej štruktúre americkej spoločnosti prispieval do Národných novín. Ťažko chorý sa vrátil do rodiska, kde po piatich rokoch zomrel.

Vladimír Mičátek (14. 3. 1871 Kysáč – 25. 11. 1922 Kysáč) po skončení ľudovej školy v rodnom meste, študoval na gymnázii v Sarvaši a Hradci Královom, potom v Baji a opäť v Sarvaši. V Kysáči ako učiteľ nasledoval svojho otca v kultúrno-buditeľskej a národnej činnosti. Ostro bojoval proti presadzovaniu maďarizačnej politiky. Vo voľbách do Uhorského snemu podporoval národných kandidátov. Písal politické, popularizačné, historické a pedagogické články. Pričinil sa o budovanie slovenského školstva v Juhoslávii. Napísal a zostavil čítanku pre tamojšie ľudové školy. Považuje sa za najplodnejšieho prekladateľa zo srbštiny, chorvátčiny, slovinčiny a bulharčiny do slovenčiny na konci 19. a začiatku 20. storočia. Napísal viaceré pôvodné literárne práce a vydal Históriu dolnozemskej Slovákov.

Po vypuknutí 1. svetovej vojny ho uväznili maďarské úrady. Dôvod – pansláv. Po návrate z väzenia žil v Kysáči pod policajným dozorom, nakoniec

ho obvinili z vlastizrady a povolali k vojsku. Z vojny sa vrátil s podlomeným zdravím, stal sa stoličným vyslancom v Samobore a prvým tajomníkom Česko-slovenského zväzu v Kráľovstve SHS. Zomiera vo veku 51 rokov.

Eržika (Alžbeta) Mičátková (18. 11. 1872 Kysáč – 29. 12. 1951 Kysáč) najprv navštevovala slovensko-srbskú ľudovú školu v rodisku, neskôr nemeckú kláštorňú školu v Novom Sade a súkromnú školu v Osijeku. Žila v Kysáči, kde sa venovala sociálno-hospodárskej a osvetovo-buditeľskej činnosti. Aktívne pracovala v ochotníckom divadle a v ženskom hnutí. Stala sa členkou Živeny. Podieľala sa na vzniku a činnosti Ústredného spolku česko-slovenských žien v Kráľovstve SHS v Novom Sade a neskôr bola aj jeho predsedníčkou.

Jej publicistickú tvorbu reprezentujú články o kultúrnych a národných dejateľoch a predstaviteľkách ženského hnutia.

JUDr. Ľudovít Miloš Mičátek (25. 8. 1874 Kysáč – 6. 7. 1928 Viedeň, pochovaný je v Trenčíne), absolvoval základnú školu doma u otca, potom gymnázium v Sarvaši, Hradci Králové a Kecskeméte. Právo študoval v Prešove, na Právnickej fakulte v Debrecíne a Budapešti. Po skončení vysokej školy krátko pôsobil v Martine a nakoniec si otvoril v roku 1902 advokátsku kanceláriu v Novom Sade.

V dolnozemskej prostredí vyvíjal enormné úsilie o hospodársky a kultúrny rozvoj a národnostné práva svojich krajanov. Spolu s národným buditeľom Dr. Milošom Krnom sa pokúsili o zjednotenie všetkých dolnozemskej Slovákov. Dr. Ľ. M. Mičátek bol majiteľom, vydavateľom a redaktorom mesačníka Dolnozemskej Slovák. Sám v ňom uverejnil veľký počet úvodníkov, komentárov, správ, rozličných článkov zo života vojvodinských a ostatných dolnozemskej Slovákov. Noviny vydával v čase, keď za akúkoľvek malú vec hrozilo väzenie alebo obvinenie z vlastizrady. Staral sa aj o právnu ochranu Slovákov a iných Slovanov pred krutou maďarizáciou (napr. proces Zakarpatských Ukrajincov v Marmaroši v r. 1913–14). Po 1. svetovej vojne sa zaslúžil o prinavrátenie slovenskej jazyka do vyučovania na základných a stredných školách na Dolnej zemi, o ich organizáciu a vypracovanie prvých učebných osnov.

V rokoch 1918–24 pôsobil vo funkcii predsedu Československého zväzu v Kráľovstve SHS. V rokoch 1921–25 bol predsedom Slovenskej národnej strany v Juhoslávii a v rokoch 1925–1928 kandidátom Demokratickej strany do juhoslovanského parlamentu. Stal sa aj prvým dištriktuálnym dozorcem slov. evanj. a v. cirkvi v Juhoslávii.

Manželka Dr. Ľ. M. Mičátka, **Štefánia, rodená Michalcová**, (nar. 19. 8. 1887 Trenčín – 13. 2. 1980 Trenčín) pochádzala zo starého trenčianskeho rodu. Jej otec Karol Michalec bol bratancom Ľudovíta Štúra.

Po štúdiách v Trenčíne a v Bratislave na učiteľskej preparandii vyučovala v rokoch 1905–1912 na ľudovej škole v Starej Pazove. V rokoch 1912–

1918 žila s manželom a deťmi v Novom Sade. Venovala sa ženskému hnutiu a organizovala kultúrno-spoločenské večierky v Novom Sade, na ktorých sa zúčastňovali popri Slovákoch aj Srbi. V roku 1921 sa stala spoluzakladateľkou Ústredného spolku Česko-slovenských žien v Kráľovstve SHS, v roku 1926 Jadranskej stráže v Báčskom Petrovci a v roku 1933 Jednoty slovenských žien v Trenčíne. Bola tiež aktívnou členkou spolku Živena v Trenčíne.

Článkami a prekladmi prispievala do Dolnozemskeho Slovaka, do Slovenských pohľadov, do časopisu Živena, Domácnosti a školy z oblasti pedagogiky a ženského hnutia.

Zo siedmich detí manželov Mičátkovcov dve už nežijú. Ich syn **JUDr. ING. Ľudovít Pavel** pracoval v diplomatických službách. Dcéra **Štefánia Emília** pôsobila po skončení vysokoškolského štúdia ako knihovníčka v Univerzitnej knižnici v Toronte. Tragicky zahynula pri autonehode.

Aj ďalšie žijúce deti manželov Mičátkovcov zostali verné národnodemokratickému odkazu svojich predkov a uplatňovali ho i napriek nežičlivosti totalitných období v pedagogickej, prekladateľskej, redaktorskej a lekárskej činnosti.

Dr. Milan Šišmiš

JANKO JESENSKÝ

Tohto roku si pripomíname 50. výročie smrti významného slovenského spisovateľa prvej polovice 20. storočia. Narodil sa 30. decembra 1874 v Turčianskom Svätom Martine v rodine národne uvedomelého zemanu a advokáta Jána Jesenského-Gašparé. Otec mu zomrel, keď mal štrnásť rokov, a zanechal rodinu v stiesnených majetkových pomeroch. Strednú školu mladý Jesenský navštevoval v Banskej Bystrici, Kežmarku a maturoval v Kluži (Rumunsko). Potom absolvoval štúdiá práv v Prešove a Kluži, ktoré zakončil doktorátom. V r. 1905 zložil v Budapešti advokátsku skúšku a začal pracovať ako samostatný advokát v okresnom mestečku Bánovce nad Bebravou.

Do 1. svetovej vojny narukoval už v auguste 1914. Bojoval na ruskom fronte, v júli 1915 prešiel na druhú stranu. Spočiatku žil v zajateckých táboroch, napokon sa zapojil do československého zahraničného odboja.

Vstúpil do čs. légii v Rusku a stal sa i podpredsedom ruskej odbočky Československej národnej rady. Po tom, čo sa čs. légie postavili proti boľševikom a zmocnili sa transsibírskej magistrály, mohli sa vrátiť domov len cez d'alekovýchodný Vladivostok a Japonsko.

Po návrate do vlasti prijal zamestnanie v administratíve Československej republiky. Najskôr bol županom gemersko-malohontským v Rimavskej Sobote (1919–22), nitrianskym (1922–29) a po správnej reforme sa stal viceprezidentom Krajinského úradu v Bratislave. (R. 1929 sa totiž ČSR formálne rozdelila na štyri krajiny: českú, moravsko-sliezsku, slovenskú a podkarpatskoruskú.) Do dôchodku odišiel r. 1935. Stále však bol činný ako predseda Spolku slovenských spisovateľov (1930–39). Zomrel 27. decembra 1945 v Bratislave.

Svoju literárnu dráhu začal Jesenský ako básnik (debut Verše, 1905). Písal ľúbostnú, reflexívnu a satirickú či politickú lyriku. Markantnou črtou jeho poézie je irónia i sebaíronia, výsmech ľudských slabostí. Vydal 12 kníh básní. Okrem toho prekladal z ruštiny, najmä Puškina a Jesenina.

Zvlášť pozoruhodnou je jeho prozaická tvorba. Vyšla mu spomienková kniha Cestou k slobode, d'alej dvojzväzkový spoločenský román Demokrati – z prostredia slovenského malomesta i Bratislavy – v ňom vynikajúco zachytil spoločenský a politický život za prvej Čs. republiky. Nezabudnuteľné sú predovšetkým poviedky a novely, väčšinou humoristické a satirické, ktoré vyšli v dvoch knihách: Malomestské rozprávky (1913) a Zo starých časov (1935), resp. v Zobraňných prácach (1921). Janko Jesenský dobre poznal život uhorskej džentry (medzi ktorú pôvodom patrili), postavy a figúry malých slovenských mestečiek, život dedinskej inteligencie až po najvyššie spoločenské kruhy v Bratislave. Všade našiel dosť vhodných námetov pre svoje humoresky spracované tak, že si právom vyslúžil označenie majster slovenského jazyka.

Na ukážku z Jesenského poviedkovej tvorby uvedieme STRAŠIDLO.

Janko Jesenský

STRAŠIDLO

Kaplán Červenák z Rozkaloviec rád navštevuje dekana Veselého z Búrneho, najmä kvôli jeho dcére Aničke. Zvyčajne večer o desiatej dekan debaty mladých zakončí a kaplán Červenák musí domov pešo cez tmavý les. Raz dekan nebol doma (šiel na návštevu k Červenákovmu šéfovi) a pán kaplán sa s Aničkou dlhšie zahovoril. Medzi iným prišla reč i na strašidlo

pri Skalke v lese neďaleko cesty. Vraj ukazuje sa tam o polnoci farár, čo akési decko zamordoval. Kamenie hádže na okoloidúcich. Trafí každého, a tam, kde trafí, ochromie úd. Čosi bieleho sa plazí za ním a kvíli. To je to decko. Ešte nevedelo chodiť, keď ho zabil. Preto sa plazí.”

Kaplán poveru vysmeje ako nezmysel. Napokon príde čas sa rozlúčiť a Červenák vykročí cez les domov. Chôdza lesom však pomaly v ňom prebudí strach...

Bolo mu treba prejsť cez horu, ktorá sa černela pred ním na dost' príkrom vršku. Kvitnúce slivky sa stratili. Zamenili ich liesky a mladé duby. Tieň zhustol a onedlho obklopila ho tma. Namiesto jemného šumu vetra v žite a slivkách tu bolo ticho. Len niekedy bolo počuť vrzgot a pukanie, tu v hĺbke hory, tu jemu nad samou hlavou. Pod krokmi šušt'alo lanské lístie a drobné hrudky a kamienky, odlomené a vyvážené päťami, kotúl'ali sa z vršku dolu. To pukanie, šušt'anie a kotúl'anie kamienkov stávalo sa mu neznesiteľným. Pne stromov ledva bolo rozoznať. Zdalo sa mu, že za každým skrýva sa niekto, kto ho stopuje a l'stivo strežie na neho. Očakával, že každú minútu vyskočí spoza pňa a zahúka. Začali smreký. Chvoj jedného sa zakývala, ani čoby ju nejaká tajná ruka bola stiahla a pustila. Ešte väčšmi zrýchlil krok, aby skorej prešiel horu. Niekoľko ráz vytiahol hodinky a počítal v duchu, či ešte pred dvanástou zájde na Skalku. Vychodilo, že o dvanástej bude práve pri nej. Hanbil sa sám pred sebou, že mu je neprijemné a že bokom do hory by sa neosmelil pozrieť. Bolo by treba počkať tu, kým prejde dvanásta. Ale ak farár vo svojej nočnej prechádzke až sem zájde...? Nie. Nemožno, žeby sa farár ukazoval. Myslel si. Život je síce večný... Pokračuje sa v druhej forme. Teda tá forma nemôže byť farár, ako býval za živa. Ak sa ukazuje, nemôže mať ľudskú podobu, ale akúsi inakšiu, fantastickú... Účinok nejakej sily neviditeľnej, a predsa jestvujúcej, cítiť azda pri Skalke. Ale že by farár! Nemožno... Jednako lepšie by bolo obísť Skalku...

Čosi zahúkalo ďaleko v hore a hneď zatým prelietlo niečo nad ním. “Sova,” myslel si a prišlo mu na um, že pobeží. Tak skorej prejde horou a zájde za Skalku. Nik ho neuvidí. Nemá sa koho hanbiť.

Hneď aj uskutočnil myšlienku. Behom pustil sa hore vrškom a potom dolu. Nepočul už ani pukanie, ani šušt'anie, len dupot svojich vlastných nôh. Nemyslel ani na čas. Na chvíľu zdalo sa mu, že z pravej strany rovno s ním beží ktosi druhý. Nepozeral ta. Zapchal si uši a utekal ďalej. Vybehol z hory celý upachtený a spotený. Srdce mu búchalo ako kladivo. Mesiac svietil zas. Bol vyššie a menší. Cesta ako šnúra vynula sa do diaľky. Kaplán pozrel a asi na dvesto krokov videl Skalku. Veľký balvan pri ceste. Bol biely. Len diery na ňom sa černeli, ako na tvári černejú sa oči, brada a fúzy. Pozrel na cestu, ktorá viedala popri samom balvane. Najprv videl len čosi

tmavého ako strom, ale za chvíľu uspel zbadat', že je to gul'até a že sa hýbe. Blíži sa k nemu. Jasne vybadal vysoký farársky klobúk, čierny dlhý kabát, nohy, ruky, tvár. Zastal a užasol. Chladný pot vystúpil mu na čelo. Mráz prešiel mu po chrbte. V bruchu pocítil akýsi chlad. Nohy mu veľmi zoslabli. "Na mňa sa díva," pomyslel si. Naozaj, farár zastal a díval sa. Kaplán videl, že sa farár ohol. Iste hľadá kameň... Ale tvár sa viac nezjavila. Figúra sa znova začala hýbať. Bežala, ale bez tváre. Kúr zdvihol sa pred ňou ako dym. Väčšil sa a postava zmizla. Kaplán v hrôze sa zvrtol a začal utekať opačným smerom. Prebehol horu a do rána sa túlal okolo Búrneho.

Nevyspatý, preblednutý vrátil sa domov len ráno. Chcel si ľahnúť vo svojej kaplánke, že si odpočinie, ale v posteli chrápal dekan Veselý, akoby drevo píľili... Ľahol si na diván. Sotva sa vládol držať na nohách.

Pri obede hovoril jeho šéf so smiechom:

– Nikdy takého bojka ako je Veselý!

– Nuž?

– Naľakal sa vám farára, čo máta pri Skalke. Neskoro sa vybral a okolo dvanástej sa vrátil udychčaný a bledý, že videl farára, a prosil ma o nocľah.

Pohrozil masťným prstom kaplánovi a dodal:

– Ale ani slovka o tom!

Kaplán sa začervenal a mlčal.

Dr. Miroslav Kmet'

VLADIMÍR ROY

Pred 110. rokmi narodil sa 17. 4. 1885 v Kochanovciach, zomrel 6. 2. 1936 v Novom Smokovci. Napísal knihy básní *Rosou a trním* (1921), *Keď miznú hmly* (1927), *Cez závoj* (1927), *Peruťou sudba máva* (1927), *In memoriam* (1934). Prekladal verše, prózu i drámu (Byron, Poe, Shakespeare, Dickens, Galsworthy, Hugo, Dumas, Goethe, Rilke, Ady, Scott, Wells, Hauptmann, Wilde, Shelly, Longfellow, Heine, Baudelaire).

Vladimír Roy

Ja šiel som

*Ja šiel som – neviem prečo –
sám v cudzí, veľký svet –
nájsť vari mieru poklad,
snád' blaha rudý kvet?*

*Ja šiel som v kraje divné,
kde neznámy spev –
zabudnúť azda bôle,
či krásu rodných diev?*

*Ja šiel som v hmlisté diale,
kde slabý slnca blesk –
snád' zmraziť city vrele
a v more hodiť stesk?*

*Ja šiel som, ale zostal
bôľ, stesk i lásky cit,
a blaho mizne v mlhe
jak tenká, zlatá niť...*

Jak kebych dvoje duší mal...

Jak kebych dvoje duší mal...

*Z nich jedna tichá, pokorná, mäkká je
jak vosku kúsok v slnci rozohriaty,
citlivá ako tenký stĺpec rtuti,
odpúšťajúca, dobrá ako Don Quijote.*

*A druhá ako čierna, horúca krv,
– milenka hriechu – divoko čo prúdi,
náruživosti iskrou podpálená,
v nej kainovská vášneň placho kolotá.*

Jak kebych dvoje duší mal...

*Skvost perly z nebies brány apokalyptickej –
a žiaru ohňa z pekla pahreby...*

Duchovné kontakty z minulosti

Vzt'ahy medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou, ktoré po celé storočia patrili do jedného zväzku, sú také aké sú. Iste je prianím obidvoch národov, aby boli dobré a lepšie. Tým viac preto, že žijeme uprostred Európy a že v mnohom ohľade nás spája spoločná história národná aj cirkevná.

Jedným z takých dokladov je aj osobnosť Juraja R i b a y a, evanjelického kňaza a kultúrneho pracovníka, ktorého životná cesta postupovala zo severu na juh a nepoznala hranice, lebo vtedy medzi nami nejestvovali. On bol ten, ktorý duchovné kontakty vytváral, a ktoré, aj po mnohých rokoch, ba storočiach, zostávajú. Svedčí o tom aj spomienková slávnosť v Bánovciach nad Bebravou v Slovenskej republike pri 240. výročí od jeho narodenia, na ktorej sme si sprítomnili nielen jeho život, ale aj bohaté dielo, majúce d'aleký rozsah.

Kto bol *Juraj R i b a y (Ryba)*?

Narodil sa na Slovensku, vtedajšom Hornom Uhorsku, a to 27. marca 1754 *Na pažiti pri Bánovciach nad Bebravou*, na východ od Trenčína, s ktorým Békéšská Čaba udržiava úzke kultúrne a osvetové kontakty. Po vychodení ľudovej školy v Ozorovciach (kde sídlila Ottlíkovská rodina, známa aj v Maďarsku a Uhrovci, kde bývali Zayovci), študoval na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici a Modre. K ďalšiemu štúdiu si zvolil teológiu a jazykovedu na nemeckých univerzitách v Erlangene a Jene.

Po skončení vysokoškolského štúdia vrátil sa späť do svojej vlasti cez Prahu a Viedeň. Spočiatku pôsobil na Slovensku, v Příbovciach a Bohuniciach, ale len krátko. Už v r. 1785 nastúpil ako evanjelcký kňaz do slovensko-nemeckého cirkevného zboru v *Cinkote*, na sever od Budapešti, ktorá je dnes jej súčasťou. (Mal som možnosť tam pred desiatimi rokmi byť a poznať jej chrám i okolie.) Ribay tam prežil desať najplodnejších rokov svojho života. Žil v úzkom kontakte s kultúrnymi predstaviteľmi všetkých národov, žijúcich vo vtedajšej spoločnej vlasti, slovanských, ale aj nemeckého a maďarského národa, napr. s grófom F. Széchenyim, historikom E. Horányim a i.

Ribay bol predovšetkým kňazom, Božím služobníkom, cirkvi i ľudu, ktorý mu bol zverený. Ovládal viac jazykov. Písal česky s mnohými slovakizmami, lebo vtedy ešte spisovná slovenčina nejestvovala, ale aj nemecky a latinsky. Mal veľký záujem o staré knihy a rukopisy, ktoré systematicky zhromažďoval vo svojej knižnici. Vynikal ako jazykovedec a bol v písomnom styku s inými jazykovedcami, najmä českým jazykovedcom a katolíckym kňazom Josefom Dobrovským.

Po účinkovaní v Cinkote prešiel do služieb Univerzitnej knižnice v *Pešti*. No po dvoch rokoch sa zasa vrátil do cirkevnej služby a stal sa kňazom ešte ďalej od rodného kraja, ešte južnejšie, na Dolnej zemi v *Torži*, dnešnom *Savinom Sele*, v juhoslovanskej Vojvodine. Tamojší cirkevný zbor bol nemecký. Ribay bol už starší, síl ubúdalo a z existenčných dôvodov bol nútený začiatkom 19. storočia časť svojej knižnice, bohatej na vzácne knihy a rukopisy, predať. Predal ich do antikvariátu M. Jankovichovi. Odtiaľ sa jej časť dostala do Prahy, časť do Zayovskej knižnice a najväčšia časť sa stala súčasťou Krajinskej Széchenyiovej knižnice v Budapešti (Országos Széchenyi Könyvtár).

Juraj Ribay pôsobil ešte v čase, keď bolo málo inteligencie. Preto popri kňazských úlohách vypomáhal na poli kultúry a osvety. Bol členom spoločnosti *Erudita societas slavica*, ktorá bola založená r. 1785 v Banskej Bystrici. Vydávali v nej noviny "Staré noviny literního umění".

Ako jazykovedec napísal niekoľko jazykovedných kníh, ktoré zostali v rukopise. Napísal aj populárno-osvetové práce ako "O práci při rostlinách", "Katechizmus o zdraví", "Příruční knížka o polním hospodářství". Ďalšie knihy boli o vzťahoch medzi Slovákmi a Čechmi, lebo tie dva národy boli vždy a sú jazykovo veľmi príbuzné.

Ribay mal aj iné zámery. Túžil po založení vedeckej spoločnosti, ale všetko bolo predčasné. *Tak* sa stalo až v 20. storočí.

Juraj Ribay zomrel v *Savinom Sele* 31. decembra 1812. Jeho osobnosť, ako kňaza, vedca a kultúrneho pracovníka, na svoju dobu bola veľmi významná. Jeho dielo, ktoré zostalo po väčšine v rukopise, je hodné pozornosti aj dnes zo strany nielen cirkvi, ale najmä jazykovedcov, historikov a literárnych historikov a národopiscov. Možno o ňom pouvažovať nielen na Slovensku, ale aj v Čechách v Maďarsku a bývalej Juhoslávii, na územiach ktorých žil a pracoval.

To dokazuje, že duchovné kontakty z minulosti presahujú až do súčasnosti.

Mgr. Ján Paulov

O zakladateľovi Červeného kríža

JEAN HENRI DUNANT sa narodil 8. mája 1828 v Ženeve. Jeho otec, vážený a zámožný občan, chcel mať zo syna diplomata, lež ten sa takým nejaví (aj vďaka citovo založenej matke). Od detstva pomáha sirotám, kamaráti sa s nimi, na znak priateľstva svoj kabát daruje vrstovníkovi a sám si oblieka jeho roztrhaný zimník. Neskôr každú nedeľu navštevuje väznicu, kde vedno s väzňami rozjímajú nad bibliou, lebo Henri verí, že v každom človeku prevažuje dobro nad zlom. Na svoje 21. narodeniny, keď nastupuje pracovať do banky, obľúbeného väzňa pozýva domov na oslavy, čo vyvolá údiv i zhrozenie honosnej spoločnosti. Keď jeho "priateľ" väzeň rodinu vykradne a mladý Dunant sa ho napriek tomu zastáva, prezývajú ho čudákom. Čudácky sa správa aj ako bankový úradník. Odchádza za obchodmi do Paríža, no nedôjde ani tam, lebo začuje o chystanej vojne pri Solferine, a preto sa vyberie rovno na bojisko.

Uprostred leta roku 1859 stálo proti sebe vyše trisťtisíc vojakov. Pätnásť hodín bojovali proti sebe Rakúšania a na strane druhej Taliani, ktorým prišli na pomoc Francúzi. V mundúroch rakúskej armády bol i ne jeden Slováč, Čech či Srbi, takže ranení prosili o pomoc vo svojich rodných jazykoch. Kto im tu však rozumel, kto im tu aj mohol pomôcť, keď vo vojne každý myslí iba na seba. Pri Solferine padlo vyše štyridsaťtisíc vojakov.

Henri Dunant neskôr píše: Mám 31 rokov a po prvý raz vidím vojnu a jej následky. Bojisko je pokryté mŕtvami ľudí a koní, polia sú zničené, domy rozbořené, všade vidím iba krv, mláky krvi. Videl som aj boj muža proti mužovi: vojaci sa kopú do rozkrokov, zabíjajú sa údermi pažíeb, zubami si prehryzajú hrdlo, šablami si párajú bruchá. Spľasnené kone kopytami rozšľapávajú mŕtvych, dorážajú ranených a keď utíchla paľba, z pivníc vychádzali sedliaci a mŕtvym sťahujú z nôh čižmy.

Keď som začul volať "wasser, bitte, wasser!", prinášam ranenému vodu.

– Prečo dávaš tomu Nemcovi vodu!? – skričí na mňa Talian, no ja mu odpovedám: Dávam mu ju preto, lebo o ňu prosí, lebo ju potrebuje.

– Je to nepriateľ!

– Aký nepriateľ, koho? – keď sotva dýcha. Nemci nie sú ľudia?

– Načo sem prišli, kto ich volal?

– Sú predsa vojaci, musia poslúchať!

– A vy koho poslúchate, keď mu pomáhate na nohy? Vstane a začne strieľať do našich. Skade ste, keď viete po nemecky?

– Som Švajčiari. No viem aj po taliansky, francúzsky, trochu anglicky.

Ten čudný Švajčiari, ovládajúci tri jazyky, aby sa odlišoval od vojakov, má na sebe biely oblek. Ten oblek sa na bojisku čoskoro stáva symbolom a

pre trpiacich i nádejou. UOMO BIANCO – pán v bielom – pomáha každému, kto pomoc potrebuje. Keď aj obyčajné ženičky vidia, že pomáhať je dovolené aj nepriateľom, ozýva sa v nich materské cítenie, a preto pomáhajú každému trpiacemu bez rozdielu. Nasledujú príklad muža v bielom, podaktorá si dá na ruku bielu pásku, len aby sa mu aspoň v niečom podobala. Tie ženy sa dokážu i usmiať, pohladkať raneného, za čo im je Henri DUNANT nesmierne vd'ačný, lebo si uvedomuje, že lieči aj úsmev, že blízkosť ženy nahrádza vojakovi matku, inému zasa sestru, či manželku. Je šťastný, keď vidí, že z Brescie sa vracia kočiš s vrchovato naloženým nákladom potravín a ovocia, ale aj obväzov, liečivých masť a bylinkových čajov.

MUŽ V BIELOM si väčšmi ako iný uvedomuje, ako sa asi môže cítiť Slovák alebo Čech v rakúskom mundúre, ktorý tu nerozumie pol slova a obáva sa každého človeka. Obáva sa napit' aj vody, lebo voda môže byť otrávená. Keď takýto vojak prišiel o ruku, posunkami mu vysvetľuje, že mu chce pomôcť, že list domov napíše spolu a ten list k nemu domov aj príde, lebo aj tu sa nájdu ochotní ľudia pomáhať. Vďaka počinom muža v bielom, francúzsky vojak sa delí s vodou i chlebom s rakúskym zajatcom. I matka, ktorá tu hľadá svojho syna a svojho syna nenachádza, pomáha inému. Iná žena, obetavá dobrovoľná ošetrovateľka vraví: Pán Ježiš Kristus nerozdeľuje ľudí na národy. Chcem konať ako on, chcem pomáhať každému, kto pomoc potrebuje.

Neskôr, keď Dunant píše svoju knihu o Solferine, si uvedomuje, že lekári, feldčiar, dobrovoľné ošetrovateľky i on sám – sú na tom ako požiarnici, ktorí hasia požiar. Ale nástojčivá otázka znie inak: Kto ten požiar založil? Prečo som zhrozený až dnes, keď vidím následky požiaru – vojny, prečo som už pred vojnou neskríchal: *Majte rozum – nezabíjajte sa!*

Opäť v Ženeve

Ovdovená matka v Ženeve nespoznáva svojho syna. Dňom nocou píše knižku a Solferine, no zároveň píše listy kráľom i generálom, v ktorých ich prosí o pomoc. Podaktorí ho vysmiali, podaktorí sa nad jeho slovami o mieri zamysleli, podakrorí ho pozvali do švojej krajiny, lebo myšlienky proti vojne, o pomoci raneným či zajatcom, tých najmúdrejších zaujali. Iba vďaka Henrimu Dunantovi sa v jeho ŽENEVE zišla konferencia, na ktorej z jeho podnetu dňa 22. augusta 1864 založili *Medzinárodnú organizáciu Červeného kríža*.

Pretože bol odjakživa skromný a žil iba pre humánne myšlienky, zabúdala na seba i svoje základné sociálne istoty. Po matkinej smrti uvalili na rodný dom hypotéku, a tak on prichádza bez prostriedkov aj do Paríža, kam ho pozvali na svetovú výstavu. Svoj stánok tam má aj Červený kríž, no jeho zakladateľ spáva pod blízkym stanom, lebo na ubytovanie v hoteli nemá

franky. V expozícii Červeného kríža sú v "akcii figuríny" pri prvej pomoci, ktoré názorne približujú prácu ošetrovateliek pri záchrane raneného. Lež hneď vedľa tejto expozície je stánok Fridricha Kruppa z Essenu a hlavneň jeho najväčšieho dela mieri rovno na zástavu Červeného kríža. Utvrdil sa v myšlienke, že vojny a peniaze sú rovnako zlé, lebo z oboch ľudia iba divočejú.

Nepochopený i ponižený, prenasledovaný veriteľmi sa obáva vrátiť do rodnej Ženevy, kde ho poznajú. Keďže ho ľudia nevidia a svet o ňom nepočuje, nazdávajú sa, že žije v inej krajine, alebo najskôr umrel. Henri Dunant svoje ťažké dni a noci prežíva ako tulák. Žije v dobročinných kláštoroch, prespáva na stanicích, trpí chorobami i hladom. Jedného dňa ho zhaltovali colníci, lebo prespával v člne na jazere, ktoré bolo aj hranicou. Po vyšetrovaní sa vďaka colníkovi ocitá v Heidsenskom chudobinci, kde má aspoň strechu nad hlavou. Keď po rokoch objavil jeho adresu istý novinár a opísal jeho osudy, z úcty k nemu mu chudobinec prideluje samostatnú izbu. Tak získal pokoj pre svoju prácu, no stratil slobodu. Kde-ko ho chcel vidieť, zhovárať sa s ním, no on k sebe zo zásady nikoho nepúšťal. Naďalej píše svoje state a bojí proti vojnám. Za príčiny vojen označuje hranice, ktoré oddeľujú človeka od človeka.

Píše: Tí, čo sa navzájom poznajú, dôverujú si, tí na seba strieľať nebudú. S obavou sa však spytujem: Poznajú rodičia svoje deti? Poznajú muži svoje ženy, poznajú sa najbližší susedia? Dokážu sa spoznať a porozumieť si ľudia z rôznych krajín?

Nobelova cena

Roku 1901, keď do chudobinca v Heidsene pribehol lekár s novinami v ruke, že ich obyvateľ HENRI DUNANT dostáva prvú NOBELOVU CENU ZA MIER, starénky a starčekovia nechápali, čo sa vlastne deje. O význame tohto ocenenia sa presvedčili až vtedy, keď videli, že ich chudobinec navštevujú desiatky ľudí a delegácie z rôznych krajín. Všetci chceli vidieť zakladateľa Červeného kríža, stisnúť ruku obdivuhodnému človeku, ktorý vyhlásil: *Vojna nie je šarlach ani osýpky. Každú vojnu niekto začal, za každú vojnu je niekto zodpovedný. Naším svätým právom i povinnosťou je vojnám zabráňovať!*

Jean Henri Dunant aj po udelení Nobelovej ceny naďalej žije v domove, vo svojej "zabarikádovanej izbe" číslo 13, v ktorej roku 1910 aj umiera.

Vďaka tomuto prostému človeku sa biela vlajka s červeným krížom stala najznámejšou vlajkou na svete. Vďaka myšlienkam jej tvorca človek človeku dáva krv, pri zranení poskytuje pomoc, hladným dáva chlieb a smädny vodu. Chráni zajatcov, pomáha sirotám, nakladá tony šatstva, jedivo, obväzy a lieky do lietadiel a kamiónov, len aby ľudia v nezmyselných vojnách zbytočne neumierali a ostatní netrpeli.

Jeho myšlienky sú poslaním aj nášho Červeného kríža.

Dr. Valéria Kalná

Pozvánka do Blatnice

Poznáme Izabelu Textorisovú?

Uprostred hôr, v srdci Turca, blízko Martina, sa nachádza rázovitá dedinka Blatnica. Kto ta raz nazrie, neodolá ani volaniu čarokrásnej okolitej prírody. V kaňonovitej Gaderskej doline pútnika sprevádza horská bystrina i mohutné skalné masívy a tiesňavy. V doline sa darí vegetácii teplomilnej, ale aj predalpínskej a jej bohatstvo, v podobe rozmanitých druhov stromov i rastlín, poteší dušu i oči. Rovnako prítiažlivá je aj dolina Blatnická. Vďaka žičlivej prírode sa tunajší ľudia dlhé stáročia venovali olejníctvu. Blatnícki olejkári získavali éterické oleje lisovaním či destiláciou z borievky, poľnej rasce, z borovicových šušiek či limby. Keďže ľudia chorľaveli aj v ďalekých krajinách, olejkári roznášali svoje liečivé oleje až po Rusku, Turecku i Perzii, o čom sú dôkazy aj v miestnom múzeu.

V Blatnici však žila aj obyčajná dedinská poštárka Izabela Textorisová, ktorá vďaka svojej záľube a lásky k prírode, vošla i do dejín národa. Ak máte radi kvietky živé i tie sušené v herbári, akiste vás zaujme aj jej botanická práca a strastiplný život.

Prvá slovenská botanička sa narodila 16. marca 1866 v Ratkovej. Jej otec – advokát – priskoro pozabudol na svoj slovenský pôvod, a preto aj svojim deťom vštepoval iba svoje vyznanie: Koho chlieb ješ – tomu musíš slúžiť. Ja slúžim Uhorsku a maďarským ideálom!

Keďže protirečiť sa mu bála i manželka, deti vyrastali v necitlivom prostredí. Našťastie, Izabely sa ujala jej teta učiteľka Kuorková, ktorá jej do srdca vštepovala národné povedomie. Šťastie ju postretlo aj v Jelšave, kde začala chodiť do ľudovej školy. Tamojší učiteľ Václav Vraný v nej prebudil lásku k prírode, najmä ku kvetinám. Textorisová si naňho spomína týmito slovami: “Nikdy nezabudnem na hodinu prírodopisu, keď do triedy priniesol plnú náruč poľných kvetov. Najprv každú kvetinu pomenoval, povedal kedy kvitne, ako vonia, kde sa dá nájsť... a potom nám povolil pozrieť sa na jej skrytú krásu aj cez lupu. Zväčšovacie sklo sa mi vtedy javilo ako zázrak, lebo vďaka nemu som videla na kvetine aj to, o čom som ani netušila. Keď pobadal môj záujem o kvety, pozval ma do triedy aj popoludní, otvoril predo mnou skriňu, v ktorej mal usušené rastliny starostlivo pripevnené a nepoškodené na tvrdom kartóne. Vtedy som si po prvý raz uvedomila, že rastliny možno nielen zbierať, ale aj sušiť a tak prechovávať aj ďalšie roky. Možno, že práve jeho lupa a zázračná skriňa vývolali vo mne trvalý záujem o botanizovanie.

Po skončení meštianky, vtedajšej polgárky, Izabela prosí otca, aby mohla ďalej do školy, najradšej za učiteľku. Lež prísny otec ženské vzdelanie

neuznával. Podľa neho dievčaťu patrí do rúk varecha a hrniec. Vraví: "Mám päť dcér, no poriadne veno ani pre jednu. Keď sa chcete dobre vydať, musíte háčkovať, štrikovať, šiť a vyšívať!"

A tak sa jej opäť ujíma teta Ľudmila Kuorková, berie ju k sebe do Belej, kde vyučovala a postupne ju pripravovala na poštárske skúšky. Tie Izabela úspešne zložila a prichádza už ako poštárka do Blatnice. Sprvu je ustráchaná, osamotená, no čoskoro pobadá, že na okolí je krásna príroda a v nej kvitnú storaké zázraky. Keďže je vládna aj k ľuďom a pomáha im pri písaní listov a adries, v Blatnici sa čoskoro udomáčkuje. Vďaka miestnemu pastorovi sleduje slovenskú tlač i knihy a neustále sa vzdeláva. Uchvátená je však najmä prírodou, o ktorej si do denníka píše: "Nijaká báseň nevie povzniesť moju dušu tak mocne, ako pohľad z vysokánskeho kopca na okolie. V tomto kraji Pán Boh nešetril krásou. Vonia tu vzduch, kvetiny a v čase mojej botanickej žatvy rozvoniava aj pošta. Keď si prinesiem domov náruč kvetín, som najšťastnejší človek na svete."

Je šťastná z každého botanického úlovku. Vďaka Andrejovi Kmet'ovi i štúdiu vie, ako tú-ktorú rastlinku vykopať aj s koreňkami, aby sa nezničil čo len lístok, neporušenú rozložiť na čistý papier a vysušiť tak, aby bola stále živá a krásna dlhé roky. Rastliny určuje a zaeľuje podľa "klúča", označuje ich názov, miesto náleziska a hotový úlovok vedno so svojím menom vkladá do kartónových dosiek. Vie, že vegetácia je najbohatšia v prvých júnových týždňoch pred kosením a najkrajšie kvety nachádza na hôľnych nivách Krížnej a Ostredka.

Hoci je mimoriadne driečna i pôvabná a uchádza sa o ňu nejeden ctiteľ, je aj náročná. Aj ako manželka chce byť rovnoprávna, chce sa venovať nielen kuchyni a výchove detí, ale aj náročnej botanickej práci. Keďže vtedajší ctitelia hľadali svoju budúcu ako ženu do kuchyne, navyše s tučným venom, blatnická poštárka zostáva nevydatá. O život "starej dievky" sa obtrie nejeden jazyk, no ten jej neublíži, lebo klebetami pohŕda a naďalej sa vytrvalo venuje svojej záľube. Vinou úrazu v detsve ju prestáva poslúchať pravá ruka, no pevná vôľa prikazuje ľavej ruke učiť sa, písať. Pekne od počiatku, od prvých písmen po celé vety a dlhšie texty... až kým to ľavá ruka nezvládne.

Pretože plat poštárky je úbohý a botanizovanie tiež dačo stojí, doučuje žiakov, ba neraz aj menej skúsené učiteľ'ky. Neuveriteľne vytrvalá je aj vo svojom vlastnom vzdelávaní. Vstáva o piatej, len aby mohla využiť každú chvíľu. Aby mohla čítať botanické texty v origináli, postupne zdoláva ruštinu, francúzštinu, taliančinu, ba púšťa sa aj do rumunčiny. Vplýva na ňu už vtedy chýrny botanik Andrej Kmet', ktorý ju povzbudzuje v botanizovaní a poukazuje na nevyhnutnosť spolupracovať s ďalšími botanikmi v Uhorsku i mimo neho. Izabele odpovedá na každý list, neraz ju i navštívi, odborne radí. Pravidelne jej posiela časopis muzeálnej spoločnosti a na jeho žiadosť

sa musí vyjadrovať k uverejneným botanickým článkom. Neskôr, keď už dokáže botanizovať vedecky, s rovnakým záujmom o svoju prácu sa stretáva aj v Budapešti, kde pôsobia známi botanici Wagner, Jávorka a Margittai. Prvá Margittai, ktorý ju osobne navštívil a dôkladne si prezrel jej herbár, pripomína aj iným, že plesnivec alpínsky ako prvá v Uhorsku objavila Textorisová. Ba Wagner vo svojej štúdii "O kvetenstve v Turčianskej stolici" pripomína jej celý herbár, v ktorom je nemálo unikátov.

Koncom mája 1893 nachádza v samom sedle kopca Tlstá nevšedný bodliak, s ktorým si však nevie poradiť ani skúsená botanička. Keďže svoj objav konzultuje a známym ho podrobne opisuje podľa znakov, priam historickú odpoveď dostáva od spomínaného Margittaia: *Vami objavený bodliak nepatri do nijakej už známej kategórie. Ide totiž o bodliak CARDUUS TEXTORISUANUS Marg. /"určený profesorom Margittaiom"/, teda o bodliak vami objavený, a preto pomenovaný Vaším menom.*

I keď žila v ústraní a nebola taká známa ako jej vedecky vzdelaní priatelia, do sveta veľkej botaniky sa predsa len prebojovala. V maďarskom odbornom časopise Botanikai Közlemények (z roku 1913) vychádza v dvojazyčnom znení aj Textorisovej štúdia Floristické dáta z Turčianskej stolice, v ktorej opisuje vyše sto nespomínaných rastlín. Žiaľ, s touto radosťou sa už nemôže podeliť so svojimi učiteľmi Vraným a najmä Andrejom Kmeťom.

Neskôr, pri návšteve Slovenského národného múzea v Martine, sa Izabela Textorisová podpisuje do pamätnej knihy a muzeálne zbierky obohacuje vzácnym herbárom z Gaderskej a Blatnickej doliny i okolitého Turca.

Tá obyčajná poštárka, ktorá sa vďaka svojej vytrvalosti stala známou botaničkou, si dopisovala s botanikmi Rakúska, Nemecka, Švédska, Talianska, Holandska, Čiech i Maďarska. Vďaka nej poznáme lykovec voňavý zvonovec laliolistý, plesnivec alpínsky i jej chýrny bodliak a ďalšie kvetiny. Izabela Textorisová umiera 12. septembra 1949 v Krupine. Jej pozostatky sú uložené na Národnom cintoríne v Turčianskom Svätom Martine.

Valéria Kalná

Pred 150-imi rokmi uzavreli zmluvu

o "večnom výkupe v Békésskej Čabe"

Je tomu poldruha storočia, keď presne o 12. hodine 31. decembra 1845 na dvore veľkého hostinca – uprostred hlasu zvonu a húfnice – predstavitelia bývalých zemepánov odovzdali zmluvu o "večnom výkupe" notárovi obce Jánovi Šuchovi.

Obsah zmluvy miestodržiteľská rada schválila 19. septembra 1846 a od toho času obec disponovala v zmluve ustálenými právami. Po uzavretí zmluvy obyvatelia Békésskej Čaby boli oslobodení od urbáriálnych povinností, prakticky sa teda stali slobodnými ľuďmi.

Už aj VII. zákonný článok z r. 1840 umožnil poddaným dobrovoľný večný výkup, v dôsledku ktorého poddanské usadlosti so všetkými príslušenstvami prešli do ich vlastníctva ako občiansky majetok. Týmto zanikli poddanské povinnosti. Bývalí zemepáni z veľkej sumy výkupu mohli modernizovať svoje majetky. Poddaní Békésskej Čaby už v r. 1844 uzavreli so zemepánmi zmluvu, v zmysle ktorej zo spoločne používaných pastvín boli oddelené pastviny poddaných, želiarov a zemepánov. Od toho času obidve strany mohli používať len im udelené časti pastvín. Tým, že poddaní, mohli voľne používať svoje pastviny, zaniklo nebezpečenstvo toho, aby zemepán svojím početným dobytkom vytlačili zo spoločne používaných pastvín dobytok poddaných. Békésskej Čabe sa podarilo – na základe vzájomnosti – uzavrieť pomerne spravodlivú zmluvu. Uzavretie určitého výkupu bolo organickým pokračovaním oddelenia poddanských a zemepánskych pastvín. V zmysle zmluvy si poddaní vykúpili nielen usadlosti, ale mohli odkúpiť aj tzv. menšie kráľovské príjmy (odpredávanie vína, piva, páleného, lov, rybolov, jarmočné právo) a nehnuteľnosti, ktoré nemali urbáriálny charakter (lúky, pasienky, vinice, zeleninové záhrady, krčmy, jatky, mlyny atď.).

Obyvatelia obce už natoľko zbohatli, že mohli splátkami vyplatiť neslýchane vysokú cenu, 802050 zlatých forintov. Prvú splátku mala vyplatiť obec do 25. apríla 1846 s 5%-mi úrokmi. Výkupnú sumu uvalili na nových majiteľov pôdy úmerne.

V dôsledku nepravidelného splácania, neúspešných akcií získania úveru, len viackrát pozmeneným termínom sa podarilo – z pôžičiek – do r. 1848 vyplatiť osminu výkupnej sumy. R. 1848, vypovedaním rovnosti pred zákonom, bývalí poddaní sa stali plnoprávnymi vlastníkami vykúpenej pôdy.

Mesto, zrušením urbáriálnych bremien, platenie dlho v r. 1848–49 prerušilo. Ale v dobe absolutizmu bývalí zemepáni súdnym procesom nútili Čabanov platiť dlhy, v čom museli pokračovať aj po vyrovnaní, keď boli nútení platiť aj tzv. náhradné dane kvôli štátnemu odškodneniu zemepánov.

Dr. József Jároli
Preložil: Ján Hirka

1846 nvóta Za váltság, keď sa seliak od pánstva odkúpiv

Zbierka: J. Sekerku a J. Bavku
Podal: Ján Aradsky r. 1932.

Giusto

Keď son i - šov v noci po ul'i - ci,
za - drie - ma - le moje čier - ne o - či,
mo - je čierne očká za - drie - ma - le,
mo - je nóż - ke choňičok schibi - le.

Na krčmu nás zavolali,
 rychtárovi kontrak dali,
 kontrakt dali šeci páni,
 s trináctima pečadiami.
 Už je váľtság podpísaný,
 že na Čabe ninto páni,
 hej, bola to múdra hlava,
 čo ten váľtság vyhútala.

Nebuden, nebuden,
 na urbár choditi,
 nebuden, nebuden
 pre cudzích roboti.
 Červená ružička,
 chlapci podperme sa,
 za našu svobodu,
 Chlapci napime sa.

Ked zme tánvo orávali,
 takto zme si zaspievali:
 “Komu orjen, Bože z neba,
 či pre pána, či pre seba!
 Orjen tu zen ač do znoja,
 ani nevien, či je moja.
 Zemský pán v nej rozkazuje,
 príde hajduch, odežmuje.

Chlapci, zaskočme si,
 ved zme ako duby,
 a ked hajdúch príde,
 ukážme mu zuby!
 Teraz son svobodný,
 nedán je za zlato,
 proti svobode je
 šecker iba blato.

Ešte vravja planí lide,
 že vraj z toho nič nebude.
 Ej, var, z toho misí biti,
 len sa načín presiliti.
 Dva milvóne platit' máme,
 veľa je to, mi to známe,
 ale pán Boh dobrý gazda,

dopomóže aj sám ažda.
A čo si ta predán
vola ostatniho,
preci sa vymenín
od práva pánskiho.
Kalap si podperín
a buden spievati,
ked len mán svobodu,
preci som bohatý.

Tisícitého ósmistého
štiricjateho šjestého
roku vyšla táto nvóta,
súca do šeckiho sveta.
Tak sa táto nvóta spieva,
že je Čaba vykúpená.
Vykúpená, ale ako!
Ktože nám zaplatí za to!

Pán Boh.

Dr. Elek Remenár

(1876–1959)

zakladateľ modernej nemocnice v Békéšskej Čabe

Nemocnica, založená primárom Dr. Pálom Réthym, začala pracovať v r. 1865 len s dvanástimi nemocničnými lôžkami. Najprv bola “privátnou” nemocnicou Čaby a len v r. 1899 sa stala “verejnou” nemocnicou. V r. 1902 bola zväčšená o prízemnú budovu pre infekčné oddelenie. V r. 1905 pribudovali poschodie pre interné a chirurgické oddelenie. Po smrti Pála Réthyho nemocnicu viedol mestský primár Dr. Miksa Reisz, ktorý však už v r. 1906 musel nemocnicu opustiť pre jej hospodárske zneužívanie. Toto odhalil práve Andrej L. Áchim! Po týchto udalostiach bol vymenovaný za riaditeľa a primára chirurgického oddelenia Dr. Elek Remenár, ktorý stál 37 rokov na čele nemocnice a slúžil zdravotníctvu mesta.

Dr. Elek Remenár sa narodil v r. 1876 vo Veľkom Michalovci (Zemplínska župa). Stredoškolské štúdiá skončil v Košiciach a Prešove. Na univerzitu chodil v Budepešti. Za doktora bol promován v r. 1900. Svoje všestranné odborné znalosti získal od chýrnych profesorov, ktorým asistoval sedem rokov. Najprv pôsobil na gynekologickej klinike Vilmosa Tauffera, potom pracoval pri oftalmológovi Vilmosovi Schulekovi a na chirurgii ho učil budapeštiansky profesor Gyula Dollinger. Po takejto vynikajúcej príprave od výborných odborníkov sa dostal na čelo čabianskej nemocnice. Tu musel riešiť veľa vážnych, organizačných a hospodárskych úloh. Popri odbornej práci vynikal aj v kultúrnom a verejnom živote mesta: v r. 1912 ho zvolili za podpredsedu hudobno-literárno-vedeckého kruhu “Auróra”, v r. 1914 sa stal dirigentom kapely Auróra. Počas I. svetovej vojny na srbskom fronte plnil vojenskú službu a po zranení pokračoval ako záložný vojenský lekár v čabianskej nemocnici. Dostal viac vysokých vojenských vyznamenaní. Za odbornú prácu získal titul “zdravotnícky radca”. Po 37-ročnej službe, v r. 1959 ako 83 ročný zomiera, na večný odpočinok bol uložený v čabianskom cintoríne v háji Széchenyiho.

Vraťme sa ešte na začiatok pôsobenia Dr. Eleka Remenára, kedy musel hneď po nástupe riešiť ťažkú operačnú úlohu s veľkou zodpovednosťou. 14 mája 1911 bratia Gábor a Endre Zsilinszky spáchali atentát na Ondreja L. Áchima, ktorého dvoma výstrelmi z pištole smrteľne zranili. Áchim najprv trval na gyulianskom primárovi Dr. Jánosovi Kaczvinszkom, ktorý však

nebol doma, preto operáciu urobil Dr. Elek Remenár v prítomnosti ôsmich lekárov okolo 12-ejho hodine. Jeden náboj pevrťal mechúr, zranil črevá na šiestich miestach, a zastavil sa pod kožou pri pupku. Podľa diagnózy, však zranenia boli smrteľné, následkom čoho milovaný "sedliacky vodca" Čabanov 15. mája o 13-ej hodine zomrel.

Napriek hospodárskym ťažkostiam vyplývajúcich z I. svetovej vojny Dr. Elek Remenár začal budovať základy modernej nemocnice. V r. 1919 získal za spolupracovníka Oszkára Becseyho ako primára interného oddelenia, krorý pri modernom internom oddelení vybudoval i infekčné oddelenie. V r. 1930 vybojoval postavenie 100 lôžkového chirurgického pavilónu, ktorého odovzdanie bolo 11. februára v r. 1935. V r. 1933 pod vedením primára Dr. Ignáca Feldmanasa založili nemocničné laboratórium, a v r. 1936 nové ženské a pôrodné oddelenie. Za primára oddelenia vymenovali univerzitného profesora Dr. Andrása Matyusovského. V r. 1941 z iniciatívy Dr. Oszkára Becseyho a pomocou jeho príspevku v sume 10000 pengő, postavili poschodie a takto sa zdvojnásobí infekčné oddelenie. Samozrejme, za hmotné prostriedky viedol riaditeľ nemocnice "tuhé boje" so samosprávou mesta a s ministerstvom.

Dr. Elek Remenár patrí medzi tých, zriedkavých riaditeľov nemocníc, ktorý počas obidvoch svetových vojen pôsobil ako riaditeľ. Počas II. svetovej vojny mal riešiť ťažké úlohy vyplývajúce zo zvláštnych vojnových okolností. Pretože väčšina lekárov musela konať vojenskú službu, musel zaobstarať výpomocných lekárov. Fungovanie nemocnice veľmi sťažoval nedostatok energie (osvetlenie, kúrenie). Ani stravovanie chorých nebolo bez starosti. Aj možnosti prijatia občanov do nemocnice boli obmedzené. Všetko to zvládol. A prišlo penzionovanie. Bolo zvláštne! 19. septembra 1944 primátor mesta, na porade nemocničnej komisie, zhodnotil zásluhy Dr. Remenára a slávnostne sa s ním rozlúčil. Hneď predstavil nového riaditeľa a chirurgického primára Dr. Dénesa Szabóa univerzitného profesora, ktorý však po anglicko-americkom leteckom bombardovaní, 21. septembra, rýchlo opustil aj nemocnicu aj mesto. (Nemocnica mala ošetriť 150 ranených!) V tejto ťažkej situácii Dr. Elek Remenár, verný lekárskej prísaha, zase sa postavil do služby. Ba po obsadení mesta sovietskym vojskom, pretože nemocnicu zhabali pre vojenské ciele, k ošetrovaniu obyvateľstva zorganizoval výpomocnú nemocnicu. Zvolal v meste žijúcich lekárov a pozbieral lieky, obväzy a lekárske prístroje.

Dr. Elek Remenár bol výborne pripravený chirurg. Pokladal za veľmi dôležité aj výchovu lekárov a zdravotných sestier na vysokej úrovni. V krajine prvý zamestnal chirurgičky. Počas vojny malo veľký význam jeho úsilie vyškoliť dobrovoľné zdravotné sestry, z ktorých neskôr sa stali profesionálne zdravotné a operačné sestry. Dr. Remenár bol neobyčajne príslym vedúcim, ktorý nedovolil žiadnu ľahkomyselnosť pri práci. Svojou dôstojnou vysokou

postavou, patriarchálnou šedivou bradou, vyvolával úctu. V súkromnom živote jeho najmilšou záľubou bola hudba. Jeho domáce komorné koncerty boli chýrne v celom meste. Jeho koníčkom bola aj výroba “bruselskej čipky”, čím si udržiaval šikovnosť rúk, ktoré tak potreboval pri operácii.

Na dr. Eleka Remenára spomíname ako na významnú osobnosť nášho mesta.

Dr. Kálmán Sonkoly

Preložila: Katarína Miklyová

Narodenie

Život má svoje pravidlá – narodíme sa, žijeme, vychováme nasledujúcu generáciu, potom zostarneme a umrieme.

Chcela by som sa viac zamyslieť nad narodením človeka. Pokúsim sa spomenúť si na dávnejšie časy, keď život ešte nezačínal v nemocnici, ženy rodili doma – na salašoch, alebo v mestskom byte. Začnem hádam tým, že jednoduchý roľnícky ľud dieťa považoval za dar od Boha, miloval ho, a vo viacerých rodinách bolo aj hojné detské požehnanie. Na rodinu s tromi alebo štyrmi deťmi ešte nepovedali “veľká rodina”. Nebolo zriedkavosťou 6–8, alebo 9–10 detí. Na túto rodinu povedali, že “pekná, veľká rodina”. Čakanie dieťaťa bolo prirodzené. Žena čakala dieťaťko, pracovala na salaši, kde si vykonávala svoju každodennú prácu. Nedá sa povedať, že by ju boli nejako zvlášť chránili, len ak bola chorá. V zámožnejších rodinách, pred pôrodom, ženu odviezli do mestského domu k matke alebo svokre, ktorá dávala na ňu pozor. Tá ktorá nemala v meste dom, tá veru rodila na salaši. Boli aj také prípady, že dieťa sa narodilo v koči, ale sa to stávalo zriedka. Ľudia pokarhali muža a svokru, hovoriac, že “neviete na ňu dávať pozor”.

A preto na ženu v druhom stave vždy dával niekto pozor. Aj susedky mali na varovaní svoj podiel (pokladali to za svoju povinnosť). Mnohokrát veru bolo počuť, že “nikde nemôžem ísť, lebo musím dávať pozor”.

Pred pôrodom niekto z rodiny (najčastejšie svokra), navštívila pôrodnú babu a porozprávali sa o ďalších úlohách. V Čabe pôsobili známe a šikovné baby. Každá rodina mala svoju babu, ktorá už viackrát bola u nich. Známe baby boli nasledujúce: Kocziňová, Labošová, Gulyášová, Cservenáková, Filyová... Dohodli sa o cene, čo bolo obyčajne 1–1,5 q žita, málo peňazí alebo 5–10 pengovov. Keď prišiel čas pôrodu, ten kto bol pri ruke, utekal za babou. Zo salašov chodili pre ňu kočom. Ísť pre babu bolo povinnosťou každého suseda, známeho, aj nepriateľa... Nebol to písaný zákon, ale veľmi prísny zákon. Kto by zákonu nebol vyhovel, s tým by opovrhovali celý život, ale o takom prípade som nikdy nepočula.

Kým baba neprišla – ako na povel, staré susedky sa zhromaždili a všetko pripravili: popravili posteľ, prichystali šaty, zohriali vodu a samozrejme posmeľovali mladú ženu. Toto všetko sa konalo pod vedením svokry.

V čase pôrodu život rodiny sa zmenil. Väčšie deti odniesla niektorá suseda a tam boli niekoľko dní. Mužov neznášali ani okolo domu. Rúbali drevo alebo nosili vodu a aj to len po kuchynské dvere. Výnimkou nebol ani manžel.

Prišla baba, odvieďla pôrod, hoci sa často stalo, že dieťa sa narodilo skôr, ako baba prišla. V takom prípade dala mladú ženu do poriadku a okúpala bábätko.

Do kúpacej vody otecko musel hodiť peniaze, aby sa dieťa po celý život kúpalo v peniazoch. Tieto peniaze potom dostala baba. Na druhý deň baba zahlásila na fare, že v tej a tej rodine sa narodilo dieťa. Ak dieťa bolo slabučké, dengľavé, tak čím skôr, ale najneskoršie na druhý deň ho pokrstili a to preto, aby nezomrelo ako pohan. Ak bolo zdravé, tak šiesty deň ho pokrstili. Kým dieťa nebolo pokrstené, zatiaľ lampu nezhasili, aj v noci ju len prikryli, aby vedeli spať. To robili preto, že keď sa dieťa zobudí a začne plakať, aby sa v izbe rýchlo orientovali a išli ho utíšiť.

Poverčiví ľudia si toto vysvetľovali tak, že koho ešte kresťanské sily nechránia aby ho zlí duchovia nepokazili. Krstilo sa v strede týždňa v predpoludňajších hodinách. Bábätko niesla do kostola baba a tam ho odovzdala krstnej mame. Krstenie odbavili jednoducho, nebola hostina. Obyčajne sa zhromaždili iba ženy, bola to ženská slávnosť. Tak hovorievali, že ten, kto má veľké krstenie, ten bude mať malú svadbu.

Po pôrode žena ešte šesť týždňov ležala. Svokra prísne dávala pozor na nevestu, aby oddychovala, ležala a len s malým bábätkom sa zaoberala. Za tento čas ich navštevovala rodina, nosili im obed, priam sa pretekali, kto prinesie chutnejšie jedlo. Po šiestich týždňoch mladá žena išla do kostola na "vácku", a keď boli zdraví, o niekoľko týždňov sa vrátili zase na salaš a život pokračoval tam, kde ho prerušili.

Gálik Andrásné

Preložila: Anita Huszárová

LÚČIME SA S VAMI PÁN VELEBNÝ

Bolestne sa nás dotkla správa, že už nie ste medzi nami.

My, Slováci v Békéšskej Čabe, veľmi dobre vieme, čo ste pre nás urobili, ako ste nám pomáhali udržiavať si naše národné povedomie.

Dobre poznáme Vaše múdre myšlienky v kázňach, ktoré ste v každom čase – bez obáv – povedali aj po slovensky. Vieme, ako ste trpezlivo pozorovali a opisovali život, prácu a zvyky čabianskeho ľudu, zastupovali ste “čabianstvo”. Vo Vašich vedeckých prácach ste sa venovali dejinám Békéšskej Čaby, v ktorých má svoje významné miesto aj slovenská kultúra.

Pán Velebný, ďakujeme Vám za prácu, ktorú ste vykonali za nás a za mesto, lúčime sa s Vami na poslednej ceste v mene Slovákov, ktorým ste zasvätili svoj život.

Odpočívajte v pokoji!

Článok bol uverejnený v denníku A NAP 28-eho mája 1994, keď známeho farára, historika Békéšskej Čaby, majiteľa titulu Pro urbe, čestného doktora Teologickej akadémie Júlisa Dedinského Čabania odprevadili na poslednú cestu.

ZVONÍ ZVON

Úryvky z rukopisu Júliusa Dedinského

Podľa legendy prvý zvon urobil Pavel Sv. Nolai r. 394 pre Nolaický kostol. Aký bol tento zvon a aký bol jeho osud to nevieme, ale to je isté, že zvon časom dosiahol zaujímavú cestu.

Pre cirkevné ciele ho začali používať v r. 604 podľa nariadenia pápeža Sabiniana.

Zvon čoskoro prenikol cirkevný rámec a zrástol spolu s ľudským životom na kultúrnom poli kresťanstva. Viazal sa nielen k cirkevným udalostiam, ale oznamoval čas, volal do práce, "strašil" v nebezpečenstve, oplakával mŕtvých...

Ako latinské príslovie hovorí: "Vivos vaco, mortuos plango, fulgúra frango" (Živých volám, mŕtvých opláčem, hromy rozbijem).

Čabu osídľujúci (1718) evanjelickí Slováci v r. 1745 postavili dnešný malý kostol podľa krajských zákonov – bez veže a bez okien, ktoré by pozerali na ulicu. Podľa výhody nariadenia znášateľnosti, (tolerantnosti) v rokoch 1783–84 postavili aj vežu vedľa kostola.

Znovuosídlená Čaba bola typickou sedliackou osadou, bez hocikakého hradu, zámku... Na rýchlo rozvíjajúcu dedinu pyšní Čabania rozhodli sa postaviť si vežu ako baštu. Táto veža je aj dosiaľ najcharakteristickejšou stavbou Békéšskej Čaby. V tejto veži boli umiestnené prvé ozajstné zvony mesta a hlas týchto zvonov môžeme aj dnes počuť v každodennom koncerte mnohých zvonov nášho mesta.

ZVONY MALÉHO KOSTOLA

Vo veži malého kostola veľa rokov boli štyri zvony, ale v rokoch druhej svetovej vojny jeden zvon odniesli na vojenské ciele – teraz sú len tri.

Najznámejší a najväčší je tzv. Maríkov zvon. Meno dostal od svojho darovateľa. Pavel Marík člen evanjelickej cirkvi v r. 1873 na tento cieľ 3200 Ft-ov daroval evanjelickej cirkvi, a z týchto peňazí urobili – už na budúci rok – 36 q zvon.

Nadpis má slovenský, na jednej strane nasledujúci:

*Kdýž libi hlas zvonu
Proniká oblohu
Srdečne, nábožne vzdýchni
K pánu Bohu.*

Na druhej strane je nasledujúci text:

*Zwon tento cirkvi Evang. B. Čabánské daroval
Pavel Marík s prwow manželkow Mária Ondrejčík
a s druhow Helenow Poliak. R. P. 1874.*

Stredný malý zvon bol urobený v r. 1922. To je fakt, že najznámejší a najmilší zvon čabianskych evanjelikov je veľký zvon, ktorý jednak svedčí o milovaní cirkvi, po druhé, že sa "vyslobodil" z rekvirácie zvonov počas svetových vojen (päť zvonov odniesli na vojenský cieľ) a nie v poslednom rade, že toto je najväčší evanjelický zvon v celej krajine.

O ZVONÁROCH

Aj najvýbornejší hudobný nástroj je mŕtvý a nemý bez umeleckých rúk. Aj zvon je hudobný nástroj. So svojimi slovami se dotkne srdce ľudí. Raz sa kochá v kráse, inokedy hrozí, raz slzy vabi do očí, inokedy robí radosť alebo sviatočný cit v srdciach. Ale môže byť hocikolko zvonov vo veži kostola, to je všetko neživotná masa bez umeleckých rúk, ktoré s nimi prehovorila.

Zvonár stojí na nízkej stupky cirkevnej hierarchii. Predsa počas jeho služby dostane sa do kontaktu s ľuďmi v tých najsviatočnejších alebo v najcitlivejších chvíľkach, preto v kruhu zboru dostane úctu. On je Pán zvonár.

Ale to vie aj on sám. O Hraškovi, o starom zvonárovi je známe, že keď mal trošičku času, často zaklopal do knižnice parókcie, kde pracoval pán senior L. Ž. Seberéni – bez všetkého cieľu, len na priateľský rozhovor. Vtedy sa povypytoval pána seniora, že čo nového vo veľkom svete a on zase referoval o tom, že čo sa stalo v meste, v zbore, akú mienku majú ľudia o jednotlivých veciach... V súvislosti s tým je niekoľko humorných udalostí. Podľa ústnych podaní medzi pánom Seberénim a Hraškom boli takéto rozhovory:

Hraško klopká na dvere knižnice parókcie a slušne sa pozdraví:

Dobrô ráno Pán Velebný!

Seberéni: Pán Boh daj aj Vám!

Hraško: Ta vyspali Pán Velebný?

Seberéni: Ta, chvala pánu Bohu! A vy ako?

Hraško: A čo nového vo svete Pán Velebný?

Seberéni: Ale, hľa tu čítam v týchto novinách, že Ferenc Ferdinánd trónörökös sa chce oženit', ale si iba jednu grófkú chce vziať, preto mu nedovolia, aby on bol cisár.

Hraško za jeden čas si húta sám v sebe, potom lakonickou krátkosťou takto si vyjadrí privátnu mienku:

Nak sa hryzu!

O tejto zvláštnej figure boli aj verše:

*Na čabianskej malej túrni
Starý Hraško deväť trúbi.*

Sebavedomie a sebahodnotenie zvonárov malého kostola výborne charakterizujú nasledujúce verše:

Pieseň čabianskeho zvonára.

Zvonár som ja, zvonár na čabianskej túrni,
Mojej milej cirkvi vždycky slúha verný.
Vyšší úrad nemá nik na tejto Čabe,
Nemám v celom meste ja rovného sebe.
Keď pozerám dolu z tej veľkej výsosti,
Nazdám sa, že držím celú Čabu v hrsti.
Takým veľkým mocným a silným sa cítim,
Ani sa o mreže železné nechytím.

Svoju dennú prácu začnem zavčas rána,
Keď zobúdzam zo sna sedliaka a pána.
Sedliak na hlas zvona hneď z postele vstáva,
Za stráž nočnú ihneď Bohu chválu vzdáva.
Ale pán sa len na druhý bok obráti,
Ešte si aj hlavu do duchne zakrúti.
Žiada peklo tomu, kto to bol vyhútal:
Aby zvonár ľuďi tak zavčasu mátal.

Ale keď na pol dňa hlasite zazvoním,
S tým iste každému po vôle urobím.
Vravia: "Už sa zvonár obesil; pod'me jest'!"
Toto je lačnému vždycky radostná zvest'.
Podvečer, keď nám zvon: "Tu je, večer!" vraví,
Vtedy dobrý kresťan vezme klobúk z hlavy
A hneď vrelú vďaku pánu Bohu dáva,
Že zas nový večer zdravý uliháva.

A keď človek tento márný svet tu nechá,
Zvonár hneď na rozkaz ten veľký zvon ťahá.
A kto sa mu vtedy slušnejšie zavďačí,
Tomu potom aj zvon za dlhší čas hučí.
Preto ľudia boží aj na smrť hútajte,
Na zvonára nikdy nezapomínajte.

Zvonárska povinnosť je aj organ tiskať,
S tým si chcem pri cirkvi veľkú prednosť získať.
Lebo ja som prvý pri organe faktor,
Bezo mňa nemôže organovať rektor!
Do tých kótov štyrma očami pozerá:

Len keď ja započnem s nohou mechy tiskať,
Započne aj jemu organ hlasne písať.

Ako zvonár som ja aj strážny zároveň:
Ja dám chýr hasičom, kde je v meste oheň.
Ale na zvon biť nám boli zakázali,
Aby sme vraj pánov zo sna nezbúdzali.
Máme vraj hasičov, auto celkom nový:
Len nech je vraj zvonár na túrni vždy živý!

Čo všetko tu z túrne cez noc zvonár vidí,
Zvedieť by var chcelo iste veľa ľudí.
Ja Ťa vidím v noci z boka na bok tackať,
Lebo si v krčme pil, nevieš ísť, len skackať.
Vidím, s kým sa páni v noci prechádzajú,
Kým sa im ženičky v termáciach kúpajú.
Vidím mnohých ako cez zápravu skáču,
Bo im je na rezno: dvermi sa nepracu.
Veľa kúskov by som ja mohol dosvedčiť,
Ak by sa chcel voľak o niečom presvedčiť.

Ako zvonár sa chcem statočne zastarať,
Dá ma potom cirkev v "horníckom" pochovať.
Zazvonila mi moji cimboráši milí,
Ako tým, čo za zvon dobre zaplatili.
Na hrob nech mi nápis len krátky napíšu,
Do dreva dubovho kresári vykresú,
Aby bolo poznať tento nápis vždycky:
"Tuto odpočíva zvonár (Makovick)y."

Zostavila: Helena Somogyiová

Národopisci v Békésskej Čabe

V dňoch 26. júna – 2. júla 1994 sa v Békésskej Čabe uskutočnilo v poradí už sedemnásť stretnutie národopiscov. Každoročne ho organizuje Zväz Slovákov v Maďarsku, zakaždým v inom Slovákmi osídlenom regióne či ostrove tejto krajiny. Tentoraz sa na ňom, spolu s domácimi profesionálnymi i neprofesionálnymi záujemcami o ľudovú kultúru Slovákov v Maďarsku, zúčastnili aj poslucháči národopisu z bratislavskej Filozofickej fakulty, vedení pedagógmi a bádateľmi z Katedry etnológie FFUK, zo Slovenského národného múzea v Bratislave, Pedagogickej fakulty v Nitre, Matice slovenskej v Martine a z Národopisného ústavu SAV. Na študijnú cestu do Maďarska im prispela Nadácia Matice slovenskej a Česko-slovenská nadácia Charty 77. Medzi päťdesiatimi účastníkmi boli prítomní aj zástupcovia Slovákov v Rumunsku.

Zámerom čabianskeho stretnutia národopiscov bolo preskúmať, v akej podobe pretvára či nepretvára tradičná ľudová kultúra tunajších Slovákov v špecifických podmienkach tohto dnes už asi 70-tisícového mesta. Za týmto účelom sa zhromažďovali informácie z rôznych úsekov sociálneho, materiálneho i duchovného života Čabanov. Výsledky výskumu ukázali, že ľudová kultúra je v tomto meste aj v súčasnosti významnou, dominujúcou zložkou životného štýlu značnej časti obyvateľstva. A to aj napriek nepochybnému a čoraz intenzívnejšiemu urbanizačnému vplyvu. Výrazné črty sedliackosti sa uchovali vďaka tomu, že Békésska Čaba nestratila svoj rýdzo poľnohospodársky charakter ani po nadobudnutí štatútu mesta (1919). Prispelo k tomu najmä rozsiahle a do súčasnosti pretvárajúce osídlenie čabianskeho chotára nespočetnými salašmi, ktoré sú dolnozemsťou obdobou našich kopaníc či lazov. Osobitne cenným poznatkom týchto výskumov bolo aj zistenie, že mnohé zložky tradičnej ľudovej kultúry v Békésskej Čabe (piesne, rodinné a kalendárne obyčaje, textilie, prvky staviteľských a odevných tradícií atď.) sú v jadre slovenské. Ich slovenskosť je sčasti výsledkom zakonzervovania javov v podmienkach etnickej odlúčenosti vysťahovalcov, ktorí aj napriek tri stročia života v inoetnickom obklúčení vytvárali vždy nové formy svojej materiálnej a duchovnej kultúry. Túto skutočnosť si dosiaľ nik veľmi nevšimol a nevyužíval ju pri upevňovaní vytrácajúcej sa identity čabianskych Slovákov, ktorých naprostá väčšina už podľahla procesom jazykovej asimilácie.

Sedemnásť stretnutie národopiscov v Békésskej Čabe sa nieslo v znamení osláv 275. výročia jej znovuosídlenia slovenskými kolonistami. Pri tejto príležitosti bol pred čabianskou radnicou umiestnený rozmernejší monolit dovezený z kameňolomu v Krupine, ktorej okolie je niekdajšou domovinou

mnohých Čabänov. K jubileu vyšli aj viaceré publikácie, medzi nimi aj *Čabiansky spevník* zostavený Ildikó Očovskou, *Čabiansky nárečový slovník* od Júliusa Dedinského a štvorzväzková monografia o Békésskej Čabe, ktorej druhý zväzok, venovaný ľudovej kultúre, má vyjsť v najbližších týždňoch. Ocenili sme aj vydanie výberovej bibliografie písomností o Békésskej Čabe. S rozčarovaním sme však zistili, že jej výberovosť spočíva v tom, že do nej neboli zaradené práce napísané po slovensky. A tých nebolo málo. Vedenie Knižnice békésskej župy demonštrovalo touto bibliografiou, že z obrazu ľudu a histórie Békésskej Čaby uznáva len jeho maďarský parsúm.

Sympatickou črtou čabianskeho stretnutia národopiscov bola jeho organizácia. Podieľali sa na nej pracovníci Slovenského výskumného ústavu (Dr. O. Krupa a J. Chlebnický), pani H. Somogyiová z čabianskeho magistrátu, miestni slovenskí kňazi (páni Kováč a Arady), žoviálny Miškabáči Šuch zo Slovenského pamiatkového domu a mnoho ďalších, ktorí si našli pre výskumníkov čas, trpezlivosť aj ochotu priblížiť im svoj život. Zaujali tým, koľko prejavov slovenskosti dokázali za ťažkých podmienok uchovať v tomto dolnozemskej priestrannosti. Ale aj tým, že sú vlastne už poslednou generáciou nositeľov kultúrneho posolstva, ktorá ho môže priblížiť aj v jazyku svojich predkov.

Ján Botík

(Článok prevzatý z Literárneho týždenníka. 15. júla 1994.)

Neúnavný bádateľ ľudovej kultúry

Stretnutie s národopiscom dr. Ondrejom Krupom

Čas plynie a nedá sa zastaviť. Tak je to aj s našim bytím. Odrazu zbadáme, že schody, na ktoré vystupujeme počas nášho života, majú na druhej strane prudký spád. Kedy po ich zostúpime? Na to radšej nemyslíme. Hlavné je, že aj v zrelom veku sme potrební. Len neskladať ruky do lona, ale aj naďalej tvoriť a prežívať pribúdajúce roky tak, že využívame nadobudnuté skúsenosti, radostne, plní elánu a plánov. Takto uvažuje aj náš jubilant, etnograf *dr. Ondrej Krupa* z Békéšskej Čaby, ktorý v týchto dňoch oslávil 60. narodeniny. Stretli sme sa s ním vo večerných hodinách. Práve sa vrátil “z terénu”, plný čerstvých dojmov. A

keďže je dobrý rozprávač a rád hovorí o svojej práci, odvíja sa pred nami film jeho života... Boli to roky radostné, naplnené húževnatou prácou, úspechmi i starosťami.

Ondrej Krupa uzrel svetlo sveta 1. októbra 1934 v roľníckej rodine v Csanádalberti. Jeho pôvod a korene sú slovenské a snáď niet takého miesta v juhovýchodnej časti Dolnej zeme, ku ktorému by ho neviazali rodinné vzťahy — Békéšskej Čaba, Ambrózfalva, Pitvaroš, Nadlak i Slovenský Komlőš. Do svojich pätnástich rokov bol typickým sálašským chlapcom — voľným, samostatným a tvrdošijným. Tieto svoje povahové črty si zachoval dodnes a detstvo pokladá za najkrajšie obdobie svojho života. Už ako malý chlapec si obľúbil slovenské rozprávky, piesne, oboznámil sa s ľudovými zvykmi, tradíciami, ktoré okúzlili jeho citlivú dušu a stali sa smerodajnými pre celý jeho život. Modlitby a piesne z Tranoscia sa mu vryli nielen do pamäti, ale aj do srdca. Bol rozumný, otvorený a dychtil po vedomostiach. Po skončení základnej školy študoval na gymnáziu, najskôr v Segedíne, potom v Csongráde, kde aj zmaturoval. Roku 1957 absolvoval Univerzitu Józsefa Attilu, a to odbor dejepis a maďarský jazyk a literatúru.

Počas vysokoškolských štúdií sa fakultatívne učil slovenský jazyk u profesora *Károlya Driena*. Keďže ho priťahovali spomienky z detstva, už ako univerzitný poslucháč zbieral ľudové rozprávky. Osud ho na dva roky zavial do Szeghalmu, kde vyučoval na gymnáziu a medzičasom sa aj oženil. Od roku 1959 žije a pôsobí v Békésskej Čabe. Spočiatku pracoval ako odborný tajomník a v rokoch 1960—1990 ako župný tajomník Spoločnosti pre šírenie vedeckých poznatkov TIT. R. 1966 bol zakladajúcim redaktorom a neskôr šéfredaktorom časopisu *Békési Élet*. Od r. 1990 je na dôchodku, ale už r. 1991 sa stal hlavným referentom Výskumného ústavu ZSM v Békésskej Čabe. Štyri roky externe vyučuje na Vysokej škole Sándora Körösiho Csomu v Békésskej Čabe.

Dr. Ondrej Krupa zasvätil svoj život predovšetkým národopisu. Popri úspešných výskumoch v teréne a objavení ľudových umelcov — *Heleny Čarejšovej rod. Hrabovskej a ěaničky Žofky* — pravidelne publikoval. Doteraz mu vyšlo štrnásť samostatných zbierok, pôsobil vo viacerých vedeckých radách, získal titul kandidáta etnografických vied.

Jeho práca sa nezaobišla bez kontaktov so zahraničím. Tesne spolupracoval a dodnes spolupracuje najmä s kolegami zo Slovenska. Je čestným členom Slovenskej národopisnej spoločnosti a spoluautorom národopisného atlasu Slovákov, žijúcich v Maďarsku, ktorý zostavili spoločne s Národopisným ústavom SAV. Momentálne pracuje na vytvorení databanky rukopisov s národopisnou tematikou, ktorú vložia do počítača. V súčasnosti plánujú vydať publikáciu o Slovákoch v Maďarsku.

Ako je známe, v Békésskej Čabe sa pravidelne poriadajú medzinárodné národopisné konferencie. Nápad sa zrodil r. 1975 a jeho iniciátormi boli vtedajší predseda Maďarskej národopisnej spoločnosti *Gyula Ortutaya* a jeho zástupca *István Balassa*. Dr. Ondrej Krupa sa stal tajomníkom prípravného výboru. Vlni sa uskutočnila už piata konferencia. Národopisci dokázali nájsť spoločnú reč a v pokojnej, priateľskej atmosfére si vymieňať vedecké názory. Veľké zásluhy na tom má aj angažovanosť s vytrvalosť dr. Krupu.

Ľudová kultúra a jej pestovanie pomáha pri zachovávaní identity národnosti a národov. Tento fakt si náš jubilant plne uvedomuje, preto ako bývalý predseda národopisnej sekcie DZSM začal organizovať národopisné tábory a bol spoluredaktorom Národopisu Slovákov v Maďarsku.

Nezlomná vôľa, aktivita a snaha pracovať za našu národnosť charakterizujú jeho bohatú činnosť. Tvrdí, že národopisci vždy dokázali vecne a v priateľskom duchu diskutovať o národopisných výskumoch a problémoch. Mohli by si z nich brať príklad aj politici, čo by iste prispelo k mierovému spolunažívaniu a prejavovaniu tolerance voči iným národom a národnostiam.

Je obdivuhodné, že jeho publikačná aktivita dodnes nestratila na intenzite. S jeho menom sa pravidelne stretávajú čitatelia odbornej literatúry. Spolu s

Igorom Grinom je autorom Národopisu Békésskej Čaby, ktorý len nedávno opustil brány tlačiarne. Tento zväzok podáva taký mnohostranný, obsiahly súhrn života obyvateľov Békésskej Čaby, aký nemá obdoby.

Čo si náš jubilant želá do budúcnosti? Najmä zdravie a tvorivé sily, ale aj trochu šťastia. Jeho túžbou je vydať svoj 1500-stránkový rukopis — Výročné zvyky Slovákov v Maďarsku, ktorý sa zrodil na základe údajov, pozbieraných v 56 obciach. Ako etnograf by sa tešil, keby mohol odovzdať štafetu mladším odborníkom, milovníkom ľudovej kultúry. Momentálne nevidí takúto možnosť, lebo ich zatiaľ niet.

Aj touto cestou dr. Ondrejovi Krupovi úprimne blahoželáme a prajme mu, aby sa jeho želania splnili.

Prevzaté z Ľudových novín. I. Fúziková

Önálló kötetek — Samostatné knihy

Jeles napok a Békéscsabán és környékén élő szlovákoknál. *Békéscsaba, 1971. 220 ol.*

Hiedelmek — varázslatok — boszorkányok

(Békéscsaba, Tótkomlós és Csanádalberti szlovák lakói körében gyűjtött babonák, hiedelmek, szokások). *Békéscsaba, 1974. 378 ol.*

Néprajzi jegyzetek Békéscsabáról. *Békéscsaba, 1976. 66 ol.*

A magyarországi szlovákok folklórkutatásának eredményei. *Budapest, 1979. 96 ol.*

Na čabianskej túrni (Ľudové piesne) — A csabai tornyon (Népdalok).

Békéscsaba, 1979. 26 ol.

Szlovákok Békéscsabán — Slováci v Békésskej Čabe. *Békéscsaba, 1980. 108 ol.*

Újkígyósi mondák és igaz történetek. *Békéscsaba, 1981. 308 ol. + 23 kép.*

A délkelet-magyarországi szlovákok hiedelemvilága. Kandidátusi disszertáció.

Kézirat. 1982.

Zvyky a povery z Veľkého Bánhedesa. — Nagybánhegyesi szokások és hiedelmek.

(Národopis Slovákov v Maďarsku 1982.) *Bp. 1983.*

Rozprávky ĺaničky Źofky — Zsofka néni meséi. *Békéscsaba, 1984.*

A délkelet-magyarországi szlovákok hiedelemvilága. *Debrecen, 1987.*

Poverový svet Slovákov v juhovýchodnom Maďarsku. *Budapest, 1988.*

Zsofka néni kétnyelvű meséi — Dvojazyčné rozprávky ĺaničky Źofky.

Békéscsaba, 1989.

Folklór tanulmányok. *Debrecen, 1991.*

Szerkesztő — Redaktor:

Bél Mátyás: Békés vármegye leírása. *Gyula, 1993.*

Majú Nadlačania charakter etnografickej skupiny?

(Úryvok zo štúdie)

Slovenské obyvateľstvo juhovýchodnej časti Dolnej zeme, podľa historikov a verejnosti, tvorí jednotnú skupinu a to práve pre svoju etnicitu, slovenskosť. Táto predstava je umocňovaná i skutočnosťou, že tu žijú Slováci – hoci sú medzi nimi hranice – priestorovo nie na veľkom území a vzdialení od materského etnika, tvoria jazykový, etnický ostrov.

Z právneho, politického hľadiska ide o časť toho istého slovenského národa, aj keď tunajší Slováci sa z určitých historických, hospodárskych a spoločenských príčin odtrhli od materského národa, napriek oddelenému životu a vývinu predstavujú jeho organickú súčasť. Teda podľa pomeru časti k celku dolnozemskí Slováci v pomere k národu sú etnickou skupinou. V dôsledku špecifickosti ľudovej kultúry, utváranej v nových podmienkach, sa aj odlišujú od celku. Keď toto slovenské obyvateľstvo skúmame samo o sebe na základe ľudovej kultúry, nezískame rozborom len jednotný, lež naopak i diferencovaný obraz o ňom.

Otázka je, či tunajší, teda aj nadlackí Slováci zoskupili sa podľa črt ľudovej kultúry do etnografickej skupiny, resp. do etnografických skupín?

“Kultúra ľudu, resp. národa je spoločná, nie je však jednotná. Výskum etnografických javov je analytickým prístupom k poznaniu ľudovej kultúry jedného národa prostredníctvom skupín, ktoré sú určené územne, historicky – rôznym časom svojho vzniku, diferencovaným stupňom a mierou osvojenia si prvkov a javov spoločného kultúrneho dedičstva a ktoré sú sami pritom integrovaní kultúrnymi celkami.”

Keby sme z tohoto hľadiska posudzovali slovenské obyvateľstvo juhovýchodnej časti Dolnej zeme, zistili by sme, že aj v tejto skupine by sa našli charakteristické črty zodpovedajúcej definícii I. Tálasiho. Teda: tunajší Slováci žijú na ohraničenom území, a to od historicky určitého času, pritom ich charakterizuje, že ich usadenie vzniklo na základe prisťahovalectva, kolonizovania územia. Dodnes je živé historické uvedomenie tejto skutočnosti ako *vedomia spolupatričnosti*. Ich kultúra je spoločná, avšak nie je jednotná. Je *diferencovaná*, avšak v mnohých sférach je aj v určitom stupni *integrovaná*.

V 18. storočí vznikli tri primárne osídlenia Slovákov na tomto území: Békésska Čaba, Sarvaš a Poľný Berinčok. Zakladatelia boli vlastne v totožnej situácii z hľadiska hospodárskeho, sociálneho, či konfesijného. Ale v spoločenskom živote, v ľudovej kultúre tvorili veľmi heterogénnu masu:

“Z rôznych miest sa zbehúvši ľud prináša so sebou rôzne zvyky, presvedčenia, žiadosti, praktiky, a každá strana by chcela, aby sa takým spôsobom tieto uplatňovali, ako si na to zvykla v svojej rodnej zemi a je potrebný dlhší čas na to, aby miešanina rôznych zvykov, požiadaviek a názorov zovrela v jeden celok” – píše o tom presvedčivo Ľudovít HAAN.

Štvrtá a piata obec, Slovenský Komlôš a Mokra, vznikli tiež v 18. storočí z obyvateľov, ktorí sa odsťahovali z troch predchádzajúcich obcí a dosťahovania ďalších naverbovaných kolonistov z vtedajšieho Horného Uhorska.

V dôsledku zakladania osád v 19. storočí sa sformovala nová situácia: vznikol celý rad lokalít na základe odchodu skupín osadníkov – vyrojenia z pôvodných štyroch obcí, najmä z Békéšskej Čaby a Slovenského Komlôša. Slovenské obyvateľstvo zo župy Békéš, ale aj z oblasti Báčky a Banátu dosídlilo dnes už 190-ročný *Nadlak*. Okrem tejto hlavnej obce vznikli v priebehu 19. storočia ďalšie Slovákmi osídlené obce: Pitvaroš, Ambróz, Albert, Veľký Bánhedeš, Medeš, Kondoroš, Cipár, Butín, Brestovac, Veľký Pereg.

Z nášho hľadiska je hlavné, odkiaľ prišli kolonisti do Nadlaku. Slovenské noviny z roku 1854 o tom tak píše: “pochádzej z Békéšskej stolice, najvíce z novovekých osad slovenských Tótkomlôša, Sarvaša, z Veľké Čaby a z Polného Birinčoka, potom i z horných stolíc, jako z Gemerské, z Novohradské, zo Zvolenské, z Liptovské a z Oravské... jim byl vykázán chotár nadlacksý společný s Romány. Na to Komlôšané pristali a s některými čabanskými a sarvaškými Slováci kontrakt asi 200 familiách podepsali, pak r. 1802 v jeseni vymerané sobe zeme poorali, zaseli... z jari 1803 do své nové vlasti spechali a domy staveti se jali...”

Teda tu tiež usadil sa “z rôznych miest zbehúvši ľud”. Pri tom sa založila silná obec, ktorá už o niekoľko rokov neskoršie vypúšťala roje: želiarske rodiny z Nadlaku usadili sa v roku 1816 v Pitvaroši. Keďže obyvatelia Pitvaroša neplnili požiadavky Pécskajskej komory, zobrali im za trest v roku 1844 veľkú väčšinu chotára a v tom istom roku založili Albert. Sem sa prisťahovali nadlacksí, komlôšski, pitvarošski, sarvaški Slováci. V roku 1843 prišli na Veľký Bánhedeš zasa Nadlačania (potom v r. 1855 sa prisťahovali sem aj zo Slovenského Komlôša a v r. 1870 zase z Békéšskej Čaby). Nadlačanov nachádzame i v Ambróze, v ktorej prvými osadníkmi boli želiari z Békéšskej Čaby, ba i v Slovenskom Komlôši. Teda v tomto menšom okruhu sa stretli bývalí obyvatelia všetkých tunajších väčších lokalít.

Cit spolupatričnosti umocňujú dve zdanlivo rôzne roviny: či ich okolie vyčleňuje ako odlišnú skupinu, resp. či oni sami cítia a manifestujú odlišnosť od okolia. Vo vzťahu k tunajším Maďarom a Rumunom hovorili Slováci odlišným jazykom, patrili k inej národnosti, aj mnohé znaky ich ľudovej kultúry boli iné v základných a dôležitých črtách. Na základe jazyka i pôvodu

sa tunajší Slováci tiež považovali za odlišných od okolia. Vedomie o pôvode je u tunajších Slovákov jednotné v tom ohľade, že ich predkovia sem prišli voľakedy z územia dnešného Slovenska. Jeden z našich informátorov to vyjadril nasledovne: *Keď už rosprávame po slovenski, ľen odt'iau, z hora zme miseli príst'.* V sekundárne či terciálne osídlených lokalitách, ako napríklad Nadlak, obyvateľstvo odvádza svoj pôvod takmer výlučne len z tunajších prvotných sídel. Poznatky hlavne pochádzajú predovšetkým čítaním, v tejto súvislosti zvlášť zohrali významnú úlohu vlastivedné publikácie z 19. storočia, ako práca Daniela ZAYACZA a Ľudovíta HAANA o Nadlaku.

Hovorený jazyk je tiež veľmi významnou silou v regionálnom pripojení tunajšieho slovenského obyvateľstva. Podľa dialektologických zvláštností sú v regióne dve väčšie nárečové skupiny: a) békéščabianska, b) ostatné slovenské lokality. Pri druhej skupine sú citelne menšie rozdiely v dialekte obyvateľov Nadlaku, Slovenského Komlóša, Poľného Berinčoka a Sarvaša. Dialekt Nadlačanov a Komlóšanov je najbližší, sotva nájdeme odlišné prvky.

Významným spojivom na regionálnej úrovni bol evanjelický cirkevný jazyk, na českom základe vytvorená bibličina. K nej sa rovnako viazali všetci evanjelickí obyvatelia slovenských obcí. Bibličina nebola len náboženským liturgickým jazykom, ale aj jazykom všetkých príležitostných a obradových ľudových textov. Ešte aj v dnešných betlehemských hrách sa vyskytujú výrazy pôvodom bibličiny a zaujímavé je, že už dnešní nadlackí chlapi, ktorí predstavujú tieto hry, im už ani nerozumejú, hoci predtým tunajší Slováci mali vlastne dva slovenské jazyky: jeden každodenný (nárečový) a druhý, ktorým vyjadrovali svoje pocity a vyššie city (bibličina).

Rovnaká viera bola jednou z najväčších kohéznych síl. V evanjelických osadách kňazi a učitelia v regionálnych súvislostiach systematicky pestovali medzi evanjelikmi vedomie spolupatričnosti.

V hospodárskom živote, v spôsobe hospodárenia neboli také odlišnosti ktoré by boli bývali charakteristické len pre tunajších Slovákov. Za znak etnickej špecifickosti však možno považovať výnimočnú usilovnosť, ktorú už vyzdvihujú aj autori 18–19. storočia. Matej BEL v Notitia Békésiensis píše: „Usilovnosť, s akou títo ľudia obrábali polia, ani jeden majiteľ nepodceňoval, a kto mal len trochu prázdneho poľa, volal a usadzoval tam slovenských kolonistov pre ich vytrvalosť a trpezlivosť v práci, čiže uprednostňoval ich pred všetkými.”

V oblasti udržiavania stykov veľmi dôležitú úlohu zohralo *pribuzenstvo*, ktoré najmä posilňovalo subregionálne povedomie, vedomie spolupatričnosti v rámci menších územných celkov. V 19. storočí sa vyvinuli veľmi pevné príbuzenské zväzky medzi pôvodným sídlom a novozaloženou obcou a udržali sa dodnes (napr. medzi Nadlačanmi a Pitvarošanmi, Albert'anmi a Bánhedešanmi).

Osobitný znak, ktorý charakterizuje Slovač tohto regiónu je obľúbenosť rezancov, zvaných *haluške*. Ani jedna sobota aleba streda sa bez nich neobišla. Tiež je veľmi zaujímavé – aj to poukazuje na nesmierne styky –, že v každej osade regiónu základné jadro spevného repertoáru tvoria tie isté piesne. Avšak, keď v texte vystupoval miestny názov, okamžite zakomponovali miesto neho názov vlastnej lokality: napr. *V tom nadlackom poli kvitne fajavka, Popod albertski most voda ťečie atď.*

Okrem spoločných črt, ktoré som teraz predniesol, sú u nich veľmi silné izolačné city a výrazy, resp. veľmi silné je lokálne povedomie. Vo vedomí obyvateľstva týchto obcí nefunguje natoľko pocit spolupatričnosti s obyvateľmi iných slovenských lokalít, ako práve pocit samostatnosti. Vlastná lokálna príslušnosť je v centre osobného uvedomenia. Vo výpovedi jedinca o vlastnej príslušnosti, či v odvolaní na susedné slovenské sídla, vždy je určujúca lokálna príslušnosť: *Ja som Čaben. Oni sa Berinčania. Mi zme Nadlačania a ti Albertania atď.* Podľa prvkov ľudovej kultúry a predstavy o sebe pred I. svetovou vojnou, možno vytvoriť štyri zoskupenia Slovákov v juhovýchodnej oblasti Dolnej zeme: 1. Békéšska Čaba a okolie, 2. Sarvaš a okolie, 3. Poľný Berinčok, 4. Slovenský Komláš, Nadlak a okolie. Slováci v 4-tom zoskupení do I. svetovej vojny mali dve centrá, ktoré sa polarizovali: Nadlak a Slovenský Komláš. Vplyv Nadlaku a Slovenského Komlóša bol dosť významný, keďže ho posilňovali rozvinutejšie hospodárske, spoločenské a kultúrne súvislosti (remeselnícka vrstva, veľký trh atď.). Medzi Nadlačanmi a Komlášanmi sa vyvinul aj určitý druh patriarchálneho správania sa vo vzťahu obyvateľov okolitých obcí. Nadlacké a Komlášske dievky sa radi vydávali do týchto dedín. Tak sa zdá, že v tomto okruhu vplyv ľudovej kultúry Nadlačanov bol silnejší, ako Komlášanov. Napr. na Slovenský Komláš priniesli betlehemskú hru z Nadlaku, na Alberte nadlackú pieseň citovali v jarných obchôdzkach malých nevestičiek, v poznatkoch ľudovej viery na Komlóši, na Alberte sa odvolávajú na nadlacké údaje.

V predošlej svojej práci som mal tú mienku, že v tomto regióne len Čabania vytvorili etnografickú skupinu. Totiž etnograická skupina sa môže považovať podľa dvoch-troch-štyroch hlavných kategórií, ako je jazyk, povedomie, kultúrne prvky, náboženstvo, zemepisné položenie atď. A Čabania majú svoje nárečie. Medzi ich hlavné kultúrne znaky patria napríklad domy s podstenou, špeciálna výroba čabianskej klobásy, špeciálne jedlá – *cigánka* a silné je i administratívno – správne povedomie.

Podľa mojích výskumov v Nadlaku a podľa iných písomných a vydaných zriediel musel som si asi zmeniť predošlú mienku. Totiž viac zvláštností spĺňa tie kritériá, podľa ktorých môžeme priblížiť, že aj Nadlačania majú charakter etnografickej skupiny.

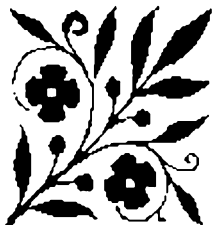
Predovšetkým toto mesto od konca prvej svetovej vojny sa samostatne vyvíjalo, samostatne si zachovalo ľudovú kultúru a vytvorilo si také

povedomie tu žijúcich Slovákov, ktoré nenájdeme v iných lokalitách tohto regiónu. Zvlášť charakteristické je ich sebavedomé správanie sa, ako si chránia svoje nárečie. Vo viacerých etnografických skupinách majú vlastné meno, ako napr. na Slovensku Krekáči alebo v Níred'háze Trpáci – Tirpáci. Také zvláštne meno tunajší Slováci ozaj nemajú, ako ani Čabania, či maďarskí Makovčania, Szegedenia (Szögedi nemzet – Segedínska rota), ale tá hrdosť, s akou sa hlásia k obyvateľom svojho mesta, dá svojský význam slovu *Nadlačania*, táto emocionálna väzba nahrádza u nich tento hyát.

Medzi popredné špeciálne znaky môžeme zaradiť húževnatosť k tradíciám, v dobrom zmysle slova: konzervativizmus ľudovej kultúry. Dodnes sú živé skoro všetky črty ľudovej svadby, vinše a reč. Vo zvykosloví si zanechali obchôdzku betlehemom, veľmi bohato sa dajú zbierať vinše výročných zvyklostí, nachádzajú sa pamiatky i krásnych ľudových rozprávok. Na veži ešte stále trúbením hlásia hodiny – štvrt' a polhodinu. Bubnom hlásia správy prostred trhu. V ľudovom staviteľstve sú vynikajúce – vysoké, mohutné, sedliacke, majstrovské domy, svedectvá usilovnosti a bohatstva Slovákov Nadlaku atď.

Všetky tieto vybrané príklady dokazujú, že tak v kultúre ako aj v emocionálnom správaní, ide o jednotnú etnografickú skupinu. Je veľmi potrebné ešte aj ďalej skúmať túto problematiku. U iných Slovákov tohto regiónu tieto prvky už viac-menej odumreli, aj tento fakt vyzdvihuje zvláštnosť a cennosť ľudovej kultúry Nadlačanov.

Dr. Ondrej Krupa

SARVAŠSKÁ ZVONICA

Adamovszki György

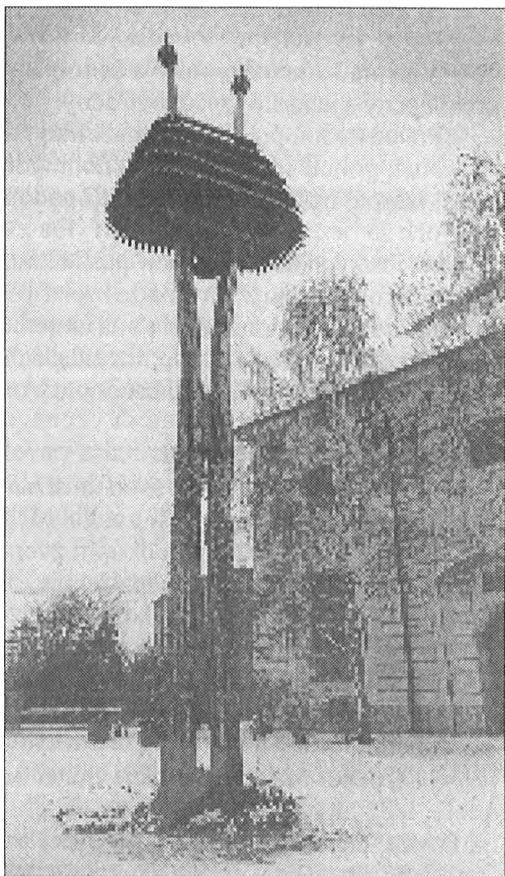
Belopotoczki István

Borgulya Mihály ...

...čítam mená vyryté na hlaviciach bronzových klinecov zatlčených do agátového brvna. Badám, že mená sú zoradené podľa abecedy, lebo až nízko dolu objavujem písmeno "Z" i "W": *Zrak János, Zvara Mátyás, Weisz Józsefné.*

Pri tomto nevidanom pamätníku z agátového dreva som už po tretí raz, no stále mu nerozumiem. Nechápem, čo predstavuje, komu sa prihovára, čo znamenajú tie bronzové klinec s menami pribité do agátu. Z obďaleč mi pamätník pripomína akúsi bránu, lež táto brána má aj striešku a pod ňou zvon, ktorý mi zase pripomína starodávnu salašnícku zvonicu. I tak nechápem, prečo práve takúto salašnícku zvonicu postavili zrovna za najstarším evanjelickým kostolom

v Sarvaši, kde kedysi po slovensky kázal Samuel Tešedík? A už vôbec neviem, prečo je tých obrovitých bronzových klinecov 736, prečo je na nich práve 736 mien? Väčšina mien má očividne slovenské korene, iné sú zasa na prvé prečítanie maďarské, nemecké, cigánske, ba nemálo mien je aj židovských. Čo "robia" tieto židovské mená pri ev. kostole? Naostatok, ani každý Slovák či Maďar nemusel byť luteránom. Každá cirkev má aj svoj cmiter a tieto mená sa tu poschádzali pod jednou bránou, pod jednou zvonnicou, klinecami mocne pribití, čo je akiste symbol trpiaceho Ježiša Krista.

Hoci je podvečer, ktosi sem prichádza, som rád, že tu nebudem sám. Ale ako sa tomuto človeku prihovorím, keď neviem pol slova po maďarsky? A tak prichodzieho neisto zdravím: Dobrý večer.

– Aj vám dobrý.

– Vy . . . vy viete po slovensky?

– Vari na to nemám roky a šediny? – usmieva sa, keď vidí, že som prekvapený a jeho slovenčine vd'ačný.

– Povedzte mi, prosím, čo znázorňuje tento pamätník?

– Nuž, pokiaľ ide o mňa, ja v ňom vidím dolnozemske dial'avy, rodný salaš, lebo aj na salašoch sme mali podobnú zvonnicu. Pán môj dobrý, na salašoch sa bez zvonice nedalo žiť. Iba zvon naučí človeka dochvil'nosti, pokore, iba zvon dokáže zvonit' proti ohňu, proti veľkej vode, chorobám, aj iným pohromám. Iba zvon dokáže zvolať ľudí, deti privolať do školy, privítať novonarodeniatko, premeniť sa na umieračik a rozlúčiť sa v mene živých s odchádzajúcim. Čo ja žijem, na salašoch nás už dva ráz obrali o zvon. Zakaždým kvôli vojne, kvôli kanónom. Áno, iba živý zvon dokáže privolať toľkých mŕtvych.

– Sú vari aj mŕtve zvony?

– Akože? Pravdaže. Lebo zvon musí mať aj srdce. Zvon bez srdca nežije, nebije. Raz sa k nám na salaše zatúlal rúči, no skúpy zvonolejár a toľko do nás toľko, až sme si uňho predkúpili zvon. "Krásny" zvon nám ulial – bez srdca! Vraj jeho zvon srdce nepotrebuje, stačí naň udierať železnou tyčou a i tak prebije všetky zvony, aj kostolné. Zvon síce znel mocne, no prázdno, pusto, načisto pohansky, lebo sa nedokázal privravieť duši salašníka. Ja tak vravím, vzácny pane, že bez srdca nemôže žiť ani človek ani zvon.

– Vd'aka za krásnu legendu. Aj tento pamätník ste mi premenili na povesť, na legendu.

– Nie, pane. Tento pamätník je cmiť bez hrobu. Tie mená sú na klincoch preto, lebo mŕtvi ich namajú na hrobach. Ja tu mám aj brata. Brat je Ján a ja István, chcem povedať Štefan. Brata si guľka našla kdesi pri Volge. Nevieme, ktorý deň, pri ktorom meste, vieme iba toľko, že umrel kdesi pri Volge. Volga je rieka ako Dunaj, nuž hľ'adajte hrob pri nekonečnej rieke.

– Rozumiem, chápem vás.

– Veľa nechýbalo a svoj kliniec by som tu mal i ja. Žijem iba zázrakom. Môžbyť preto ma to sem prit'ahuje ani magnetom. Svoje najkrajšie roky som si odžil v tábore, lágri, v stalinskom gulagu. Slnce som videl iba cez zamrežované okno. Zrobený, nedojedený, v srdci s horúčkou od túžby po tejto krásnej Dolnej zemi.

– Nehnevajte sa, nevedel som, nechcem vám pripomínať utrpenie, korím sa pred Vami.

– Vrátil som sa až o päť rokov. Žijem, aspoň že žijem a môžem sa pokloniť pri tomto pamätníku. Vidíte, je malý, skromný, agátový . . . a

vd'aka zvonu koľkých mŕtvych dokázal privolať. Vrátiť im dôstojnosť. Aspoň dôstojnosť.

Správa z novín

Mieste noviny *SARVAŠ A OKOLIE* roku 1990 uverejnili list svojho čitateľa: *Aj na Dolnej zemi máme pamätníky padlých. Nespochybnujem ich. Mŕtvi si ich zaslúžili. Ale v poslednej vojne zahynuli aj stovky našich. Čo o nich vieme? Vieme, kde zahynuli, ako zahynuli, kde sú pochovaní a či vôbec majú hroby? Nechýbajú nám? Nechýbajú rodákovi, naozaj nikomu nechýbajú ich hroby a osudy? Prečo sa práve svoj k svojmu tak nedôstojne správa?*

Je prirodzené, že pisateľ vyvolal záujem, lebo odkedy je svet-svetom, najbližším mŕtvi chýbajú. Dvaja mladí nadšenci v redakcii poháňaní záujmom čitateľov začali zbierať mená i osudy spolurodákov, čo zahynuli v druhej svetovej vojne. Otvárali matriky, archivovali listy, hľadali dokumenty i posledné správy o živote a smrti sarvašských Slovákov, Maďarov, Nemcov, Židov, Cigánov. Židia hynuli v koncentračných táboroch, nespočetní Maďari i Slováci zabudnutí, nepochovaní na Ukrajine, kdesi pri Done, ba objavili aj Slovákov, čo zhynuli vo svojej pôvodnej vlasti, lebo aj tadiaľ sa prehnala vojna a zblúdené guľky vyhasínali život na oboch stranách barikády.

Obdivujem svätú trpezlivosť a vytrvalosť novinárov, ktorí dokázali tri roky zbierať osudy mŕtvych rozviate po blízkych i vzdialených krajinách. Keď zozbierali 736 mien, skrsla myšlienka stvoriť pre rodákov pamätník. Vedno s touto myšlienkou vznikla aj prosba: pomôžte nám forintami! Po pol roku zozbierali tristo tisíc, a keď našli nadáciu a v nej ďalšie tisíce, konečne sa pridali a tvorbu pamätníka začali podporovať aj mestskí poslanci.

Návrh na pamätník podáva a náležite zdôvodňuje dolnozemský rodák i školák Árpád Mihály: Na pamätník ako materiál navrhujem agát. Vďaka Tešedíkovým agátom sme spevnili brehy Kerešov, na pustatinách vytvorili tónu i vlahu, ba z agácie máme na salašoch aj zvonice. Živo si viem predstaviť pamätník ako zvonicu zhlobenú z agácie. Tie otesané stromy postavím k sebe ako bránu do nebies, ako bránu návratu do rodného kraja, ako zvonicu so živým zvonom srdcom, lebo jedine dolnozemský zvon dokáže privolať rodákov na rodnú Dolnú zem.

– A ďalej?

Mojím návrhom je nadchnutý aj priateľ Zolo Horváth, operný režisér. Píše scenár otvorenia pamätníka, libreto obradu, neobyčajne smutnej no dôstojnej panychídy. Zoltán si roky-rokúce odžil v stalinskom gulagu, preto vie lepšie ako iní ako dovedna sklbiť plač, smútok, spomienky i dôstojnosť a radosť z návratu.

Zvonia zvony

Opäť a opäť čítam mená na večné veky odliate v bronzovom klinci utrpenia pochované blízko rodnej rieky, blízko rodného salaša. Čítam mená ôsmich JANURÍKOVCOV – štyroch Jánov a štyroch Pavlov. Čítam ďalšie desiatky mien, ktoré sem priputovali z Dachau, Berlína, slovenskej Dukly, zo sibírskeho gulagu i blízkeho Kapošváru.

ZVONIA ZVONY na kostolných vežiach a už od božieho rána pozývajú najbližších k pamätníku. Poschodení príbuzní i zvedavci hľadajú na ženy a dievčatá v smútočných krojoch. Dievčatá berú ťažký bronzový kliniec do bielej šatky a odovzdávajú ho do rúk zvonára. Zvonár zvonivý kliniec vbíja do agácie zvonivým kladivom a táto posvätená zvonkohra rozzvonila srdce salašníckeho zvonca a ten zasa rozzvonil okolité kostolné zvony.

Moderátori v jazyku slovenskom, maďarskom a nemeckom oznamujú svetu blízkemu i ďalekému, komu na počesť zvonია zvony, ktorému mŕtvemu patrí réquiem i slovenský otčenáš.

Bencúr Pavol!

Belopotocký Štefan!

Benčík Ondrej!

Blaško Ján!

Janurík Pavol!

Janurík Ján!

Otčenáš v troch jazykoch sa modlia biskupi, kňazi i pastori katolícki, evanjelickí a kalvinski, lebo táto nezvyčajná panychída prebieha ako bohuslužba ekumenická, patriaca všetkým ľuďom bez rozdielu náboženstva a národnosti.

Réquiem aeternam dona eis!

Odpočinutie večné daj im ó, Pane!

Rozlúčku s mŕtvymi ukončili pred obedom, no podvečer sa s nimi opätovne stretli so sviečkami v rukách. Taký to bol deň, pozdný večer a sviečkami ozdobená noc na Všetechsvätých, sviatok mŕtvych konaný v Sarvaši, roku Pána 1993.

Pretože doposiaľ sa nikde na svete nikomu nepodarilo zrátať mŕtvych, čo zahynuli v tej či onej vojne, na brvnách agácie Sarvašskej zvonice sú vydlabané ďalšie prázdne hrobčeky pre ďalších spolurodákov, o ktorých doposiaľ nevieme, o ktorých sa azda raz dozvieme, ako sa volali, ako žili, koho milovali, kedy, ako a v ktorej krajine zahynuli.

Slavo Kalný

Vysvätený katolícky kostol

“Ježišovo srdce” vo Viniciach

“Historia Domus” rímskokatolíckej cirkvi vo Viniciach spomína, že prvý rímskokatolícky kostol v tejto mestskej štvrti bol vystavaný v r. 1930. V tomto období krajina musela prekonať ťažkú hospodársku krízu. Bola veľká nezamestnanosť a kostol predsa vybudovali. Žiaľ, malý kostol vybudovaný na rohu ulíc Gyöngyösi a Rózsa, jestvoval iba 14 rokov, lebo v krvavom období histórie – 21. septembra 1944 ho anglosaské lietadlá zbombardovali. Rehoľná budova (vedľa kostola) bola zrovnaná so zemou. Aj z kostola ostala iba poškodená veža, puknuté múry – ako memento!

Po druhej svetovej vojne, počas ruskej okupácie, život bol ešte ťažší než za svetovej krízy. Nielenže bolo treba odstrániť stopy pustošenia, ale ľudia museli počítať aj s prenasledovaním cirkvi. Veriaci sa však rozhodli pod vedením P. Csaba Jenőa vybudovať kostol. Mnohí, jednoduchí chudobní ľudia prispievali darmi a aktívne pracovali na výstavbe kostola na ulici Kolozsvári. R. 1948 postavili faru, ale výstavbu kostola dokončiť nevedeli, lebo P. Csaba Jenő bol falošne obžalovaný a odsúdený. Odvtedy uplynulo skoro 50 rokov. V dôsledku vojnových škôd, prenasledovania cirkvi, katolíci Viníc navštevovali sväté omše v núdzovom kostole na ulici Könyves. Myšlienka vybudovať kostol “Ježišovho srdca”, napadla farára katolíckeho cirkevného zboru Gábora Bieleka. Cirkev sa obrátila so žiadosťou na samosprávu Békésskej Čaby, aby kvôli výstavbe kostola zabezpečila cirkvi pozemok. Samospráva, s úmyslom

morálneho zadosťučinenia za kedysi zhabané cirkevné statky, darovala katolíckej cirkvi pozemok na bývalom trhovisku.

Cirkev sa dala do výstavby kostola, hoci aj teraz disponovala skromnými finančnými zdrojmi. Preto pod názvom "Pro Ecclesia" založila nadáciu na čele s päťčlenným kuratóriom, ktoré dostalo za úlohu zbierať dary a vypísať súbeh projektu. Prihlásili sa siedmi uchádzači. Nadácia prijala projekt Bélu Ferenczyho a Zoltána Pappa.

Na podnet nadácie mnoho podnikov a súkromných podnikateľov ponúklo pomoc zdarma za symbolickú, resp. zníženú cenu. Ako prvý, riaditeľ tehelne, Rakúšan Herr Franz Olbrich daroval za symbolickú cenu tehly a črep na vybudovanie kostola.

28. septembra 1992, večer o 6. hodine, vo svetle horiacich sviečok sa začalo budovanie kostola. 15. novembra 1992, o 15 hodine bol položený základný kameň. Slávnostný obrad celebroid biskup szegedsko-csanádskeho biskupstva. Na výzvu denníka Békés Megyei Hírlap sa prihlásilo mnoho ľudí, ktorí zo svojho skromného zárobku a dôchodku napomáhali budovanie kostola, ba mnohí sa zúčastnili aktívne a zdarma na výstavbe.

Chvála Bohu, dobromyseľným čestným ľuďom, kostol bol za rok postavený, 27. novembra 1993 vysvätený a mohlo v ňom odznieť slovo Božie. 25. októbra 1993, pred vysvieckou kostola, odborná komisia si pozrela dielo zaslúžilého umelca, laueráta Munkácsyho ceny, univerzitného profesora na dôchodku. László Pataya a jeho učeníkov. Množstvo plánov, nákresov, László Patay začal zostavovať už vtedy, keď bol zhotovený projekt kostola. Kostol začal maľovať v júli 1993. Takmer za štyri mesiace namalovali monumentálne umelecké dielo, ktorým majster položil "korunu" svojej celoživotnej práci. V chráme môžeme vidieť rad ilustrácií, zobrazujúce tisícročné kresťanstvo Maďarov.

Secco, v rozmere 500 m², vyzdobené 530 postavami člen výtvarného lektorátu András Fecske, nazval "maľovanou motlitbou". Celá fresková maľba – najväčšie secco storočia – má cenu 50 milión forintov.

Biskup Endre Gyulay poďakujúc sa László Patayovi, zároveň mu odovzdal aj zlatý pamätný kríž Pro Ecclesia et Pontific, ktorý založil pápež

Leo XIII. Takéto vyznamenanie udeľujú veľmi zriedka. Významné sú ešte diela sochára Györgya Kissa: tabernákulum s korpusom svietnik, socha Madony z Lourd, socha Svätého Antona s malým Ježisom a oltár zhotovený z mramora, pochádzajúceho z Carrary. Na dverách hlavného vchodu môžeme vidieť z hruškového dreva vyrezaný reliéf, zobrazujúci celý život Ježiša.

Za krátku dobu vystavený kostol bol vysvätený 27. novembra 1993 v prítomnosti stavitel'ov, umelcov, cirkevných hodnostárov a veriacich.

Bez ich obetavej práce kostol by nebol vybudovaný. Opát Gábor Bielek na slávnosti poďakoval všetkým, ktorí sa na výstavbe kostola zúčastnili, a žiadal božie požehnanie tým, ktorí svojimi darmi prispeli k uskutočneniu tohto krásneho diela.

Dlho bolo treba čakať, aby katolíci Békéšskej Čaby mohli začať s výstavbou kostola. V pozmenenej spoločenskej situácii a za obetavosti dobromysel'ných ľudí z usporených halierov katolíckej cirkvi, posilnenou vierou a smelosťou veriacich, po uplynutí štyridsiaticich ôsmich rokov, na vhodnom mieste a vhodnej podobe bol dom Boha postavený! Okrem opatrovaní duší slúži i vytvoreniu pekného centra predmestia. Pekným vybavením a kultúrnym prostredím dá primeranú hodnotu predmestiu v zároveň obohacuje centrum župy, ktoré neovplyva bohatstvom mestských pamiatok.

Dary a záujem o budovanie kostola dokazuje opodstatnenosť mienky opáta Gábora Bieleka, ktorý hlása, že kostol nepatrí len veriacim, ale i celému mestu. Krajina zbohatla výstavbou tejto svätyne, obsahujúcej večné hodnoty. Svojou umeleckosťou ovplyvňuje aj osobnosť človeka.

V Békéšskej Čabe, 31. augusta 1994.

Lajos Császár
kronikár kostola

Preložil: Ján Hirka

Vladimír Roy:

Kríž môjho rodu

*V hlbínach duše nosím všetky
bolesti môjho národa,
som z tých, čo sladké slovo matky
za cudzie zlato nepredá.*

*Čo rod môj znáša, i ja znášam,
kríž jeho mojím križom je,
chcem jemu zostať verný vždycky,
kým iskra ducha vo mne tlie.*

*Viem, d'aleko sú šľastia blesky
od našich chalúp vzdialené,
hrud' tiesnia dlane kamenné.*

*Viem, dobre viem, že nevedomosť
a hriechu kľatba storaká
nás hrdúsi jak neduživosť
zmierajúceho žobráka.*

*Však chorý národ s mladou krvou
mne milší ako erbov blesk,
tá nádej v budúcnosti silu
vie stíšiť pôstu chladný stesk.*

*Viem, Dnes že smutne hľadí kolom,
z Včerajška zneje sirý plač,
zo Zajtrajška však, sťaby chcela
vylietnuť medoústa vtač.*

*Môžbyť, že s preludmi sa bavím,
môžbyť, čo dumám, sen je len,
však raz sa musí stíšiť príval,
raz musí zhasnúť šumot pien.*

*Môžbyť, že trávu môjho rovu
zavezú v cudzie stodoly
a deti našich synov zhliadnu
rod v tmavšom ešte údolí.*

*No všetky tieto mory zmiznú
jak hmla v slnca jasote,
keď vidím rod môj rozihrane
stáť v detsky prostej istote.*

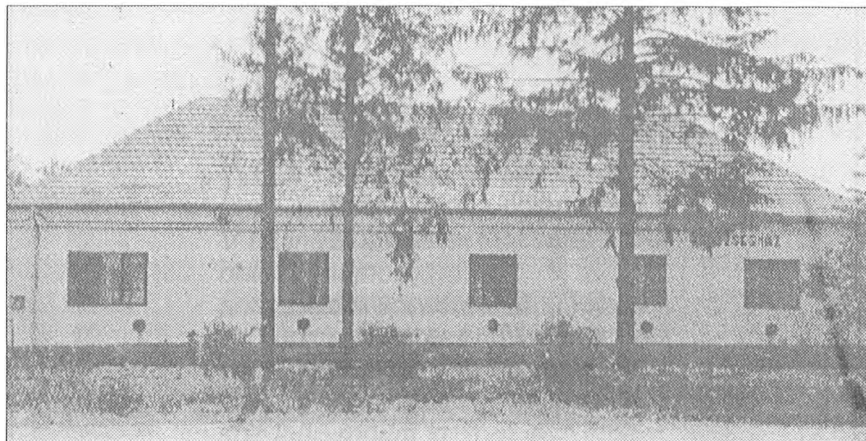
*A vtedy, zdá sa, sám som deckom,
čo zabudlo na bôľny deň,
znov dúfam, spievam, jak by nemal
prísť ťažkej noci čierny tieň.*

*A keď je tu, nuž dumám – prišiel,
jak včera, tak i dneska zas,
ukrátiť šťastia okamihy,
vytrhnúť z hlavy mladí vlas.*

*Však čo rod nesie, musím znášať
i ja, jak včera, tak aj dnes,
a jak on stúpa, i ja musím
v múk temný, hustý stúpať les.*

*Ved' čo rod znáša, i ja znášam,
kríž jeho mojím krížom je,
chcem jemu zostať verný vždycky,
kým iskra ducha vo mne tlie!*

Csabaszabadi

Nová obec prežíva neľahké začiatky

Ako je známe, chotár Békésskej Čaby od jej znovuzaloženia v roku 1718 stále sa menil, buď sa zväčšoval, alebo ubúdala. Do roku 1993 i chotár najnovšej obce Békésskej župy Csabaszabadi bol časťou veľkého čabianskeho chotára.

Pretože pozemky čabianskych gazdov boli vzdialené od samotnej osady, ľudia najmä v minulom storočí si začali stavať také sálaše, v ktorých mohli bývať a tam i žiť. Tieto obydlija najskôr boli roztrúsené po chotári, neskôršie sa utvorili menšie centrá týchto salašov. Na území dnešnej obce Csabaszabadi, napr. v roku 1960, na roztrúsených sálašoch žilo výše 700 obyvateľov a v takzvanom centre okolo 100 osôb. Tendencia zlikvidovania sálašov na rok 1990 tento pomer zmenila, takže v centre bývalo už do 400 ľudí a asi 100 ešte po salašoch; ostatní (a to väčšina) sa prisťahovali domov do Békésskej Čaby.

1. júlom 1993 usadlosť Csabaszabadi sa vyčlenila z chotára Békésskej Čaby a odvtedy so 451 obyvateľmi funguje ako samostatná obec.

O súčasnom stave obce, o výsledkoch a úlohách, o jej budúcnosti, hovoríme so starostom Matejom Kešjarom.

– O päť-šesť rokov obec Csabaszabadi by mohla mať takých 600–700 obyvateľov. Totiž školstvo, osvetu a verejnú správu máme v dobrých rukách. Čo musíme najsúrnejšie dať do poriadku, to je otázka zamestnanosti obyvateľstva. Disponujeme štyrmi bázami, ktoré zamestnávajú našich

obyvateľov, a to: poľnohospodárske družstvo, asi 15 rodín, ktoré hospodária na svojich súkromných pozemkoch v rozlohe 5–15 katastrálnych jutár, ďalej obchod a pohostinstvo, ktoré zásobuje domáce obyvateľstvo a cestujúcich tu na križovatke ciest, a nie v poslednom rade škola a úrad. Žiaľ, máme i nezamestnaných – v tomto roku až 31 osôb –, ktorých zamestnávame v rámci verejnoprospešnej činnosti. Títo namiesto sociálnej podpory v koordinácii samosprávy vykonávajú v obci najrozličnejšie práce za peniaze. Medzi týmito sa nachádza pedagóg, upratovačka, ale aj rôzni majstri. Pomocou týchto posledných budujeme chodníky, dávame do poriadku staré budovy, opatrujeme zelené pásмо dediny.

V téme “dedičstva” pán starosta sa skôr úprimne post'ažoval, ako macošsky “vybavilo venom” osadu Csabaszabadi materské mesto, ale potom plný optimizmu rozprával o úlohách, a predstavách týkajúcich sa dedinky.

– Ako dedičstvo máme niektoré staré budovy, ktoré sme verejnoprospešnou činnosťou obnovili, ale tie nestačia pre fungovanie našich verejných inštitúcií. Z rôznych nadácií sme sa i doteraz usilovali získať peniaze, nie vždy s úspechom. Myslím, že ani v budúcnosti to nebude inak. Predsa sa musíme púšťať aj do veľkých prác. Plánujeme postaviť novú budovu pre materskú školu a kuchyňu o kapacite 100 porcií, k čomu je potrebných 5,3 miliónov forintov, a dostali sme na ne len dva milióny.

Minulý týždeň samospráva zakúpila auto, využitie ktorého si predstavujeme asi takto. Potrebuje ho kuchyňa, aby si zaobstarávala suroviny

a vyvážala hotová jedlo, lekára, aby mohla zásobovať starých a chorých liekmi po sálašoch, prípadne ich zaviezla do nemocnice alebo k lekárovi a tiež lekára k nim.

Okrem spomenutého auta obec, ako sa stala samostatnou, získala i traktor, vybudovala kilometer chodníkov v hodnote viac sto tisíc forintov, obnovila staré budovy, poopravovala a zmodernizovala ich vybavenie. Je to nie málo. Najmä vtedy nie, keď tieto hodnoty porovnáme so 4,5 miliónmi, ktoré sme predtým dostávali ročne od Čaby. Na rok 1994 sme zaplánovali v rozpočte obce 12,5 miliónov forintov, realizovať budeme vedieť asi o 10 miliónov viac. Z toho na rozvoj sme venovali 5,3 miliónov forintov. Ostatné, samozrejme, potrebujeme na vydržiavanie rôznych inštitúcií obce, na energiu, platy, podpory a iné. Domnievame sa, že za daných finančných podmienok sa nám podarí poskytnúť pre obyvateľstvo obce všetko to, čo takáto malá obec vie dať svojim obyvateľom, predovšetkým materskú školu, školu, lekára, kultúru a i., ktoré sme pôvodne i mali, potom nám ich zobrali, ale my sme si ich znova vymohli.

– *Ktoré sú vaše konkrétne plány do bližšej a ďalšej budúcnosti?*

– Najbližšou významnou udalosťou v obci bude postavenie zvonice. Zvon máme od čabianskej evanjelickej cirkvi z bývalej malomederskej školy. Potom bude nasledovať plán vytvorenia centra dediny a vybudovanie rekreačného strediska na brehu jazera, bývalej pieskovne. Z hľadiska každodenného života sú však dôležitejšie menšie úlohy, ako budovanie ďalších chodníkov, kanalizácia obce, vytvorenie ihriska pre deti, pre starších postavenie lavičiek atď. Chceme urobiť všetko možné, aby sa tu naši obyvatelia cítili dobre, aby sme ďalších lákali sem, aby sa tu usadili.

– *Čím ich chcete sem prilákať?*

– Napríklad tým našim nariadením, podľa ktorého kto behom roka postaví nový dom, od obce zdarma dostane portu. Kto to zvládne za dva roky, portu dostáva za polovicu ceny. Ináč v obci máme už vodu, elektrinu, plyn, ciest síce menej, než by sme potrebovali, ale ich máme v štvorročnom perspektívnom pláne.

Na rok by sme chceli zorganizovať brigádu stavbárov aj s majstrami, ktorí by pomáhali pri výstavbe nových rodinných domov, pri obnovovaní starších, aby sme nie peňažnou podporou napomáhali obyvateľom dediny, ale konkrétnou prácou. Nie je vylúčené, že v tejto brigáde budú pracovať i nezamestnaní, ktorí takto nebudú dostávať sociálnu podporu, ale zaslúžený plat za svoju prácu.

Ináč o téme nezamestnaných by som podotkol, že ich zamestnávanie vo verejnoprospešnej činnosti sa u nás osvedčilo. Zamestnávame ich v takých prácach, ktorým rozumejú. A keďže ich aktivizujeme, nielen sociálne podporujeme, pozitívne to ovplyvňuje aj ich duševný stav. Necítia sa mimo

spoločenstva, ktoré ich nepotrebuje, práve naopak, vidia naše úsilie, že ich chceme zamestnávať, lebo ich potrebujeme.

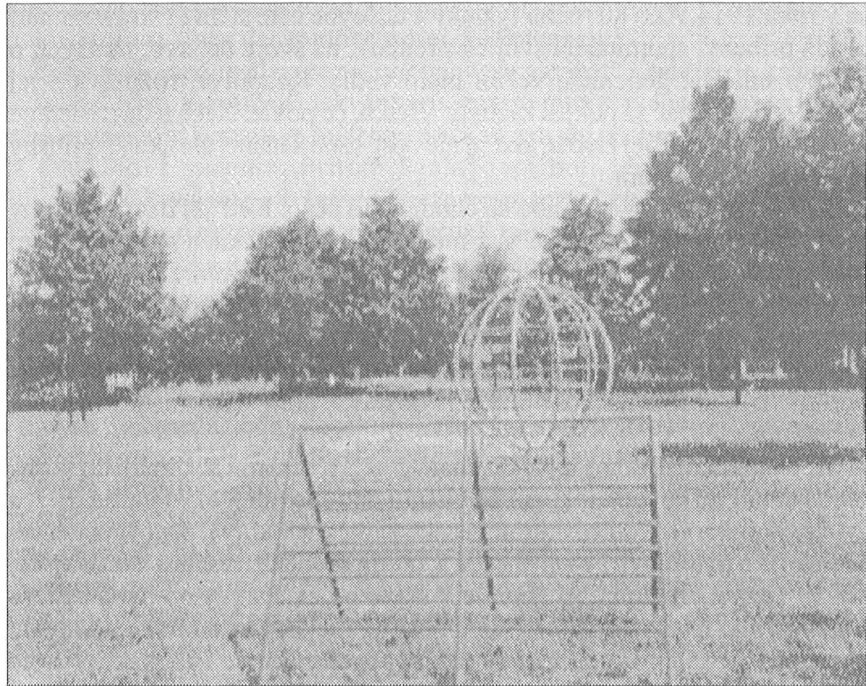
– *Akými ďalšími opatreniami zmierňujete ťažký život obyvateľov dediny?*

– Usilujeme sa pomáhať predovšetkým tým, ktorí pomoc najviac potrebujú. Sú to mladí, ktorí život teraz začínajú, a starí, ktorí sa v práci zodrali. Predsa potrebujú našu podporu. O nezamestnaných som sa už zmienil.

Chcel by som zdôrazniť: sociálnu podporu neradi dávame, ale hľadáme iné formy pomoci. Napríklad za každé narodené dieťa rodičia dostávajú podporu v sume 5000 forintov. Samospráva prispieva aj k pohrebom, a to vencom v hodnote 1200–1500 forintov a podporou v hodnote ďalších 2000 forintov. Ktorí to potrebujú, tým dávame aj pôžičky, maximálne 10000 forintov na päť mesiacov. Okrem toho niekoľkí naši obyvatelia dostávajú od samosprávy stravu zdarma, viacerí zasa lieky tiež zdarma.

Takto žijeme, pracujeme tu v Csabaszabadi, v novej obci vzdialenej 18 kilometrov od Békéskéj Čaby.

–ý.

Mária Budínska spomína

Rastom počtu čabianskeho obyvateľstva sa čoraz viac zaľudňoval chotár osady, stavali sa salaše, skôr bližšie, potom i na vzdialenejších miestach. Ľudia, ktorí mali vlastný pozemok, pracovali na svojom. Časom bolo čoraz viac bezzemkov, ktorí boli nútení chodiť pracovať k iným, k majetným, k zemepánom. Jedna časť týchto nemala ani svoje domy, títo bývali na panskom.

Väčšina chotára dnešnej osady Csabaszabadi ako Gerendás do polovice 40. rokov nášho storočia patrila dvom zemianskym rodinám: Beliczeyovcom a Szalayovcom. Na posledných členov obidvoch rodín sa ešte dobre pamätajú starší obyvatelia obce Csabaszabadi a tiež župného mesta Békésskej Čaby, predovšetkým obyvatelia Viníc, Jaminy. Géza Beliczey bol člen hornej snemovne, jeho syn Miklós zasa hlavný župan, obidvaja, ale i Gyula Szalay, ako členovia rôznych združení, zohrali významnú úlohu v hospodárskom a politickom živote nášho mesta a našej župy.

Ľudia sa pamätajú na nich i v dobrom i zlom. Ale nielen na nich, ale aj na to, ako sa dávno žilo chudobnému človeku. Tak spomína i vdova po Ondrejovi Budínskom Mária Palíková, ktorá slúžila u Szalayovcov. Narodila sa v roku 1914. Ako 80 ročná fyzicky a duševne ešte stála bystrá v pamäti hľadá príbehy, spomína na svojich predkov, na svoje detstvo, na život, o ktorom mladšie generácie veľmi málo vedia. Rozpráva, rozpráva a jej zvedavý poslucháč sa pokúsi zachytiť všetko, čo povie. Nech teda nasleduje kus minulosti, časť jej života, keď aj nie dosť usporiadane, ale ako jej príbehy prichádzajú na rozum.

Kedysi zo salašov na Čabu sa chodievalo pešo. Keď jej dávno nebohý starý otec mal tri roky, raz v zime, keď bol veľký sneh a víchor, jeho mať s veľkým batohom sa vracala domov, cestou zamrzla. Už aj tejto syn Ján Knihár, ako vyučený kováč slúžil u Szalayovcov. Szalayovci boli prví, čo mali traktor a starý otec pani Budínskej bol u nich ako prvý traktorista. Slúžil tam 40 rokov. Každý rok si odložil zo zárobku, tak si potom na starobu na konopiskách postavil dom. Kto nešporil, ostal žobrákom.

Rodičia Márie Budínskej mali päťoro detí. Tieto spolu nechodili do školy, lebo nemali toľko topánok, koľko by boli potrebovali. Ona chodila do 1. a 2. triedy od starých rodičov do slovenskej cirkevnej školy k pánovi učiteľovi Liptákovi a Kováčovi. Potom 3., 4. a 5. triedu skončila na sálaši v maďarskej škole. Ťažko, ale dobre sa naučila v škole po maďarsky od pána učiteľa Štefanoviča. Deti strávili celý deň v škole, niekedy aj od pol siedmej do večera do siedmej. Učiteľ mával kedysi v triede aj vyše 100 žiakov. Preto

väčšie deti museli učiť menšie. Ale nielen učiť, ale i dávať do poriadku, umyť, učesať.

Škola bola ďaleko, aspoň hodina cesty. Keď boli zlé časy, do školy ich panstvo vozilo na saniach.

Mária Budínska vychodila len päť tried. Potom musela slúžiť na Čabe v slovenskej rodine u Bohušovcov. Gazda Bohuš bol i cirkevným kresárom. Od nich sa vydala za Vincúrana. Jej muž, ako vojak po druhej svetovej vojne, bol i v zajatí.

U Szalayovcov po starom otcovi slúžili i jej rodičia, i ona, vlastne jej manžel, ten už ako tretia generácia. A keďže boli všetci robotní, páni ich mali radi. Jej matka bola pestúnkou a kuchárkou. Ako pestúnka so svojimi pánmi a ich deťmi bola letovať na Horniakoch. Páni aby sa za ňu nemuseli hanbiť, z tejto príležitosti jej nakúpili pekné šaty, ktoré si potom mohla ponechať.

Jej manžel u pánov pracoval aj ako mäsiar. Spomínal, že ročne museli zabíjať aj okolo 80 bravov. Naraz po 8–10. Na komenciu. Totiž gazda zato, že u neho slúžil len muž, rodine odovzdával ako plácu komenciu, isté množstvo slaniny, 10 kg soli, 12 q pšenice, 4 q jačmeňa a 200 pengö peňazí.

Zemepán popritom svojim sluhom povoľoval, aby vo svojej domácnosti chovali jednu sviňu, dvoje prasiec, 9 sliepok a jedného kohúta. Čo ďalšie domácnosť potrebovala, to sa kupovalo v obchode, alebo vymieňalo za múku, ktorú si sluha dal zomlieť z pšenice komencie.

Ženy mali možnosť na panskom i navyše zarábať. Chodili do kaštieľa napríklad prať, upratovať, lekvár variť, maslo mútiť. Pláca: šinár (z hliny vypálená nádoba) cmaru za mútenie masla za dva dni, alebo dva litre lekváru za dvojdnové varenie. Pritom Szalayovci boli lepší k ľuďom ako Beliczeyovci, vlastne ich šafár a iní zamestnanci. Lebo pán čím bohatší, tým tvrdší. Pri niektorých prácach kaštieľ zamestnával i deti. Ale napr. u Szalayovcov deti a dospelí za rovnakú prácu dostávali rovnakú plácu.

Pre ženy a dievčatá od 12 rokov, pre hrabačky žatva, vlastne zberanie pokoseného obilia, znamenala tiež zvláštny zárobok. Ne jednu kosu, teda na jedného kosca s hrabačkou, sa bralo 17 kat. jutár. Táto práca trvala zvyčajne dva a pol týždňa, začo hrabáčka mohla dostať 2 metráky pšenice, 4 metráky jačmeňa, jedny “bačkory” a občas i stravu, a to kysel, špeciálnu kyslú polievku, slaninu, niekedy “avašistú”, stuchnutú.

Práca obyčajne prebiehala tak, že kosec žal zbožie v “radok”, obilie v istej šírke, a hrabačka išla za ním a zožaté obilie pozbierala do snopov. Keď sa zožal istý kus, a nie po “radku”, začalo sa viazať. Povriesla si robili na mieste zošul'aním slamy. Večer zo snopov sa skladali kríže, a aby nezostalo roztrúsené obilie po strnisku zahrabávalo sa. Čo sa nahrabalo, z toho sa tiež robilo snopy. Tieto sa potom prikladali k hotovým krížom.

Najchudobnejší, ktorí nemali ani vlastné pozemky ani obydlia, pracovali a bývali na panskom. Zemepán pre týchto dal postaviť domy, takzvané čel'adníky, byty pod jednou strechou aj pre štyri rodiny, ale so spoločnou kuchyňou. Keď si človek pomyslí, že v jednej izbe občas bývali aj dve rodiny, alebo len jedna, ale spolu bývali občas i tri generácie, teda starí rodičia, mladí s deťmi, tak si vie predstaviť, ako sa tam žilo. Najmä v kuchyni mohlo byť rušno, keď v rodinách bolo ešte mnoho detí. Veľa detí, to obyčajne znamenalo nielen tri-štyri, ale i omnoho viac.

Beliczeyovský kaštieľ ešte stojí v chotári vďaka tomu, že bol použitý poľnohospodárskym družstvom na rôzne ciele. Ale szalayovský tesne po vojne obyvateľstvo poroznášalo. I z čel'adníkov zostalo len na ukážku. Pozdejšie i sálaše sa začali likvidovať. Po druhej svetovej vojne aj chudoba dostala pozemky, tak i rodina Budínskych. 5 kat. jutár. Bolo to vtedy ako znovuzačínanie života: takmer z ničoho bolo treba vytvoriť súkromné hospodárstvo. Chovať telce, zväžiť voľa, spriahnuť ich pred pluh, nimi orať... Potom tá výmena obyvateľstva! Veľa čel'adí sa presídlilo aj od nich, najmä chudoba. I z príbuzenstva Budínskych, najmä zo strany matkinej.

Ako zaujímavosť Mária Budínska ešte vyrozpráva poučný príbeh o jej bývalej učiteľke. Pred vojnou pri zápise do školy, keď na otázku materinská reč dieťaťa dostala odpoveď, že slovenská, sa zhrozila: akože slovenská v Maďarsku!? A táto učiteľka potom pri náboře na predsídlenie chválila československé pomery, nahovárajúc ľuďom, aby sa presídlili, ale ešte predtým, na otázku prečo sa v škole zachovala tak nepriateľsky voči slovenskej materinskej reči, odpovedala, že by bola prišla o chlieb, keby sa nie tak bola správala.

Teta Budínska to nevedela urobiť, aby zanechala svoj rodný kraj. I na okolí i v Čabe vo Viniciach je jej známy každý strom. Ešte i dnes má pred očami "lóriky", nekryté vozíky, na ktorých panstvo úzkokol'ajkou privážalo cukrovku zo svojich majetkov na bývalú železničnú stanicu. Iste i preto zostáva tu bývať v Csabaszabadi i naďalej.

Iný, a tiež nie ľahký, osud má dcéra tety Budínskej pani Alžbeta Erősová, a celkom iný majú a budú mať vnučky Júlia a Erika, ktoré krátku dobu chodili i do čabianskej slovenskej školy. Ale to by mohli byť ďalšie historky.

—ý.

Juraj Dolnozemský

ZDRAVÍM ŤA NOVÉ MESTO...

*Rástol som ti v objati!
Zo zvyknutej každodennosti
si zdvihujem oči.
Napätou dušou cítim
ako sa blížia späť
staré diaľavy,
tých dávnych
ťažké začiatky
povinnosťami šľahali!*

*Zodpovednosť!
Víťazné dejiny,
tie nádejou pozlátené
bývalé časy.
Hrad prepevný spievajú
odhodlané hlasy.*

*Keď dostali tú možnosť
tí naši na pretrvanie
ten vietor vanie,
ste našli tu svoj pokoj
pre vás sa skončilo ďalej
to putovanie!*

*Čo je k životu potrebné?
Láska, úcta, boj, svornosť.
To bolo, je a má byť
každého nás z nás
z mieru prúdiacou budúcnosťou
už nech spája zlatá niť!*

*Nezabúdajme na predkov!
Oslovujem vás
v tejto radostnej chvíli
vedúci a skromní mešťania!
Želám triezvu dospelosť
novému mestu
a pre ďalšie stáročie
svoju cestu!*

Slovenský Komlós – mestom

Od 1. novembra 1993 Slovenský Komlós je hrdým nositeľom titulu mesta. Na návrh ministra vnútra mu ho udelil prezident Maďarskej republiky Árpád Göncz.

Cesta, ktorá priviedla Komlóšanov k tomuto dňu, bola dlhá, a práca, ktorou sa pričínili o tento titul, bola veľmi namáhavá. Vedenie a obyvateľstvo – teraz už mesta – prinášali i obeť, aby splnili podmienky, ktoré sa predkladajú pred osady uchádzajúce sa o tento rang. Medzi týmito spomenieme iba tie najdôležitejšie z posledných veľkých investícií, a to, rozšírenie telefónnej siete a jej zapojenie do celokrajinského systému, založenie gymnázia, čo malo za následok i postavenie novej školskej budovy. Komisia, ktorá udeluje tituly mesta, na základe infraštruktúry osady a na základe jej regionálnej funkcie rozhodla pozitívne. To však neznamená, že je už všetko v poriadku. Komlóšania vedia že ak sa chcú stať ozajstným mestom, treba im ešte veľa urobiť. A sú veru pripravení všetko urobiť čo je v ich silách, aby sa Slovenský Komlós ďalej rozvíjal.

Samospráva Slovenského Komlóša ešte minulý rok rozhodla, že dôstojné promočné slávnosti zorganizujú na "Dúra," 24. apríla 1993, a aj týmto si pripomenú 248 rokov založenia osady slovenskými predkami. Ale týmto dňom sa iba končili veľkolepé trojdňové slávnosti. Začiatok mali v piatok, keď slávnostne otvorili Slovenský pamätný dom na ulici Szép. Prvý deň ešte otvorili i výstavu komlóšskych umelcov, potom nasledoval kultúrny program slovenskej školy. Večer organizovali pre mládež diskotéku. Sobota prebiehala v znamení športu a tanca. Z príležitosti 45. výročia slovenského ľudového tanca Slovenského Komlóša, večer, za medzinárodnej účasti na folklórnom programe pred preplnenou sálou, sa zabávalo komlóšske obcenstvo až do skorých raňajších hodín.

Vyvrcholením promočných osláv bol program nedele, predovšetkým slávnostné služby božie v evanjelickom a slávnostná omša v katolíckom chráme, ďalej kladenie základného kameňa starobinca evanjelickej cirkvi a nakoniec ústredná slávnosť v kultúrnom dome J. G. Tajovského.

Primátor mesta Pál Juhász, po privítaní obcenstva a hostí, zhodnotil deň, ktorý má mimoriadny a historický význam v živote Slovenského Komlóša. Poďakoval sa slovenským predkom, ktorý sa pred 248 rokmi usadili na pustatine Komlós a založili osadu, a dnešným jej obyvateľom Slovákom a Maďarom, že zveľaďovali dedičstvo predchádzajúcich generácií a týmto umožnili, aby sa osada stala mestom.

Slávnostným rečníkom významnej udalosti bol štátny tajomník, predseda Úradu pre národné a etnické menšiny, János Wolfart. Vo svojom prejave

zdôraznil význam priekopníckej práce tých 80 slovenských rodín, ktoré Komlóš založili. Súčasné obyvateľstvo povzbudzoval, aby nezabúdali na dedičstvo zakladateľov.

Medzi hosťami, ktorí svojimi slávnostnými prejavmi pozdravili prítomných, bola i zástupkyňa štátneho tajomníka Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky Daniela Rozgan a úradujúci predseda Zväzu Slovákov v Maďarsku, ktorý svoj príspevok zakončil:

“Keď mi dovoľíte, z tohto miesta by som vás poprosil: buďte verní naďalej tomuto mestu, ale buďte verní naďalej – hovorím to teraz našim Slovákom – svojmu jazyku, svojej slovenskosti, svojej kultúre a svojim zvykom.

Prajem vám v budúcnosti veľa-veľa šťastia a k tomu všetkým obyvateľom mesta hodne zdravia. Dovoľte mi, na záver, aby som podľa našich možností odovzdal pánovi primátorovi darček pre tu žijúcich Slovákov, pre našu organizáciu, v hodnote 100000 forintov.” Dojímavé momenty ústrednej slávnosti boli: akt odovzdávania vyznamenaní Pro Urbe a pozdravenie najstaršieho občana osady, resp. prvého občana mesta.

Vyznamenanie Pro Urbe udelili dvom pedagógom na dôchodku, penzionovanému riaditeľovi slovenskej školy Matejovi Lugosimu a zástupkyňi riaditeľa maďarskej školy, dôchodkyni, Márii Adamkovicsovej. Pre Komlóšanov netreba odôvodňovať, prečo práve oni dostali prví toto uznanie. Kolektívne vyznamenanie si zaslúžila mládežnícka dychovka družstva Mol. Rt.–Agro Pils známa i v medzinárodnom meradle.

Ako najstaršiu občanku osady primátor mesta pozdravil manželku Jána Susekára Zuzanu Lehockú, ktorá sa narodila 2. októbra 1896. Prvým občanom mesta Slovenský Komlóš sa stal syn Marty Lehockej a Pavla Ondrejó a Dávid Ondrejó, ktorý sa narodil 6. novembra 1993.

Primátor mesta Pál Juhász ústrednú slávnosť uzavrel týmito myšlienkami:

“Beh života je taký, že keď sa sviatok končí, nasledujú všedné dni a práca. Vieme, že máme ešte všeličo urobiť v záujme toho, aby sme sa stali opravdivým mestom, čo sa má uskutočniť v každodennej činnosti. Toto všetko sa nemôže realizovať len v oficiálnej činnosti samosprávy a primátorského úradu.

Sme pyšní na to, že naša osada sa stala mestom, ale prosíme jeho obyvateľov, aby sa neuspokojili s výsledkami, ktoré sme doteraz dosiahli, aby pracovali ďalej, aby sa naše mesto ďalej budovalo, aby sa stávalo krajším, aby sa rozvíjalo.”

Čo k tomuto ešte dodať?

Hádam na základe skúseností z histórie bývalých našich slovenských osád, dnes už veľkých miest isté ponaučenia, aby nebolo zákonitosťou, že zo slovenskej dediny jej rozvojom sa stáva maďarské mesto. Predsa opatrovaním tradícií sme dlžní svojim slovenským predkom!

–ý.

Vlažný vietor

Keď som roztvoril okno, ulicou sa preháňal vlažný vietor marcového rána. Dravý, ale už plný vlhkého tepla, ktoré stačil zozbierať z polí, čo si tam zabudol včerajší slnečný deň, hučal širokým priestranstvom medzi domami malého dolnozemskeho mesta. Pusté koruny agátov mu nemo pokyvovali, topole sa ohýnali pod jeho náporom a hučali čímisi tajomným a vzdialeným, ktoré ešte bolo d'aleko, ktoré sa ešte len rodilo, ale ktorého dych bolo cítiť všade – v speve kohútov, v jasnom čvirikaní vrabcov, tajomnom písaní prvých škorcov, v krokoch ľudí i farbe trávy nad priekopou, ktorá sa neúnavne prebýjala k svetlu a svojou bledou zeleňou zmiernovala chudobu pustých priedomí.

To sa práve rodil jeden zo všedných dní predjaria, v ktorých aj srdce človeka sa naplňa tajnou silou neskrtného vetra a teplom prebúdzajúcej sa zeme.

Hľa, cestou prechádza voz. Kopytá koní sa boria do mlák, čvachcú v mazľavom blate, stopy za nimi sa hneď zaplavujú kalnou vodou. Kone prskajú, potriasajú hlavami, zavše zarinčí reťaz, koleso narazí na tehlu či kameň, duto zaškripe ráf, voz sa zatrasie, ale tí na ňom si ho ani nevšimnú. Dvaja sedia na prednom sedisku, ich nohy sú po kolená zakryté pokrovecom. Goliere voľne nasadené na hlavách, hľadia na moju susedku, ktorá len tak, v blúzke, vyšla si po vodu. Mladé telo sa bystro ohýna pri váhadlovej studni, rýchlo vytáhuje zvod, zvisoka leje vodu do bieleho vedra. Vietor pritom uchytí pár kvapiek, hodí ich na papuče. Dievča sa uhne, stiera ich prstami, pritom sa pozrie na moje okno. Blúzka odvisne, obnaží bujné poprsie, vietor nadvihuje sukňu... Druhí dvaja sedia za nimi, chrptom sa pritiskajú k tým prvým a neprítomne hľadia pred seba, a keď ma jeden z nich spozoruje v okne, šťuchne prísediaceho laktom i očami naznačí, kde sa to má pozrieť. A potom mi chvíľu spaľujú tvár ich zvedavým pohľadom.

Aj tá od studne urobí pár krokov k dverciam. Tam si zloží vedro, pritiahne rožky ľahkého ručníka a pritom sa vzpriami, akoby si chcela vystrieť ohnutý chrbát, a len tak kútikom oka šibne po mojom okne.

– Dobré ráno, pán učiteľ, – zdá sa mi, že počujem, ako sa mi klania, no potom hneď skloní hlavu, uchopí vedro a rýchlo zmizne v doštených dverciach, nad ktorými sa ohýna hrčavá haluz starej jablone.

Áno, viem, kto je to, viem, kto je táto deva, ktorá takmer každé ráno v tomto čase chodievala po vodu. Už takmer tri roky, čo som tu, ráno okolo siedmej vychádza s tým istým bielym vedrom, naleje si vody, hodí pohľad na moje okno, ak ma v ňom uvidí, pozdraví sa mi, usmeje, niekedy i hlavou prikývne a potom sa stratí v tých istých vrátnach, aby som ju nevidel len na

druhý deň. Všetci ju tuná volajú Annou, Aničkou či Anuľkou, lebo je úradníčkou na pošte a tým známa celej dedine, no ale pre mňa zostala len Annou, Annou – slečnou z pošty. Záhadnou susedkou Annou, ktorá mi každé ráno pozerá do okna, niekedy aj prstom kývne, aj úsmev zašle, ktorého sa potom ja neviem striasť celý deň, lebo si uvedomujem, že ten úsmev bol len pre mňa a že si ja už toľko času neviem s ním poradiť.

Vlastne najprv som mu nerozumel. Dost' dlho som mu nerozumel, lebo keď som sa pred troma rokmi do tejto zablatenej dediny dostal, musel som ľúštiť celkom iné. Nepáčila sa mi dedina ani jej ľudia. Všetko mi tu bolo akési hlúpe, nevzdelané. Ľudia, ulice, domy, obchody a chcel som odísť, len aby som už tu nebol. A len potom, keď som zistil, že je to všetko vzdialené, že sa neviem po úradoch prebíjať, v jedno takéto marcové ráno som si uvedomil, že ten susedkin pohľad, úsmev či nemé kývnutie majú v sebe čosi, čo mi trochu nahrádza chýbajúce teplo a istotu. Boh vie, ako by to bolo všetko dopadlo, keď by nebolo prišlo to, čo teraz leží na mojom písacom stolíku: úradný prípis školského inšpektorátu, že toho dňa sa mám dostaviť na kádrové oddelenie.

A teraz ten deň bol práve tu. O hodinu mi odchádza vlak. A ja, podľa slov riaditeľa, by som si už spätný lístok nemal zobrat', že tam ma osprchujú akurát tak, ako si zaslúžim, lebo som sa dopustil čohosi hrozného, a tu v tejto dedinke, neslýchaného.

Pobozkal som Hanku Greškovú a potom, keď sa zvečerilo, odprevadil som ju domov.

Keď sa to tak povie, že som pobozkal dievča, to ešte nemusí nič znamenať. Veľkým hriechom nemusí byť ani to, aspoň nie takým, aby sa ním zaoberalo kádrové oddelenie školského inšpektorátu, že som odprevadil Hanku Greškovú domov, lebo už bol večer, vlastne už noc a kdesi v dialke pohrmievalo, chystalo sa k dažďu.

No keď sa prizná, že Hanka Grešková bola žiačka ôsmej triedy a ja som bol jej učiteľom prírodopisu, to je už potom iná vec.

Ano, pobozkal som ju, pravdaže som ju pobozkal, aj domov som ju odprevadil, veď som sa hocikomu priznal. Nič som netajil, lebo som cítil, že som nesledoval žiadny ošklivý skutok, ktorý teraz už celá škola objavila a pred celým svetom vyhlásila, že zo školstva vyletím, lebo je zdravým rozumom neprípustné, dokonca čosi pod ľudskú dôstojnosť niečo také, čo sa mi teraz pripisuje.

Oj, lenže to bolo všetko inak, aj ten bozk vlastne bozkom ani nebol, aj to odprevádzanie za približujúcej sa búrky bolo čosi iné. A to svet okolo mňa nechcel pochopiť a moja žiačka s belasými očkami s dvoma dlhými vrkočmi, ktorá sedáva v poslednej lavici, sa za všetko hanbí. Oči má vždy sklonené a mlčí a mlčí...

A tak teraz je tu na mojom stole úradný prípis, o hodinu mám odísť, ulicou sa valí vlažný vietor a naproti mňa za starými dvercami zmizla bledomodrá blúзка.

A ešte je tu niečo – voz. Brodí sa rozbahnenou ulicou, na ňom chlapi a zopár vriec. Idú siať. Ten pri pohoničovi s ušiankou na hlave odtrhol oči od studne, dotkol sa lesklých zadkov koní s gundžovite podviazanými chvostami a ostal chvíľu visieť na mojom okne. Pohladil som si oči, nahmatal gombík na pyžame, mierne kývol hlavou na pozdrav, ale sa mi neodpovedalo. Vlastne pohonič ma nezbadať a tí dvaja za ním len hlavou kývli, ale ten neodpovedal. Potom si stiahol ušianku do čela, šťavnato odplŕľ a viac sa na mňa nepozrel.

Ten človek bol predseda roľníckeho družstva a keď bol doma, a nebol predsedom, tak bol Haniným otcom i predsedom rodičovského výboru a Hana Grešková, jeho dcéra, bola mojou žiačkou. Prvou a zdá sa, že aj poslednou, lebo tento vietor raz utíchne, blato z ciest zmizne, aj konár starej jablone v náprotivnom dome rozkvitne, len to, čo je napísané a teraz leží na mojom stole ako dozvuk tichej drámy, sa už viac nikdy nepominie. Zostane na papieri. Čierne litery sa vpili do bieleho poľa ako tie falošné reči, škodoradosné úškmy a pošuškávanie po rohoch ulíc i kancelárií tejto dediny, lebo moja vec sa dostala na všetky stoly. Tu odrazu všetci zbadali, že sú múdri, prezieraví a povolani potvrdiť, ale aj vyniesť hocikaký verdikt.

A ten verdikt mi vedel tak chladnokrvne hodiť do očí ten môj riaditeľ: sucho, nemilosrdne a presvedčivo.

– Milý pán kolega, po všetkom, čo sa to tu udialo, spiatočný lístok by si už ani kúpiť nemusel. –

No bol tu aj človek, ktorý, zdalo sa, na vec pozeral inak. Riaditeľ a som chápal. Keď som prišiel sem, na túto školu, jeho žena vyučovala prírodopis. Všetky hodiny patrili len jej. Ani ich všetky nemohla poriadne robiť, ale pri výplate sa jej nikto na túto vec nepýtal. Keď som prišiel ja, akosi nevitáný, vec sa zmenila. Riaditeľova žena začala na mňa gániť a ohovárať ma. A to už bolo zle, až veľmi zle, lebo medzi nás sa vkĺzla chladná nenávisť.

Ten ktosi iný hľadá na mňa, a keď sa nám oči stretnú, pokýva hlavou.

– Nuž tak čo, idete do mesta? – pýta sa.

– Idem, volajú ma. O jedenástej sa mám dostať na školský inšpektorát.

– Ach, táák, – vzdychne si a potom doloží, – viem o tom niečo... po dedine sa už toho všeličo narozprávalo. Nechodila som za tým zvlášť, ale predsa sa mi to dostalo do uší.

Viem, na čo myslí. Hodím na ňu skúmový pohľad, lebo vtedy som sa na niečo iné ani nezmohol. Dost' mi bolo znášať svoje vlastné trápenie a nie tu ešte aj cudzie výčitky, ktoré sa z jej ďalších rečí vyklújú a rozkolíšu už aj tak ťažko ustálenú rovnováhu.

– Vidíte, pani, treba sa mi ponáhľať, aha obliecť sa musím, – hovorím, ale ona sa z dverí nepoberá. Vidí, že mám pravdu, že som v pyžame, že čas

beží, že do odchodu vlaku mi nezostáva ani celá hodina, ale neponáhľá sa. Či chce, aby som sa tuná pred ňou preobliekal?

– No, áno, – zašepkala, akoby sa bola z čohosi prebrala a potom to z nej vyhrklo.

– Riaditeľ školy my už dávno radil, aby som vás ku mne na byt nezobrala, že tu, v našej dedine dlho nezotrváte.

Nechápal som, na čo myslí.

– Akože to nénika? Susedky moju domácu paniu, u ktorej som bol ubytovaný, volali nénikou a tak nie div, že zavše som ju aj ja tak nazval. Naozaj nerozumiem,...

– Nuž tak, že riaditeľ školy ešte pred pár rokmi, čo ste k nám prišli, povedal, že takého, ako ste vy, tuná nepotrebuje.

Ostal som nepríjemne prekvapený. Zrazu sa mi v hlave zrodilo tisíce myšlienok, ale do otázky som nemohol skuť ani jednu, lebo moja domáca povedala akoby na dôvažok.

– Vedel, že vás to dievča obdivuje, no mladé a pochabé...

– A to už ako? – vyhrklo zo mňa plné údivu a zarazenia.

– Nuž tak, že raz jej mama pozvala k nej riaditeľa a ukázala mu vašu fotografiu, ktorú náhodou našla v šuplíku stolíka, pri ktorom sa jej dcéra učievala. Vtedy sa mi v mysli vynorilo to daždivé májové poobedie, keď sa zistilo, že ktosi strhol moju fotografiu, a pritom rozdrapil celú nástenku. Vysvetľoval som si to všelijak, len takto nie. Prežíval som vtedy hlboké sklamanie, lebo som mal dojem, že ma tu ľudia nechcú a žiaci nenávidia.

– Áno, len to som vám chcela, pán učiteľ... ale už idem, hádam aj na cestu by som vám mala niečo pribaliť, ved' domov sa len neskoro večer navrátime...

– Ak sa vôbec sem ešte niekedy navrátim, – zašepkal som hlasom, čo som mal počuť, alebo hádam cítiť len ja, ale bolo to vyslovené tak, že to aj odchádzajúca počula. Otočila sa. Jej prižmúrené oči sa rozšírili údivom.

– No, a čože sú to za reči, pán učiteľ, vaše miesto je tuná a hotovo. Jasné?

Vonku hučal vlažný vietor, konár starého orecha vo dvore sa zvíjal, vŕzgal a hrozil zvaliť sa na maštal'ku, v ktorej bl'achala koza. Ulicou začali prichádzať do školy deti, pridŕžali si čiapky i klobúčiky. Hľadel som na ne a akýsi pocit ľútosti my sadol na oči. Nie, ja dnes do školy nepôjdem, možno ani zajtra, a možno už nikdy, lebo svet mi pripisuje hriech, ktorý už ani ja neznášam.

Ešte raz sa pozriem do ulice, hľadím a cítim, že čosi vo mne začína meravieť. Nikomu nerozumiem, len cítim, že vietor hučí, že záclona sa roztancovala a ja ju nestačím uchytiť. Akoby zjašená strapcami šibla do izby a ja som zostal v okne ohromený.

Lavičkou cez priekopu kráčalo ku mne vysoké dievčatko a dvoma silnými vrkočmi.

Hanka Grešková.

– Dobré ráno, pán učiteľ!

Úryvok z pripravovanej poviedky

Pavol Bujtár

SLOVÁCI ZA VÝCHODNOU HRANICOU

O Slovákoch na Ukrajine sa donedávna vedelo málo. Ale Slováci v Zakarpatskej oblasti žijú a hľadajú v nových podmienkach svoju identitu. A chcú sa čo najdlhšie udržať! Podľa oficiálnej štatistiky na Zakarpatskej Ukrajine, najmä pozdĺž hraníc, žije 10000 Slovákov. Užhorodská Matica slovenská sa však domnieva, že je nás ešte o 5000 viac. V regióne, kde sa prelínajú dva slovanské jazyky – ukrajinčina a slovenčina – je veľmi ťažko určiť, kto je Slovákom a kto nie je. Jednu z príčin tejto situácie vidím v absencii slovenských škôl v poslednom storočí.

Slováci za východnou hranicou túžia po renesancii svojho národného života. R. 1992 založili prvú organizáciu Matice slovenskej. Odhaduje sa, že v tomto 120000-ovom meste žije asi 4000 Slovákov. Počin to bol teda správny.

Ďalšie odbočky vznikajú v Mukačeve, Turja Remeti. Všetky sú navzájom prepojené. Krajania po dlhých a ťažkých rokoch vedia o sebe a hlavne hľadajú cestu na záchranu tu žijúcich Slovákov. Je chválihodné, že užhorodská Matica slovenská cestu k znovuzrodeniu hľadá cez školu v

Storožnici, obývanej prevažne Slovákami, kde sa slovenčina vyučuje ako riadny predmet vo všetkých triedach základnej školy. Fakultatívne sa vyučuje v obciach Stredné, Veľký Bereznyj a Užhorod.

Vo viacerých kostoloch boli zavedené omše v jazyku slovenskom, alebo dvojязыčné. V Storožnici sa konajú aj slovenské folklórne slávnosti, na ktorých nechýbajú ani hostia z Békešskej Čaby (Maďarsko), či z Vranova nad Topľov (Slovensko).

Užhorodská Matica slovenská za ťažkých podmienok propaguje život svojej národnosti. Slovenské periodiká na Ukrajine nie sú, tak využíva ochotu redakčného kolektívu v ukrajinčine písaných "Užhorodských novín", v ktorých pravidelne vychádza celostranová príloha "Slovenský kurier". Doteraz vyšlo už 12 čísel. Okrem informácií o živote Slovákov obsahuje tematické zameranie na osobnosti nášho slovenského bytia. Čitatelia sa už dozvedeli o živote a dielach Jána Kollára, Karola Kuzmányho ale aj o živote Jánošíka. (Všetky články sú písané v ukrajinčine.) V činnosti našej organizácii má svoje opodstatnené miesto aj humanitná pomoc. Po zistení závažnej skutočnosti, že Ladislav Havaš s manželkou majú vážne existenčné problémy, zozbierali sme 120000 ukrajinských kupónov, aby sme im pomohli v biede. Hoci v situácii, keď kilogram zemiakov stojí 8–10000 kupónov, nie je to žiadny peniaz, ale starčekov veľmi potešil človečenský záujem.

Krajaniam na Ukrajine nežijú ľahko. Štátne orgány v centre aj v regióne nás síce morálne podporujú, no peniaze na vzdelávacie, či kultúrne aktivity nám poskytnúť nemôžu. Slováci v Užhorode i v celom regióne by boli vďační za slovenské knihy, najmä pre deti. Veľmi chýbajú šľabikáre, modlitebné knižky, jednoduchá, ľahko zrozumiteľná beletria.

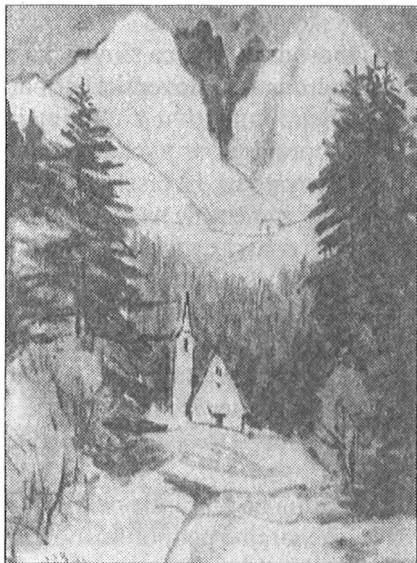
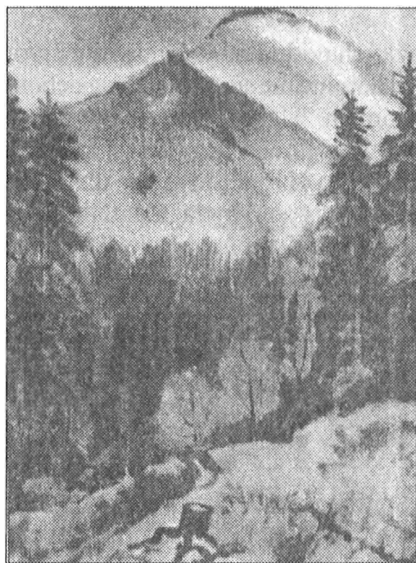
Máme veľké túžby, ale realizácia je asi veľmi náročná. A tak iba spomeniem: slovenské rozhlasové a televízne vysielanie, vybudovanie slovenskej knižnice, štúdium našich študentov na Slovensku... a mnohé iné aktivity, ktoré by nám rozhodne pomohli.

Ivan Latko

predseda Užhorodskej org. Matice slovenskej

K milému a dojímavému stretnutiu...

Drahé sestry a bratia!

*Život je nádej,
nádej a viera,
všetko to spolu,
býva dôvera.*

*Vy, bratia, sestry,
krv z našej krvi,
za živobytím
do pustých krajov,
veriac si sebe,
ba i navzájom,
so slzou v oku,
vykročili ste
za novým bytím.*

*Pot z čela tiekol,
močiare veľké,
rozum Váš veľil,
čo tu prichodí?
Odvodniť treba,
domy postaviť,
školy, kostoly.*

*Daj Bože silu,
práce je veľa,
dielo pred Vami.
Dokážeme to?
Pochybnosť vzniká,
ba áno, veď slovenský ľud
pracovitý je, čestný
a skromný, milý a umný.*

*Hrdosť však zdravú
v sebe priniesol,
zanôtiť, vyznať
chce sa mu takto:
"Slovenčina
moja
krásne ty
zvuky máš..."*

*K milému a dojímavému stretnutiu
s členmi "Pávieho krúžku"
v Mestskom národnostnom dome
pre spomienku napísala*

Mária Šípková

Trenčín, Veľká noc 1994.

Imrich Fuhl:

Zvláštnosti čabianskej slovenčiny – knižne

Rukopis nedávno zosnulého slovenského evanjelického farára z Békésskej Čaby **Júliusa Dedinského** *Čabjanski nářečovi slovník* čakal dvadsaťtri rokov na svoje vydanie. Autor užitočného diela o zvláštnostiach čabianskej slovenčiny sa však ešte dožil tohto slávnostného momentu, ku ktorému došlo najmä vďaka dvom jeho oduševneným nasledovníkom **Jurajovi Andovi a Matejovi Mazánovi**. Obaja si totiž dali námahu doplniť a prepracovať pôvodný rukopis z r. 1970, uložený v Župnej knižnici a zbierke Múzea Mihálya Munkácsyho, a vlastne pripraviť ho do tlače. V tejto práci ich viedla najmä hlboká úcta k zberateľovi J. Dedinskému, ktorý sa vydal na nevyšliapanú cestu a bezpodmienečná angažovanosť za naše spoločné veci. V predslove publikácie o tom píšú takto: *“Na základe tejto motivácie sme preskúmali 770 pozbieraných slov. Táto publikácia nemá odborný charakter, chce byť len skromným príspevkom k zachovaniu kultúrneho dedičstva Slovákov v Maďarsku.”*

Musíme uznať, že z určitého hľadiska zjednodušujúci prístup redaktorov je odôvodnený, veď tento slovník je veľmi užitočnou pomôckou nie iba pre úzky kruh odborníkov, ale pre oveľa širší okruh čitateľov-používatel'ov. J. Ando a M. Mazán vychádzali z toho, že za čabianske nárečie treba považovať jednak tie výrazy, ktoré nie sú uvedené v *Zovrubnom slovníku Jána Hvozdíka* (Praha–Prešov, 1937), ako aj tie slová, ktoré prevzali Čabania z iných jazykov (najmä z maďarčiny a nemčiny) už pred rozpadom Rakúsko-Uhorskej monarchie s pôvodným tvarom alebo už zmenenej podobe (napríklad: járda, kergát). Nemožno pritom pokladať za nárečové výrazy tie slová, ktoré sa utvorili v posledných desaťročiach. Vieme, že následkom politických, hospodárskych, technických a kultúrnych aktivít príslušníkov našej národnosti sa dostali do našej slovnej zásoby také slová ako čoport, múszak, hűtö a pod. J. Ando a M. Mazán teda veľmi správne vynechali z pôvodnej zbierky J. Dedinského niekoľko výrazov a zároveň do publikácie zahrnuli zopár tam neuvedených.

Redaktorom a autorovi nemožno zazlievať ani to, že sa snazili reprodukovať čabianskymi Slovákmí používanú formu písomnosti, odpozorovanú z ich dopisovania, náhrobných popisov atď., čím je stopercentne ospravedlnené používanie tzv. zjednodušenej fonetickej transkripcie. V záujme lepšieho pochopenia a ilustrovania prístupu

zostavovateľov a logiky "konštrukcie" slovníka uved'me aspoň jeden príklad:

"ač: ak

ha, hátha

Ač sa ňebud'en ved'jet' s ňima múdre rozprávať?

Hátha nem fogok tudni velük okosan beszélni?

Ako aj z tohoto príkladu vidieť, čabiansky nárečový výraz je vždy "preložený" nielen do spisovnej slovenčiny, ale – veľmi správne – aj do maďarčiny a pritom doložený aj jednou príznačnou vetou obsahujúcou daný výraz.

Vydavateľom publikácie, ktorá vyšla v *Tlačiarňi S. r. o. Intertechnika*, a lektorke **Dr. Márii Žilákovej** patrí tiež uznanie a vďaka Čabanov a všetkých tých, ktorí sa stanú jej pravidelnými používateľmi. *Samospráva mesta Békésska Čaba, Zväz Slovákov v Maďarsku (ZSM) a Výskumný ústav ZSM v Békésskej Čabe* dokázali, že na múdre vydavateľské kroky sa aj v súčasnej neľahkej hospodárskej situácii nájdú peniaze. Najväčšie uznanie si však zaslúži bezpochyby už nebohý pán farár *J. Dedinský*, ktorý v úvode slovníka v r. 1970 o. i. napísal: *"Na Čabu som prišiel v r. 1942 za evanjelického farára. Zvláštne nárečie tunajších slovenských veriacich znelo inak ako reč dolno-báčanských Slovákov, medzi ktorými som sa narodil, inak ako reč Kiskőröšanov, ktorých farárom som bol za jedenásť rokov a zasa inakšia slovenčina bola táto ako spisovná. Musím sa úprimne priznať, že sa mi vtedy táto slovenčina nepáčila. Tak sa mi zdalo, je pokazená, bezmála hádam aj smiešna. Pozdejšie som ale pomaly privykol na ňu, ešte neskôr som si ju oblúbil. Prišiel som jej na chuť a aj nechtiac som aj sám začal užívať špeciálne čabianske slová..."*

Článok z *Ludových novín*

O Čabianskom spevníku

Čabiansky spevník vydaný z príležitosti 275. výročia znovuosídlenia mesta vyplňa ohromný nedostatok pri zviditeľňovaní kultúrnych hodnôt čabianskych Slovákov a Békéšskej Caby.

Jeho autorka, učiteľka, osvetová pracovníčka, vedúca ľudového speváckeho zboru – Ildiko Ocsovszská si už dávno bola vedomá toho, že piesne čabianskych Slovákov sa dodnes šíria ústnym podaním. Nie sú zozbierané, systematizované a zachované v jednotnom výtlaku. Najväčšou zásluhou Ildiko je, že ona bola tá, ktorá po mnohých nedokončených pokusoch zozbierať materiál, dokončila túto prácu. Treba vyzdvihnúť ten fakt, že zbierka sa opiera o autentické pramene z obdobia minulého storočia až dodnes.

Hudobné prejavy Čabanov sa pokúsilo zachytiť a zachovať pre budúcnosť mnoho zberateľov. Z nich vynikol ev. farár Karel Wenich na konci minulého storočia. Jeho nasledovali J. V. Dolinský, Ján Sekerka, Juraj Bavko, Dr. Ondrej Krupa, Š. Lami a redaktorka spevníka I. Ocsovszská. Čabiansky spevník má slúžiť Čabanom. Obsahuje len tie informácie, ktoré pochopí aj človek, ktorý nie je odborník – hudobník. Jeho motto by mohlo byť: od ľudu k ľudu. Jeho štruktúra je jednoduchá, jasná, prístupná. Sprevádza človeka od kolísky po hrob. Tematicky sa nám predstaví od uspávaniek cez piesne sviatočné a obradné, po ľúbostné, vojenské piesne a balady (všetky druhy).

Z textov piesní spoznať duševné rozpoloženie, ako aj dejiny čabianskych Slovákov. Dozvieme sa, kedy a čomu sa tešili, kedy a prečo boli smutní, kedy a kto ako s nimi zaobchádzal. Z textov piesní môžeme zachytiť aj vývin slovenského jazyka. Zaujímavé sú texty, viažuce sa k obradom. V ich jazykových zvratoch a slovnej zásobe je badateľný vplyv Transcie. Tedaz čabianski Slováci boli evanjelikmi.

Zvláštnosťou čabianskych slovenských piesní je ich štruktúra, melódickosť a tónina, čo nám poukazuje na ich jedinečnú podobu. Jasne sa ukazuje, že dva národy počas 300 ročného spolužitia vzájomne a vo veľkej miere ovplyvňovali svoje kultúry. Tento vplyv je výrazne viditeľný práve v ľudových piesňach. Jednoznačne môžeme spoznať tie ľudové piesne, ktoré Slováci priniesli pred 300 rokmi a tie, ktoré majú starý "domáci" nápev – na ktorých cítiť novouhorský štýl. Je ťažko zistiť pravdu, či sú to slovenské alebo maďarské piesne. Ťažko je zistiť, kto na koho mal väčší vplyv. Spoločné dejiny Rakúsko-Uhorskej monarchie zrodili spoločné ľudové piesne, ktoré každý národ spieva vo svojom jazyku a pokladá za svoje. Mnohokrát na totožný nápev texty totožné, alebo citovo podobne naladené.

Ten, kto zoberie do rúk Čabiansky spevník, nech neposudzuje piesne podľa toho, či sú to slovenské alebo maďarské ale tak, že sú to čabianske piesne a spievajú ich Čabänia. Podstatné je, aby sme z nich poznali čo najviac, pokladali ich za svoje a spievali ich.

Ján Sutyinszky

Ked son išov

Inf.: Pávi krúžok

Zb.: Ildikó Očovská

r. 1991.

Volne

Zaspievajme že si má - lo,
K Ha-me-ro-vi pri-sli pá - ni,
čo sa na tej Ča-be stá - lo.
u-ro-bi-ti váľtság ná - mi.
Stále sa tan divnie ve - ci,
Preto chlapei zaská - kaj - me,
po-cú - vajte ľudia še - ci!
a tak-to si zaspie-vaj - me:

Porezne

Tremac son chu-dobný, len si son chlap dobrý.
Lepšie tvr-dvo chleba mat, svo - bod-nosti.
Čo ma po chu-do-be, len si son svobode.
a-ko me-ki ko-láč tvrdej po- danosti.

Ked son išov v noci po ulíci,
zadriemale moje čierne oči,
moje čierne očka zadriemale,
moje nôžke choňičok schibile.

Ked son prišov, na lavički spala,
bozkav son ju, že bi mi hor stála.
Ona stála, sadla na lavičku
pítav son si za kalap ružičku.

Už viacťich son frajerov mávala,
žiadnemu son ružičku ňedala,
al'e t'ebe duša milá tadán,
ked ňeprídeš iba edoraz k nán.

Aj to prid'eš naveki sobotu,
ved ja mán todi najviacej robotu.
A tak milí ňechodi sobotu,
l'ebo ja mán todi veľa robotu.

Tú melodiú uverejnil aj J. V. Dolinský

Narodil som sa Slovákom na Dolnej zemi

V Békésskej župe v Pol'nom Berinčoku pred šesťdesiatimi rokmi moje babičky nevedeli po maďarsky. Mamička už vedela niekoľko maďarských viet. Ja som sa s pekným jazykom Jánosa Aranya stretol v škole. V osade, ktorá mala 14 tisíc obyvateľov, žili tri národnosti vo vzájomnej a úprimnej úcte, bez roztržky a pohrdania.

Zemepán pri znovuosídlení obce okolo r. 1720 ich s múdrou predvídavosťou usídlil osobitne. Györgya Harruckerna charakterizovala nielen ľudomilnosť ale aj plánovitosť. Kolonisti mohli postaviť svoje domy len na určených častiach dediny. Slováci dostali severnú, Nemci západnú a počtom najmenšia spoločnosť Maďarov – východnú časť.

Tri národnosti delili široké cesty nazývané "slovenská hrádza, nemecká hrádza"... Aj rozdelenie úrodnej pôdy bolo podobné. Vytvorili sa nemecké hony a rady slovenských salašov. Toto múdre osídľovanie vytvorilo aj tradíciu vedenia obce. Zastúpenie jednotlivých národností (richtár, sudca,

gazda dediny, prísažníci) bolo približne rovnaké, len najpočetnejšia národnosť Slovákov dala o jedného prísažníka viac. A čo bolo najdôležitejšie: pri voľbe a striedaní sudcu, ktorý mal najväčšiu osobnú moc, dávali pozor na to, aby po slovenskom sudcovi nasledoval nemecký a len potom sudca maďarský. Toto poradie platilo viac ako dvesto rokov a brali ho do úvahy aj vicišpáni pri uplatňovaní nárokov jednotlivých kandidátov. Nikto nepotreboval, aby okrem svojej materčiny ovládal aj jazyk inej národnosti. Susedia patrili k tej istej menšine. Iba počas vojenskej služby sa situácia zmenila. V čase vojny a v službe u veľkých nemeckých gazdov chlapi sa naučili aj po maďarsky.

Slováci mali svoje piesne a zvyky k veľkým rodinným príležitostiam. Za dlhé desaťročia mali styky s bývalými gemerskými a novohradskými dedinami, príbuznými. Až do konca minulého storočia často odporúčali mladuchu alebo ženicha z tejto širšej rodiny. Na berínske slovenské svadby až do konca prvej svetovej vojny boli pozývaní aj príbuzní z Horniakov.

Po Trianone toto už bolo nemožné. Nový spoločný štát Slovákov a Čechov sa tiež neusiloval pomáhať svojim ďalekým vyše stotisícovým krajanom zachovať identitu.

Jazyk našich pedkov svojou slovnou zásobou a pojmiami mal podobu jazyka na Horniakoch v rokoch 1720. Jeho správnosť sa časom strácala, lebo slovenský národ počas svojho obrodovania si nevytvoril spisovný jazyk z nášho dialektu.

Naša pekná slovenská reč sa začala "pretkávať" maďarčinou, stala sa miešaninou. Gramaticky zostala slovenskou, často sa jej vysmievali. Asi aj inteligencia preto opustila svoju národnosť.

Od začiatkov tridsiatich rokov kňaz, učiteľ a ich rodiny, aj popanšení majstri už nehovorili po slovensky. Pýtali si zavedenie maďarských bohoslužieb. Tieto žiadosti aj vyhovel. Naša kultúra, možnosti zábavy vo svojej reči, zvyky, sa strácali. Zosilňoval sa vplyv maďarskej reči. V rokoch 1930 už aj moje sestry a ich kamarátky odpisovali nové maďarské šlágrové piesne z časopisu Színházi Élet. Zábavy – čo sa donedávna nemohlo stať – mládež troch národností organizovala spolu, čo viedlo k rapidnému vzrastu miešaných manželstiev. Aj politika ovplyvňovala používanie jazyka. Správy vysielali len po maďarsky. Používanie rozhlasových prijímačov sa čoraz väčšmi rozširovalo. Nároky na počúvanie správ, blížiacou sa vojnou a následkom vojenskej služby mužov, rástli. V dvoch kasinách Slovákov (Čitateľský kruh slovenských gazdov a Čitateľský kruh tótvégešských čitateľských kruhov zakázali používanie slovenčiny. Predsedovia čitateľských kruhov sa snažili toto dodržať, žandárske kontroly boli častejšie. Pozoruhodný bol jav vo vojenskej službe, kde bola miernejšia diskriminácia a odlišne od predošlej situácie, aj slovenskí mládenci sa mohli stať ďalej slúžiacimi poddôstojníkmi, ba aj žandarmi.

Po vojne demokratický režim ponúkol používanie viacjazyčnosti vo verejnom živote. Názov obce vypísali aj po slovensky, ale slovenský názov ulíc už pokladali za zbytočný. Asi tu by som sa mal zmieniť o tom, že aké bolo naše vlastenectvo, pomer k maďarským ideám, ideálom. Mohli sme chodiť do slovenských škôl, ktorých udržiavanie od kolonizácie v XVIII. storočí patrilo do kompetencie cirkvi. Slovenské učebnice sme nemali, výnimkou bola náboženská výuka a cirkevné piesne, pomáhal aj Lutherov katechizmus a spevníky. Dejepis, literatúra a počty sme sa učili z maďarských učebníc. Počas vyučovania nijaká udalosť alebo osobnosť z dejín Slovákov nebola spomenutá. Spoznali sme len minulosť z dejín väčšinového štátu a jeho literatúru do miery určenej školskými inšpektormi. Ani nám na um neprišlo, že toto by mohlo byť aj inak, ale ani štátnikom, ani školským odborníkom.

A čo je pre mňa po čase zaujímavé: aj Slováci, žijúci v spoločnom štáte s Čechmi zabudli na nás, nikto, nikdy sa nezaujímal o osud Slovákov, žijúcich na Dolniakoch (asi 100 tisíc). Len zásluhou vydavateľstva békéšcabianskej evanjelickej cirkvi vyšli v našej reči Kalendár a cirkevné pomôcky. Naše vlastenectvo teda bolo jednoznačne maďarské. Iste je zaujímavé, že aj my sami sme začali ráno vyučovanie známou modlitbou "Hiszek egy..." no cítili sme nespravodlivosť trianonskej zmluvy a tešili sme sa prvej viedenskej dohode, po ktorej naša vlasť bohatla o Maďarov z južných oblastí Československa. Toto bolo pokračovanie postoja charakteristického už počas maďarskej revolúcie v r. 1848, keď v dedine na doplnenie Kossuthovho vojska, pod vedením slovenského kňaza, sa utvoril prápor, ktorý sa zúčastnil v bitke pod Temesvárom. Viem, že tento postoj sa už aj vtedy líšil od stanoviska Slovákov na Horniakoch. Bez poznania histórie, literatúry a veľkých osobností Slovákov môžeme zostať Slovákmi? Chcel by som rozptýliť milné názory maďarských priateľov. Dolnozemskí Slováci mali záujem o kultúru, napriek ťažkostiam usídľovania v r. 1723.

Zemepán podľa sľubu dal im pozemky, málo dreva k stavbám, dovolil stavbu kostola, školy. Posledné biskupstvo sídliace vo Varadíne viackrát napádalo, ba rozkázalo zrušenie kostola. Tretia generácia predkov už uvažovala o založení strednej školy. Pohládali v Szarvasi pôsobiaceho Samuela Tešedíka, zakladateľa škôl, aby sa ho spýtali, ako a čo by stálo takéto zorganizovanie hospodárskej odbornej školy v Poľnom Berínčoku. Tešedík ich nie veľmi posmeľoval, preto prosili o pomoc evanjelickú cirkevnú vrchnosť. Mali šťastie, lebo aj zemepán, aj vedenie cirkvi súhlasilo s iniciatívou a v r. 1798 dovolili založenie nie odbornej školy, ale gymnázia v Poľnom Berínčoku.

Toto bolo prvé gymnázium v Zátísi. Žiaľ! bohu, gymnázium sa po troch desaťročiach prestáhovalo do Szarvasa, lebo po zániknutí Tešedíkovej školy tu boli podmienky priaznivejšie. Rozhodli aj sľuby tamajšieho zemepána.

Naša osada bola prvá aj v úprave usadlostí žúp. Kultúrno-inžinierskou prácou poverili mladšieho Tešedíka. Vytvorili priame ulice ústiace do námestí jednotlivých častí mesta. Úlohy hlavného notára vykonával viac ako pol storočia známy básnik Benjámín Bonyhai, ktorého Sándor Petőfi dával na vzor v opise kraja. Veľký básnik národa viackrát chodil do Poľného Berínčoku k príbuznému Somovi Orlai Petricsovi. Pri návšteve príbuzného navštevoval aj Bonyhaia, čo bolo preňho veľmi dôležité.

Podstata môjho článku je: bolo raz stotisíc Slovákov v Békéšskej župe! Ale dnes už len šesťdesiatníci hovoria rečou predkov! Hádám sa mi podarilo demonštrovať príčiny dokončujúcej sa asimilácie a úniku dolnozemských Slovákov. Tak sa mi zdá, že tento proces je neodvratiteľný. Materský štát nás opustil a len výmena obyvateľov v r. 1946 nám pripomenula vlastné jestvovanie. V r. 1947 sa asi 700 ľudí presídlilo z Berínčoku do Guty pri Nových Zámkoch.

Je zaujímavé, že i dodnes dobre hovoria po maďarsky, vďaka spolužitiu s príslušníkmi inej národnosti. V Gute je šesť slovenských a šesť maďarských škôl.

Zodpovednosť materského štátu za zánik materinského jazyka som už spomenul, ale voči nášmu osudu bol ľahostajný aj maďarský štát. Prehnaná starostlivosť o osud Maďarov na Slovensku a v Sedmohradsku je síce úprimná, ale ak sa zamyslíme nad osudom tu žijúcich (alebo bývalých) Slovákov je to ešte smutnejšia kapitola.

Dr. György Pásztor

preložila: Katarína Miklyová

Poznámka: Článok bol uverejnený v denníku A NAP 31. 08. 1994.

KRONIKA '94

- 14. január:** Zasadala regionálna pobočka Slovákov, na ktorej sa zúčastnili všetky slovenské pobočky Békéšskej župy. Téma bola: národnostný zákon a zakladanie menšinových samospráv.
- 3–4 február:** Stretnutie organizácii Slovákov v Békéšskej Čabe – z Rumunska, Vojvodiny, Maďarska. Účastníci prerokovali v '91-om podpísanú dohodu a rozhodli sa o obnovení časopisu "Dolnozemský Slovák".
- 9. február:** Slovenské učiteľky materských škôl Békéšskej Čaby boli na návšteve v rumunskom Nadlaku.
- 14. marec:** Minister zahraničných vecí Géza Jeszenszky zavítal medzi čabianskych Slovákov. Na stretnutí prisľúbil osobnú pomoc a podporu v založení Domu slovenskej kultúry v Békéšskej Čabe.
- 24. marec:** Čabianska organizácia Slovákov vo veci Domu slovenskej kultúry sa obrátila na istú holandskú nadáciu v mene ktorej predseda Van der Ven osobne sa prišiel informovať v danej otázke. Prisľúbil konkrétnu materiálnu pomoc pri zariadení domu, čiže zabezpečili by všetky audio-vizuálne prestriedky, ak by sa dom postavil.
- 25. marec:** Slovenská rozprávková súťaž v Rozprávkovom dome v štyroch kategóriách. Záujem o ňu bol veľký, zúčastnilo sa jej 35 žiakov.
- 28. marec:** Výstava slovenského maliara Tibora Jordana z Užrodu – v Kultúrnom dome železničiarov.
- 31. marec:** Výstava trenčianskeho maliara Jána Šípku a výstava trenčianskeho keramika Jána Hubinského v župnej knižnici. Vernisáž sprevádzala pastierska hudba pod vedení p. Peška z Bratislavy.
- 5. apríl:** Vyšiel Slovník čabianskeho nárečia. Zostavili ho: Július Dedinský, Matej Mazán, a Juraj Ando.
- 19. apríl:** Slovenské učiteľky prvého stupňa základných škôl (vyučujúce slovenčinu) navštívili nadlackú slovenskú školu.

- 17–19. apríl:** V organizovaní čabianskych Slovákov v Užhorode bola usporiadaná výstava čabianskeho maliara Ladislava Lonoviča.
- 28. apríl:** Pedagogické dni slovenčinárov v škole č. 3, ktorých sa zúčastnili hostia z Nadlaku.
- 16–21. máj:** Žiaci prvého stupňa Čabianskej a lovenskej školy boli na Slovensku v Škole v prírode.
- 18. máj:** Predstavenie knihy Anny Divičanovej Materinský jazyk, kultúra, kolektív.
- 20–22. máj:** III. stretnutie slovenských národnostných detí spojené s medzinárodnou výstavou detských malieb. Okrem miestnych – host'ami boli deti zo Slovenska z Krompách, z Ukrajiny z Užhorodu, z Rumunska z Nadlaku.
- 24. máj:** Zavítala do Békésskej Čaby veľ'vyslankyňa Slovenskej republiky Eva Mitrová s kultúrnym poradcom Karolom Wlachovským. Prijal ich primátor mesta János Pap, predseda župnej samosprávy Imre Simon a riaditeľ Vysokej školy Kőrösi Csoma Sándor Lajos Köteles. Pani veľ'vyslankyňa navštívila slovenský dom a slovenskú školu.
- 28. máj:** Pohreb evanjelického farára, historika Békésskej Čaby Júliusa Dedinského.
- 31. máj:** Mária Hrkľová, Jaroslav Ševčík a Igor Kovačovič prišli osobne pozvať Národnostný tanečný súbor Csaba na Detvianske slávnosti.
- 11–12. jún:** Predstavitelia katolíckej cirkvi a slovenský klub (spolu 80 ľudí) boli na Slovensku v Litave (Hontianska župa) – odkiaľ pochádzajú prvé katolícke rodiny. Stretnutie malo rodinný charakter.
- 14–19. jún:** II. Csaba Expo, ktorého o. i. sa zúčastnili i hostia z družobného mesta Trenčín.
- 20–26. jún:** Čabianski žiaci, ktorí sa učia slovenský jazyk, boli v škole v prírode v Beluškých Slatinách.
- 25. jún:** Stretnutie tanečných súborov. Medzi inými sa predstavil i slovenský súbor z Užhorodu.
- 27. jún–2. júl:** Slovenský národopisný tábor v organizovaní Slovenského výskumného ústavu. Zúčastnilo sa ho do 50 odborníkov a amatérov.
-

- 1. júl:** Vyšiel Čabiansky spevník, ktorý zostavila Ildikó Ocsóvszka, obsahuje viac ako 200 čabianskych ľudových piesní.
- 7–10 júl:** Národnostný tanečný súbor Csaba sa zúčastnil na detvianskych slávnostiach.
- 15. júl:** Insitná maliarka Helena Hrabovská-Čarejšová v Trenčíne sa zúčastnila – i svojimi maľbami – na výstave malieb slovenských insitných maliarov zo sveta.
- 19–24. júl:** Medzinárodný tábor výtvarných umelcov, ktorého sa zúčastnil o. i. aj slovenský drevorezbár zo Zakarpatska.
- 7–11. september:**
 “Čabianske dni v Trenčíne” reprezentovali nasledujúce programy:
 ľudová architektúra v obrazoch
 ľudové umenie (výšivky...)
 výtvarný salon
 prednáška z dejín mesta a o dnešku mesta.
- 14. september:**
 “Trenčín a Považie vo výtvarnom umení” –
 výstava v galérii divadlo Jókayho.
 Otvoril ju riaditeľ Kultúrneho inštitúta Slovenska,
 Karol Wlachovský.
- 16–18. september:**
 Tanečný súbor “Hétpróbás” sa predstavil
 na Slovensku na Krompašskom jarmoku.
- 17–18. september:**
 Pávi krúžok z Mezőmegyeru sa predstavil
 v Zakarpatsku v Storožnici na Slovenskej veselici.
- 22. september:**
 Čitateľská beseda so slovenskými spisovateľkami
 Janou Šramkovou a Danou Podhradskou
 v župnej knižnici.
- 28. september:**
 Výstava ľudovej drevorezby a plastiky Južného Zemplína
 (Slovensko) v spolupráci múzea v Trebišove.
- 29. september:**
 Výstava zo súčasnej slovenskej heraldickej tvorby
 v Múzeu Mihálya Munkácsyho.
 Výstavu otvoril univerzitný profesor Jozef Novák.
 Vernisáže sa zúčastnil aj riaditeľ Členského ústredia MS
 Cyril Žuffa, riaditeľ trenčianskeho múzea Leo Kužela
 a muzeológ Milan Šišmiš.

1–2. október:

Slovenský pávi krúžok spolu s katolíckou cirkvou boli na Slovensku v Senohrade (Hontianska župa), kde sa zúčastnili na cirkevných slávnostiach.

5. október:

Vernisáž výstavy čabianskeho keramika Jána Prekopa na Slovensku v Trebišove.

8. október:

Deň slovenskej kultúry vo Veľkom Bánhedeši, na ktorom sa predstavili slovenské folklórne skupiny z celej župy. Sprievodná akcia bola: politické fórum na tému národnostné samosprávy, čitateľská beseda so slovenskými spisovateľmi žijúcimi v Maďarsku a výstava insitnej maliarky Heleny Hrabovskej-Čerejšovej. Na podujatí sa zúčastnilo vyše 700 ľudí.

25. október:

Predstavil sa “Detský výtvarný a literárny Trenčín” v škole Belvárosi. Program organizovala Juventa Dom detí a mládeže v Bratislave, v rámci tohoto podujatia bol i seminár pre učiteľov kreslenia.

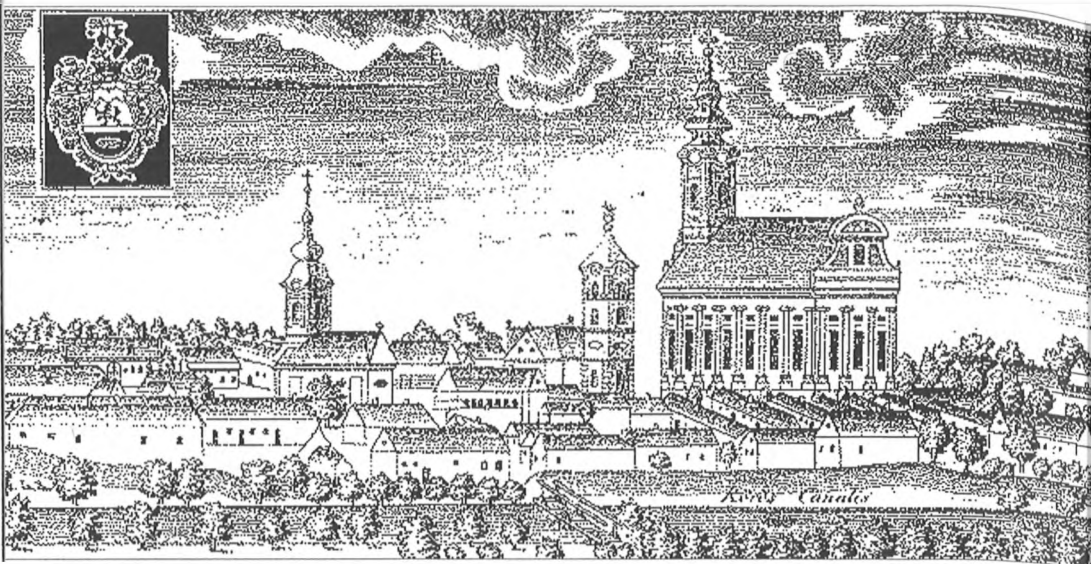
Poznámka: Kroniku '94 sme uzavreli koncom októbra 1994. Okrem spomenutých ústredných akcií, v organizovaní ktorých sa podieľala organizácia Slovákov, sa uskutočnil celý rad iných, ktoré usporiadali na úrovni jednotlivých čabianskych inštitúcií.

Kroniku zostavili:

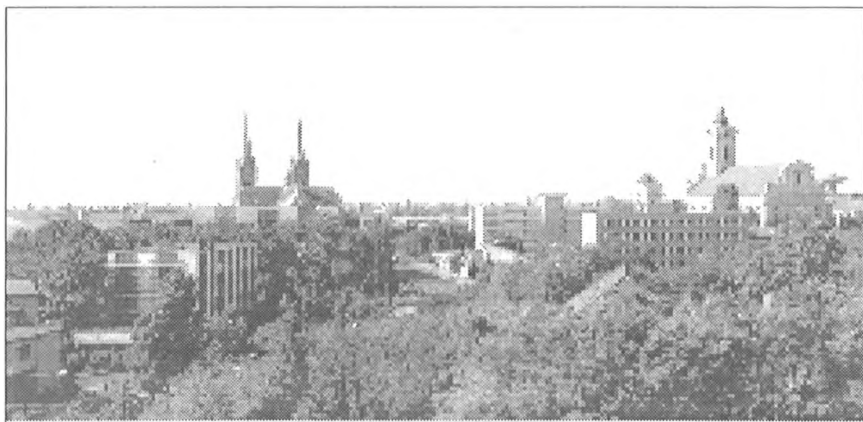
Helena Somogyiová a Alžbeta Ančinová

BÉKÉŠKA ČABA ANNO...

Naše zostavenie pomocou pohľadnic, ukáže tvár bývalého a dnešného mesta, ktoré boli urobené dávno aj dnes. Pomocou fotografií predstavujeme zmenenú Békéšsku Čabu.

Toto zostavenie sme vybrali zo série, ktorá bola uverejnená v týždenníku Heti Mérleg. Redaktorem je Béla Gécs. Archivné fotky sú z Múzea Mihálya Munkácsyho a dnešné fotky robil Gusztáv Boldog.

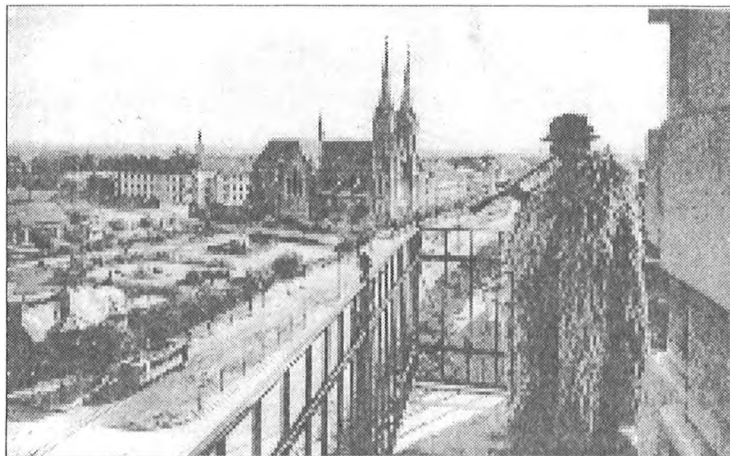
**Metský úrad
a hlavné námestie v r. 1890.
Vtedy mal katolícky kostol
len jednu vežu.**

Mestské maštale, trstinou pokryté chalupy s rozpadávajúcim plotom... po zrúcaní, v r. 1871 začali stavať čabiiansky mestský dom. Stavebné plány – v romantickom štýle – urobil hlavný architekt mesta Ernő Sztraka. Priečelie budovy plánoval, chýrny architekt Miklós Ybl. Jednoposchodovú budovu – podobnú palácu – stavali dva roky a dokončili ju v jeseni r. 1873. Rozpočet stavby presiahol 75000 pengő. Hlavné námestie a chodník bolo tiež znovu dláždiť. Vnútorne rozdelenie a zariadenie nového mestského domu bolo príkladne vybavené, k budove patril priestranný dvojitý dvor. V zadnej časti bola väznica a tam boli aj maštale pre mestské kone, v slávnostnom dvore bola priestranná umelá záhrada, z ktorej ako voľakedy aj dnes je pekný a harmonický pohľad na budovu.

Metský úrad dnes

Na fotke z r. 1910 vidieť čabianske hlavné námestie, balkón malého evanjelického kostola, na ktorom stojí (trúbiaci) strážca veže v bunde oznamujúč presný čas. Na druhej strane obrazu sa vyvyšuje dvojvežový katolícky kostol postavený 1909. Námestie, ktoré vytvorili po zrušení domov v roku 1860, nazývali Kostolným námestím aj Námestím artézskej studne. Pomenovanie po Kossuthovi dostalo v r. 1905. Vtedy bolo odhalenie 2,7 m bronzovej sochy Kossutha, ktorá stojí na vápencovom piedestále. To bola prvá socha v meste. Majstrom bol sochár János Horvay.

***Pohľad
z vysoka
na dnešné
námestie
Kossutha.***

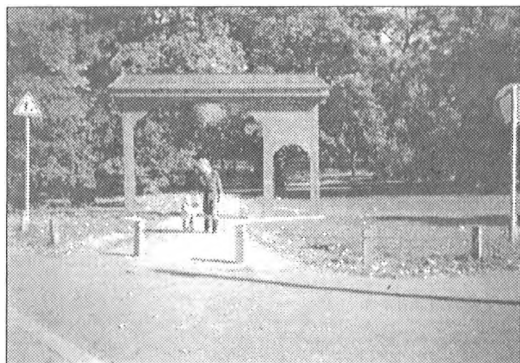

*Promenáda obklúčená košatými stromami, pekné nové lavice.
Dobré ovzdušie a malý ostrovček ticha je dnešný háj Széchenyiho.*

Aj voľakedy bol ríšou ticha tento starobylý evanjelický cintorín, v ktorom pochovávali v rokoch 1776–1847. A tiež tu pod dvoma kopcami má odpočinok 2019 duší, umretých v cholerovej epidémii. Na jednom kopci je postavený mramorový pamätník, s maďarským a slovenským textom.

Z cintorína v r. 1850-om sa stala vychádzková záhrada, po smrti Istvána Széchenyiho 13-eho augusta 1860 mestský zbor sa rozhodol, že ju pomenuje hájom Széchenyiho. Plán parku urobil Ernő Sztraka. Háj Széchenyiho voľakedy, 1910-om bol miestom náladovej promenády a módnjej prehliadky, dnes je tichý vychádzkový park.

Nemocnica zo špitála

Dr. Pál Réthy v r. 1847 prvý inicioval postavenie "Špitála pre ošetrovanie chudobných". Mesto iniciatívu podporovalo zabezpečilo pozemok. Voľakedy celá časť mesta za Körösom bola vysadená viničom — tak aj táto časť. Ale tu bol aj cintorín chorovej epidémie z r. 1831, kde bolo pochovaných 2019 duší.

Prvého chorého prijali v r. 1864 do špitálu, do ošetrovne domu chudobných, ktorý bol zriadený z domu hájnika vo viniciach. (Horná snímka.) Pre zlé zdravotné pomery v r. 1869 hlavný architekt mesta Pál Sztraka naplánoval budovu, ktorá obsahovala osem nemocničných izieb, kanceláriu, kuchyňu a kúpeľňu, aby sa tým uľachčilo liečenie. Prvými ošetrovateľmi boli lekári dr. Pál Réthy, dr. Albert Bende a Miksa Reisz, v r. 1899 čabianska nemocnica sa stala verejnou.

Nemocnica sa ďalej rozvíjala, v rokoch 1902—1905 sa postavili nové budovy, v ktorých bolo umiestené už aj interné, chirurgické, pôrodné a infekčné oddelenie v r. 1935 postavili nový poschodový chirurgický pavilón, ktorý v tom čase bol

najmodernejšie vybaveným v celej krajine. Nemocnica počas vojny slúžila ako vojenská kde liečili maďarských, ruských, nemeckých vojakov. Čabianska nemocnica v posledných desaťročiach sa ďalej rozvíjala v čom sa pokračuje aj dnes.

Na obraze vidieť z hlavného námestia otvárajúcu sa Železničnú ulicu, vprede na rohu je Hotel Fiume a vidieť aj priečelie divadla, ktoré plánoval aradský architekt Andor Halmay v eklektickom štýle. Na druhej strane je Sporiteľňa, pred ktorou stáli fiakre, ktoré slúžili metskej doprave...

Fotografia súčasnosti ukazuje, že aj po mnohých desaťročiach časť ulice Andrásy, ktoré je dnes pešou zónou, si zachovala nie dajšiu tvár. Zmena je len v tom, že na mieste niekdajšej pokladnice stojí budova hlavnej pošty a fiakre nečakajú na cestujúcich...

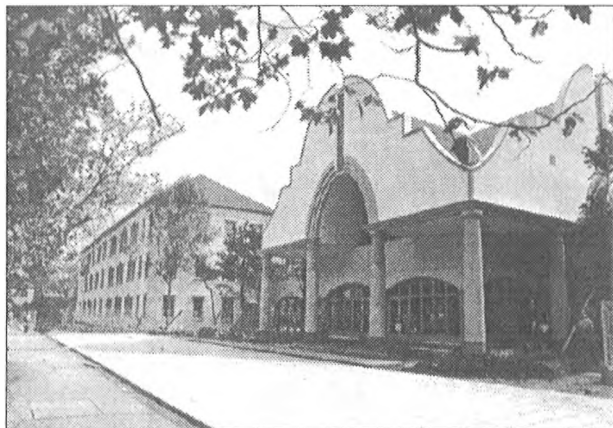

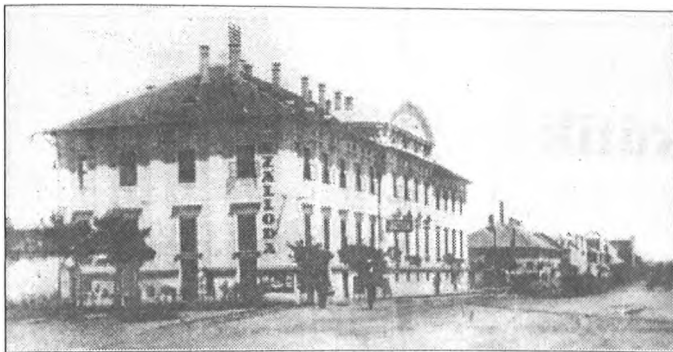
Blízko čabianskej železničnej stanice na pozemku v rozlohe 25770 m² – po metrovom kopčení – za dva roky sa stavala a v r. 1894 bola dokončená kasáreň pešieho pluku č. 101. Dve veľké, dvojposchodové budovy plánoval aradský architekt Lajos Jirászék, výstavba stála 500000 pengő.

V kasárni bola budova pre mužstvo, poschodové bydlisko pre dôstojníkov, kuchyňa, kantín a kúpeľňa, do ktorej vodu zaviedli z artézskej studne na rohu. Časť na II. poschodí sa pozdejšie celkom vybudovala a tak slúžila 99 rokov, kým ju vlni ako kasáreň Sándora Nagya "neodzbrojili".

Budova Gymnázia Ferenc Rózsua je novým zaujímavým zjavom na stavebnej palete nášho mesta. Pochvalné uznanie si zaslúži architekt Pál Kraszkó a Miklós Vukovich ako i spolupracovníci čabianskeho stavebného podniku.

V pekne prebudovanom Gymnázii F. Rózsua medzi storočnými stromami škola začala svoj 45. školský rok. Dúfame, že žiaci tejto školy budú ďalej zvyšovať autoritu čabianskeho gymnázia.

**Pred 50 rokmi
bol zrušený
Hotel Kakas.**

21. septembra 1944, vo štvrtok pred obedom o 11. hodine letecký útok postihol mesto, anglo-americké lietadlá bombardovali stanicu. Na železničnú stanicu a na jej okolie, na domy Jaminy zhodili 336 bômb, počas dvojminútovej hrôzy zahynulo 96 ľudí (podľa iných údajov 119) a 150 bolo ranených.

Priamy zásah postihol a úplne zničil Hotel Kakas vedľa stanice a jeho protiletecký kryt a tu ukrytých 25 ľudí.

Hostinec Arany Kakas bol postavený v roku 1883 podľa projektu čabianskeho Ernő Sztraku. Na fotografii budova Hotelu Kakas podľa projektu A. Bányaiho z roku 1926.

**Budova
stanice
dnes.**

kútik

Rap – rap...

*Rap – rap – rapoty,
vliezla myška do boty,
čo tam chcela, nevedela,
nemala tam roboty.*

*Rap – rap – rapotačka,
skoro bude oblievačka,
rap – rap – rapoty,
od nedele, soboty.*

*Rap – rap – rapotu,
majú dievky robotu
a sa smejú – a sa smejú,
že ich chlapci neoblejú,
rap, rap, rapotu,
na tú Bielu sobotu.*

Naša mačka

*Dostala tá naša mačka
dobrú frčku!
Stupila jej mama hákom,
pod sporákom
na paprčku!*

*Skrikla mačka – polízačka:
"Rata! Rata!"
Vyskočila do obloka,
vyskočila –
dívala sa na vrabčatá.*

*Má tá mačka, naša mačka,
má tá smolu!
Potiahla ju za ocások,
stiahla vám ju naša Božka
za chvost dolu.*

Anjelik

*Anjelik z nebies d'aleka,
s obláčkom letí, uteká.*

*Zajačik biely v podbele,
na neho hľadí vesele.*

*"Anjelik milý, kamže, kam...?"
A anjel boží: "Neviem sám..."*

*Kde dobré nájdem dieťaťko,
tak hodné ako kuriatko,*

*ta zletím, s láskou, bratříčka,
a uspinkám ho do snička."*

Paráda

*Čo to bola za paráda
u tej krstnej tety?
Limonáda, čokoláda,
hostí ani smetí.*

*Bol tam tata, bola mama
a i teta bola,
prišla mačka – polizačka,
i Cvenčatá Oľa.*

*Priniesli sa pekné dary,
rečnili sa vinše:
"Nech žije, naša Božka!"
a všeličo inšie.*

*Mala Božka krásne šaty
a parádnu tašku,
v taške samý dukát zlatý,
tortu na dôvažku.*

*Jedli sme a tancovali
až nás klalo v boky –
Čo to bola za paráda,
že i mačka bola rada?
Pošepnem vám: mala Božka
práve štyri roky!*

Pavol Dobšínský

O SIROTE

Podal a rozpráva Jonatan Čipka z Malohontu.

Opustená ako prst ostala Hanka na širom svete. Pred troma rokmi zomrela jej dobrá matka. Otec oženil sa znovu, a to bolo jeho nešťastie, lebo mu zlostná žena hrýzla srdce tak, že pod rokom vyschol ako trieska. Otec, matka, braček, sestra, všetko vymrelo; len Hanka ostala, aby trpela krivdu od ukrutnej macochy. Neborkej ústa boli spuchnuté od zauškovania, chrbát očerný od palice, ruky doškriabané od roboty, oči červené od plaču, tvár bledá od žiaľu, líca vpadnuté od hladu. Kto ju len videl, zaplakal nad ňou. Miesto múky popol, miesto kaše piesok, miesto chleba skalú dávala jej mrchavá macocha. A k tomu nebolo toho hniliaka, toho žráča, toho daromníka, do ktorého by jej nebola nadávala.

I zobrala sa nevoľná sirota na cintorín, aby zaplakala nad hrobom matkiným a vyžalovala biedu svoju otcovi. Jasne svietil mesiačik na vysoké topole, ktoré povyrastali z hrobov a Hanka stojí pred bránou cintorína. Rada by dnu, ale nemôže; lebo sú dvere mocne zamknuté. Tu zalomí rukami a počne žalostne nariekať. Ako tak narieka, postaví sa pred ňou jeden staručký žobráčik a pekne sa jej opýta:

“Kdeže, kde, dievka moja, tak pozde?”

Vyžalovala Hanka krivdu svoju a prosila, aby jej otvoril bránu, že ide žalovať sa matke, otcovi, sestre, bratovi.

“Ach, dievka moja,” povedal jej ten staručký, a to bol Pán Kristus – “ved’ ťa tvoji rodičia nepočujú; ale na ti tento šípový prútik, šibni tri razy ním na hroby tvojich milých a v tom okamžení otvoria sa!”

Brána rozletela sa a Hanka kráčala ponad staré i nové hroby k svojim milým. Príde k sestrinmu hrobu, šibne prvý raz šíповým prútičkom naň a z hlbokého hrobu ozve sa hlas sestry:

“Kto to klope na môj hrob?”

“Ach, sestrička moja, otvor že mi, otvor!” zaplače Hanka.

Šibne prútičkom druhý i tretí raz a sestrin hrob otvorí sa.

V bielej plachtičke ukrútená sedí v ňom sestra. I žaluje Hanka svoju biedu a umrelkyňa plače s ňou. Po chvíli jej slabým hlasom povie:

“Obzriže sa, sestrička, obzri, kde ti braček leží!”

Hanka sa obzrie, sestra zmizne, hrob zavrie sa.

Ide ďalej k bračkovmu hrobu; šibne naň prvý raz šíповým prútičkom a z hlbokého hrobu ozve sa hlas brata:

“Kto to klope na môj hrob?”

“Ach, braček môj, otvôrže mi, otvor!”

Šibne prútiom druhý raz i tretí raz a hrob bratov otvorí sa. V bielom kepeni ukrútený sedí v ňom brat. I žaluje Hanka svoju biedu a umrlec plače s ňou a po chvíli slabým hlasom povie:

“Obzriže sa, sestrička, obzri, kde ti otec leží!”

Hanka sa obzrie, brat zmizne, hrob zavrie sa.

Nevoľnica kráča k otcovmu hrobu; šibne naň šípovým prútiom prvý raz a z hlbokého hrobu ozve sa otcov hlas:

“Kto to klope na môj hrob?”

“Ach, otec môj drahý, otvorteže mi, otvorte!”

Šibne prútiom druhý raz i tretí raz, hrob rozletí sa a v ňom sedí umrlý otec. I rozpráva Hanka krivdy svoje, žaluje na macochu a umrlec plače s ňou a o chvíľu slabým hlasom povie:

“Obzriže sa, dievka moja, obzri, kde ti matka leží!”

Nešťastná dcéra sa obzrie, otec zmizne a hrob zavrie sa.

Slzy ju od žiaľu zaliali a tak sa pobrala na matkin hrob; ale si umienila, že už viacej neobzrie sa. Šibne šípovým prútiom na zarastený matkin hrob prvý raz a z hlbokého hrobu počuje volať matku:

“Kto to klope na môj hrob?”

“Ach, matka moja drahá, otvorteže mi, otvorte!” plače Hanka. Šibne prútiom druhý raz i tretí raz, hrob rozletí sa a v ňom sedí umrlá matka. I rozpráva Hanka krivdy svoje, žaluje sa na macochu a dobrá matka plače s ňou. Po chvíli prerečie žalostným hlasom:

“Obzriže sa, dievka moja, obzri, aký tam mládenec stojí!”

Hanka ale odpovie: “Veru sa ja, matka moja, neobzriem; lebo by ste sa mi skryli!”

I objíme dobrá matka opustenú sirotu; zem strasie sa a zasype matku i dcéru! – Hanka leží pri vlastnej materi!

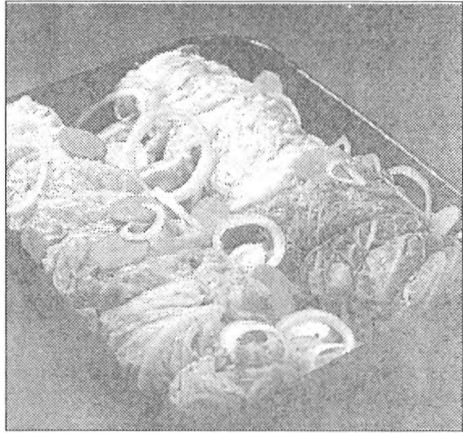

Recepty pre našu kuchyňu

Kelový závin

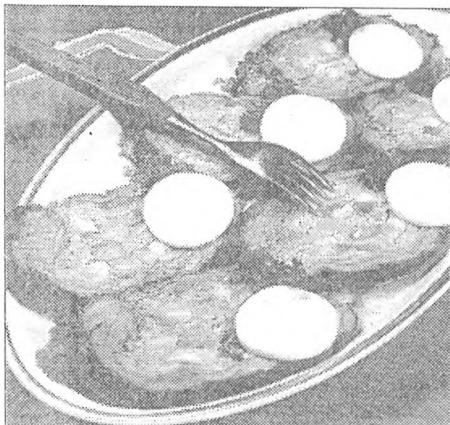
1 hlávkku kelu (česky: kapusty), 100 g údenej prerastenej slaniny, 4 cibule, 150 g mrkvy, 300 g mletého mäsa (bravčového + hovädzie), 2 žemle, 2 vajcia, soľ, majorán, rasca, mletý zázvor, mleté čierne korenie, 300 g mäsového vývaru (z kocky)

- Hlávkku kelu povaríme 10 minút v osolenej vode. Po vychladnutí kel opatrne rozberieme na listy. Tvrdé rebrá z nich vyrežeme.
 - Slaninu rozrežeme na kocky, opečieme ju na panvici a na nej urestujeme 3 posekané cibule.
 - Pomleté mäso zmiešame s urestovanou cibuľou, s vajcami a s namočenými a vyžmýkanými žemľami. Pikantne ochutíme soľou, majoránom, rascou, zázvorom a čiernym korením.
 - Kelové listy šupinovite poukladáme na dosku tak, aby vznikli 2 pláty. Na každý z nich uložíme mäsovú hmotu a potom ich opatrne zvinieme.
 - Záviný obviažeme bielou niťou alebo povrázkom.
 - Do pekáčika vložíme mrkvu a štvrtú cibuľu, ktorú sme najprv rozrezali na kolieska.
- Na zeleninu nakoniec uložíme obidva záviný, podlejeme mäsovým vývarom a v rúre pečieme asi 1 hodinu.

Závitok **z hovädzieho** **mäsa**

750 g plát
hovädzieho mäsa,
250 g mletého
bravčového mäsa,
1 lyžica žemľovej strúhanky,
1 vajce,
1 strúčik cesnaku,
80 g prerastenej
údenej slaniny, 50 g mrkvy,
50 g petržlenu,
50 g cibule, 2 kyslé uhorky, horčica, mleté
čierne korenie, sol', worčesterská omáčka,
pohárik bieleho vína,
3 lyžice oleja, 50 g masla,
2 na tvrdo uvarené vajcia

- Plát hovädzieho mäsa na tenko a do šírky vyklepeme, osolíme a okoreníme.
- Plát potrieme horčicou, obložíme posekanou cibuľou a tenkými rezmi slaniny.
- Mleté bravčové mäso zamiešame s vajcom a so strúhankou, ochutíme soľou, korením a rozotretým cesnakom. Navrstvíme ho na hovädzi plát.
- Nakoniec uložíme uhorky, mrkvu a petržlen, ktoré sme najprv rozrezali na podlhovasté hranolky.
- Mäsový plát opatrne zvinieme, obviažeme povrázkom a uložíme na pekáč do horúceho oleja. Závitok opečieme na všetkých stranách, potom ho podlejeme trochou vriacej vody a upečieme v rúre.
- Po upečení šťavu dochutíme soľou, worčesterskou omáčkou a vínom. Zjemníme ju prídavkom masla. Závitok rozrežeme na porcie a pri servírovaní ich ozdobíme kolieskami tvrdého vajca a petržlenovou vňaťou.

Výborná torta

Cesto:

4 vajcia, 3 navršené lyžice kryštálového cukru, 2 navršené lyžice hladkej múky, 2 zarovnané lyžice kakaa, tuk a múku na pomastenie a posypanie tortovej formy

Krém:

500 g sladkej smotany na šľahanie, 1 lyžica kakaa, 2 lyžice kryštálového cukru

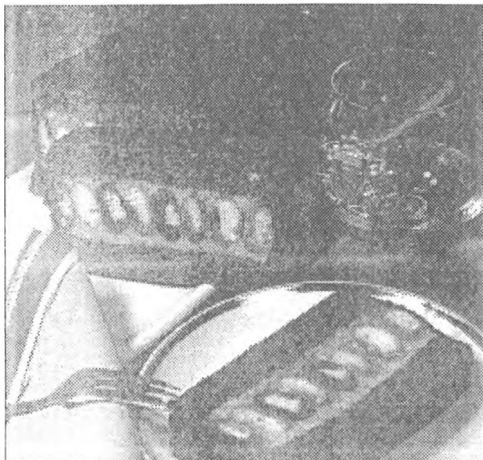
- Jeden deň pred pečením torty zmiešame šľahačkovú smotanu s cukrom a kakaom.
Po vychladnutí ju uložíme do chladničky.
- Na druhý deň z bielkov ušľaháme tuhý sneh a postupne doň zašľaháme žĺtky, cukor, kakao a múku.
- Cesto vlejeme do pomastenej a múkou posypanej tortovej formy a v predhriatej rúre ho upečieme.
Po vychladnutí tortový korpus z formy vyberieme.
- Z chladničky vyberieme odloženú smotanu a vyšľaháme ju na hustý krém.
- Krém navrstvíme na tortový korpus.
Povrch oblejeme vlažnou čokoládovou polevou a hotovú tortu odložíme do chladničky.

Rumové rezy

Cesto: 6 vajec,
120g práškového cukru,
50 g mletých orechov,
60 g žemľovej strúhanky,
2 lyžice kakaa,
pol vrecúška
vanilkového cukru,
tuk a múka na pomastenie
a posypanie plechu

Plnka:

140 g mletých orechov,
100 g mlieka, 80 g masla,
80 g práškového cukru,
asi 32 kusov detských piškót,
100 g malinovej šťavy,
100 g rumu, ríbezľová marmeláda,
čokoládová poleva.

- Žĺtky, práškový a vanilkový cukor vymiešame a potom do neho zapracujeme kakao, tuhý sneh z bielkov, mleté orechy a strúhanku. Cesto rozotrieme na pomastený a pomúčený plech (asi 27x40 cm) a upečieme ho v predhriatej rúre.
- Mleté orechy sparíme horúcim mliekom a necháme vychladnúť. V miske vymiešame maslo s cukrom a nakoniec do neho zamiešame orechovú hmotu.
- Vychladnuté cesto vyberieme z plechu a natrieme naň orechovú plnku.
- Cesto po dĺžke rozrežeme na 2 pláty.
- Rum zmiešame s malinovou šťavou. V ňom potom namáčame piškóty a pozdĺžne a po hrane ich ukladáme na jeden z potretých plátov. Piškóty pritlačáme k sebe.
- Piškóty prikryjeme druhým plátom natretého cesta a mierne pritlačíme. Povrch zákuska potrieme rozohriatou marmeládou a oblejeme čokoládovou polevou. Po stuhnutí pokrájame na rezy.

OBSAH

Jozef Cíger Hronký: Lepšie zažať svetielko...	28
Elena Slobodníková: Ján Hollý	30
Ján Chlebnický: Pred 200 rokmi sa narodil Pavol Jozef Šafárik	32
P. J. Šafárik: Slovánske starožitnosti (Úryvok)	34
Pavol Dobšínský: Sirota	36
Milan Šišmiš: Rodina Mičátkovcov a slovenská kultúra	40
Miroslav Kmet': Janko Jesenský	43
Vladimír Roy: Ja kebych dvoje duší mal...	46
Ján Paulov: Duchovné kontakty z minulosti	48
Valéria Kalná: O zakladateľovi Červeného kríža	50
Valéria Kalná: Pozvánka do Blatnice	53
József Jároli: Pred 150-imi rokmi uzavreli zmluvu o večnom výkupe...	56
1846 nvota	57
Kálmán Sonkoly: Dr. Elek Remenár zakladateľ modernej nemocnice...	60
Judita Gálíková: Narodenie	62
Lúčime sa s Vami pán Velebný	64
Július Dedinský: Zvoní zvon	65
Pieseň čabianskeho zvonára	67
Ján Botík: Národopisci v Békéšskej Čabe	71
Ildika Füziková: Neúnnavný bádateľ ľudovej kultúry	73
Ondrej Krupa: Majú Nadlačania charakter etnografickej skupiny?	74
Slovo Kalný: Sarvašská zvonica	79
Lajos Császár: Vysvetený kostol "Ježišovo srdce" vo Viniciach	83
Vladimír Roy: Kríž môjho rodu	86
Ján Chlebnický: Csabaszabadi	88
Ján Chlebnický: Mária Budínska spomína	92
Juraj Dolnozemský: Zdravím Ťa nové mesto	95
Ján Chlebnický: Slovenský Komlôš – mestom	96
Pavol Bujtár: Vlažný vietor	98
Ivan Latko: Slováci za východnou hranicou	102
Mária Šípková: K milému a dojímavému stretnutia	104
Imrich Fuhl: Zvláštnosti čabianskej slovenčiny – knižne	106
Ján Sutyinszky: O Čabianskom spevníku	108
Ked son išov – čabianska ľudová pieseň	109
György Pásztor: Narodil som sa Slovákom na Dolnej zemi	110
Kronika '94	114
Béla Gécs: Békéšskej Čaba Anno...	118
Detský kútik:	126
Pavol Dobšínský: O sirote	129
Recepty pre našu kuchyňu	131